Dijalog vlasti i opozicije

VELIKO PREDIZBORNO FARBANJE

Godišnjica revolucije: Rumunija 1989.

SMAKNUĆE CRVENIH BOGOVA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01462

VREME

broj 1511

19. decembar 2019.

INTERVJU: FILIP DAVID

JESMO LI ČUDOVIŠTA

NOVA ZBIRKA STRIPOVA
IZ LISTA VREME

U OPTICAJU

VREME
BROJ 1511
19. decembar 2019.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Dijalog vlasti i opozicije: Veliko predizborno farbanje
06 Gongo: Vlada protiv nevladinog sektora
09 Nuspojave: Jeremija, ili o neizaberivosti
10 Lični stav: Infekcija političke scene
12 Intervju: Filip David
16 Pouke jednog štrajka: Država oprostila poštarima što ih je tukla
20 **Prilog za biografiju: Slobodan Tešić**
22 Slučajevi: „Niko i ništa" u Beogradu
24 Skandali na Filološkom fakultetu: Žalite se komisiji koje nema
25 Putevi oko znakova: Slom supstance
26 Finansiranje zaštite životne sredine: Zadnja rupa na svirali
28 Godišnjica revolucije: Rumunija 1989.
35 TV Manijak: Angela calling

KULITURA

36 **Intervju: Dino Pešut**
38 Pozorište: Beli bubrezi i Testirano na ljudima
40 Intervju: Saša Asentić
42 Bioskop: Moj jutarnji smeh
44 Koncert: Paraf, Dom omladine, Beograd, 14. XII 2019.
45 Provetravanje: Bježˈte od nas ćevabdžijske tmine

SVET

46 **Hrvatska: Predsednički izbori**
49 Velika Britanija: Sve se vrti oko Bregzita

MOZAIK

52 Kultura na lokalu: Dadaizam na obrenovački način
54 Muzeji: Sarkofag mumije miša
56 Kultura pamćenja: Čija istina je prava istina
59 Navigator: Deda Mraze, mi ti se kunemo
60 Strip: Selu u pohode
62 Vreme uživanja: Mešoviti brak

Ako bi se pod jedan termin mogao podvesti način naglog uspona i bogaćenja srpskog trgovca oružjem Slobodana Tešića (61), onda su to "specijalni odnosi" sa običnim šalterskim službenicima, ali i sa ljudima iz okruženja državnog vrha ne samo Srbije nego i raznih drugih zemalja

DAVOR LUKAČ

"Ključno pitanje je šta će biti angažirano za pet do deset godina, jer mi živimo u nekom trenutku kada je prevlast medija i prevlast vijesti tolika na naše svakodnevne živote da apsolutno ništa na ovom stolu i ništa oko nas nije izuzeto od politike, svaka moja riječ i svaka moja ijekavica je već u ovom kontekstu obilježena politikom, i to je nešto što je sad apsolutno naša svakodnevica"

MINA ĆIRIĆ

Birači u Hrvatskoj u nedelju biraju predsednika, a prvi krug izbora nikad nije bio napetiji, niti je bila toliko neizvesna borba za ulazak u drugi krug. Od jedanaest kandidata, najveće šanse za drugi krug imaju aktuelna predsednica Kolinda Grabar-Kitarović i bivši premijer Zoran Milanović

MIROSLAV KUSKUNOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

VELIKO PREDIZBO

Godinu dana od opozicionog Sporazuma o zajedničkim uslovima za sprovođenje slobodnih i poštenih izbora i nakon tri runde dijaloga vlasti i opozicije, vlast tvrdi da je ispunila i više od onoga što opozicija traži, dok opozicija smatra da nije postignuto – ništa

Treća runda dijaloga vlasti i opozicije završena je u nedelji za nama. Navodno, neki je dogovor postignut. Još navodnije, vlast je bila širokogruda u izlaženju u susret zahtevima opozicije. Sasvim sigurno, dijalogom nije postignuto gotovo ništa, jer ključni predstavnici opozicije, oni zbog kojih je sve i počelo, uglavnom nisu ni prisustvovali susretima koji su se dešavali pod patronatom evroparlamentaraca.

Dijalog je počeo ovog avgusta, prvo u organizaciji Fondacije za otvoreno društvo, na Fakultetu političkih nauka, da bi se potom preselio u Skupštinu Srbije uz posredovanje predstavnika Evropskog parlamenta. Na početku dijaloga, protesti "1 od 5 miliona" trajali su duže od osam meseci, a ogromna većina opozicionih poslanika već je ušla u bojkot sednica Skupštine Srbije, a slično su uradili i odbornici u lokalnim samoupravama. Dakle, posredi je nedvosmislena politička kriza.

Da bismo razumeli sadašnji trenutak i ishod dijaloga, važan je još jedan momenat: decembar 2018, kada opozicija, parlamentarna i neparlamentarna (sa izuzetkom SRS-a, LDP-a i LSV-a) potpisuje Sporazum o zajedničkim uslovima za sprovođenje slobodnih i poštenih izbora. Ti uslovi zapravo su vrlo slični, ako ne identični onim temama o kojima se do 13. decembra pregovaralo: rad REM-a i javnih servisa, sređivanje biračkog spiska, poštovanje zabrane funkcionerske kampanje... Kasnije, kada je počela aktivna kampanja za bojkot redovnih parlamentarnih izbora, stranke okupljene oko Saveza za Srbiju dodaju i zahtev da se izbori odlože za 9 meseci. Istina, za to baš i nema zakonskog utemeljenja, ali u kriznim trenucima mogući su i krizni potezi, što smo videli ovih dana, kada je skupštinska većina usvojila niz zakona kojima, kažu, izlaze u susret zahtevima opozicije.

POPUSTLJIVOST I VELIKODUŠNOST

Ovih dana od predstavnika vlasti čujemo kako su svi zahtevi ispunjeni. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić rekao je da je vlast opoziciji dala "i više nego što je traženo, jer se ne plaši konkurencije", a na novinarsko pitanje zašto, rekao je: "Zato što sam ja popustljiv čovek", i dodao da je vlast dala više od svega što je traženo.

Da vidimo šta je to "više"... Premijerka Ana Brnabić, koja u pregovorima nije ni učestvovala, izjavila je kako je umolila predsednika Vučića da izbore odloži najdalje što može, i on joj je molbu uslišio te će izbori biti u maju. Vlast je tako čekirala stavku "odlaganje izbora". Međutim, nije ih odložila. Ono što se zapravo desilo jeste da je baš Vučić mesecima insistirao na tobožnjim izborima u martu, iako oni ni ne bi mogli da budu održani tada. Po zakonskoj proceduri, izbori se mogu održati u samo tri termina – od 19. aprila do 3. maja, baš u mesecu koji je premijerka navodno "izboksovala". Analitičar Boban Stojanović podsećao je ovih dana u medijima da je 19. aprila Uskrs, pa je malo verovatno da će izbori biti tog dana. Za redovne parlamentarne izbore u zakonskom roku preostaju još 26. april i 3. maj. Nema, dakle, ni govora o ustupku. Reč je o dezinformaciji potekloj od predsednika o tobožnjim martovskim izborima, a potom o premijerkinom (ili zajedničkom) spinu.

R.E.M: EVERYBODY HURTS.MP4

Nakon druge runde pregovora uz evroparlamentarce, od 10. oktobra, najintenzivnija tema kako u medijima tako i u pripremi za naredni sastanak, fokus opozicije i analitičara naprasno se sa RIK-a, nameštanja glasova, bugarskih vozova i ostalih nepravilnosti kojima smo svedočili u svakoj lokalnoj samoupravi u kojoj su u poslednje dve godine održani izbori, seli na Regulatorno telo za elektronske medije. Iako to niko ne izgovara glasno, fokus je na REM-u jer se tako jednim potezom rešava problem blago rečeno neobičnog načina izveštavanja o političkom životu.

Ovde pravimo malu digresiju: materijal koji dobijaju učesnici u pregovorima sastoji se od tabele sa uslovima koje

ORNO FARBANJE

UZAJAMNO RAZUMEVANJE: Vladimir Bilčik i Ana Brnabić
Foto: Rade Prelić /Tanjug

treba ispuniti, opisa problema i oznake dokle se stiglo sa ostvarivanjem. Crveno nije ostvareno, zeleno je ostvareno, a žuto (ka oker) – delimično ostvareno. Između poslednje dve runde, svi zahtevi koji se tiču REM-a bili su crveni, da bi nakon 13. decembra magično pozeleneli.

Na trećoj rundi dijaloga zaključeno je da je potrebno unaprediti rad REM-a imenovanjem "tri plus dva" nova člana tog tela, doneti novi propis za javne medijske servise i osnovati Nadzorni odbor u Narodnoj skupštini. Nakon druge runde ovog dijaloga saglasnost je postignuta oko zamene "tri plus jednog" člana, pa je u trećoj rundi promenjena u "tri plus dva". Kako i zašto, nikom nije jasno, a opozicija, makar onaj deo oko Saveza za Srbiju (SzS), insistira na izmeni svih devet članova REM-a. Možda je važno naglasiti i da nekima od aktuelnih članova ovog tela mandat ističe u prvoj polovini 2020, ali taj podatak, čini se, pre unosi još veću zabunu nego što bilo šta razjašnjava.

"Skupština Srbije će nove članove na osnovu konkursa izabrati. Zavisi od toga ko se prijavi, imate situaciju da neko ne želi da konkuriše za mesto u REM-u jer se boji od opozicije da će ih provlačiti kroz blato", izjavio je za TV Prvu potpredsednik Vlade Nebojša Stefanović.

"To što će Vučić pet svojih poslušnika da zameni sa pet novih poslušnika koji će se razlikovati od prethodnika samo po imenu i prezimenu, ne znači baš ništa", izjavio je za "Danas" Nebojša Zelenović, predsednik Zajedno za Srbiju, koja je deo Saveza za Srbiju.

Šta god da se desi, ako je verovati vlasti, početkom godine će Skupština Srbije izmeniti proceduru za izmenu članova REM-a. U atmosferi u kojoj vladajuća većina pokušava da uspostavi potpunu kontrolu u svakom kutku Srbije, do poslednje mesne zajednice i skupštine stanara, ne štedeći ni pravosuđe, nemamo nijedan dobar razlog da verujemo kako će "tri plus dva" nova člana REM-a raditi išta drugačije od aktuelnih.

No, da se na tobožnje "ustupke" baš prionulo, pokazuje još jedna stavka iz one pregovaračke tabele koja je naprasno "pozelenela". Na sajtu Skupštine Srbije, još pre treće runde pregovora objavljeno je da je Odbor za pravosuđe, državnu upravu i lokalnu samoupravu utvrdio je Predlog odluke o imenovanju članova Nadzornog odbora za praćenje izbornog procesa i uputio ga parlamentu na usvajanje. Za članove Nadzornog odbora predloženi su glumac i v. d. direktora Ustanove kulture "Vuk Karadžić" Svetislav Goncić, producent Branislav Klanšček, naučni savetnik Nikola Žutić, saobraćajni inženjer Dragan Varagić, politikološkinja Ivana Radovanović, profesor Branko Rakić, savetnik za pravna pitanja Miodrag Savović, novinarka Ivona Pantelić, profesorka nemačkog jezika Jelena Milenković Orlić i prvak Opere Aleksandar Stamatović.

U obrazloženju predloga navodi se da je Vlada predložila Branka Rakića, Miodraga Savovića, Ivonu Pantelić, Jelenu Milenković Orlić i Aleksandra Stamatovića. Poslanička grupa Srpske napredne stranke (SNS) predložila je Svetislava Goncića, poslanička grupa LDP – LSV – SDA Sandžaka Branislava Klanščeka, poslanička grupa Stranka moderne Srbije Dragana Varagića, a poslanička grupa Srpske radikalne stranke Nikolu Žutića.

Prema Zakonu o izboru narodnih poslanika, Nadzorni odbor ima deset članova od kojih polovinu imenuje Skupština na predlog Vlade, a polovinu na predlog poslaničkih grupa. Tako je po zakonu. U realnosti, prvo nad čim se treba zamisliti jeste zašto za deset mesta imamo isto toliko kandidata, a ne više, što bi proces izbora učinilo demokratičnijim. Ovako, predloženi su, praktično, već izabrani i potvrda tog izbora samo je tehnička stvar.

Dalje, Vladu Srbije i SNS je u realnosti teško razlikovati, pa u prenesenom smislu Vlada ili SNS, svejedno je, zapravo će imati šest svojih članova. Možda čak i sedam, ako SRS tretiramo kao "pridruženu" vlast, a u najgorem scenariju osam, jer LDP – LSV – SDA Sandžaka bije glas "lažne opozicije".

Pregovori vlasti i opozicije održani tokom 2019. biće, prema nekim najavama, nastavljeni u januaru. Sigurno je da će i druge tačke iz pregovaračke tabele iz crvene i oker preći u zelenu boju, ali, sudeći po do sada urađenom, jedina prava promena će biti samo to – prefarbavanje. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Paralelna stvarnost civilnog društva

Kao što guši kritički nastrojene medije, tako naprednjačka vlast pokušava da uguši i kritičke nevladine organizacije stvaranjem "vladinih nevladinih", takozvanih gongo organizacija

Foto: Marija Janković

Civilno društvo u Srbiji već dugi niz godina predstavlja važnu sponu u izgradnji i očuvanju demokratije, promovisanju vladavine prava, prava različitih zajednica i grupa, u unapređenju kulture, sporta, u pružanju raznovrsnih usluga, u osiguranju pluralizma. Civilno društvo čine udruženja, organizacije i inicijative koje su upisane u Agenciji za privredne registre. One imaju svoj logo, statut, misiju, svoje rukovodioce, zaposlene, članove. Iako je teško utvrditi tačan broj organizacija civilnog društva, tj. nevladinih organizacija, jasno je da se taj broj meri hiljadama i da ovakvih organizacija i udruženja ima u svakom kraju Srbije.

Premda u Srbiji postoji duga tradicija udruživanja i organizovanja oko nekog društveno važnog pitanja, današnje civilno društvo u Srbiji je zapravo mlado. Njegovo uspostavljanje i razvoj možemo pratiti tek od pada komunizma, kroz turbulentne devedesete godine i naročito nakon demokratskih promena 2000. godine. Tu leži značajna razlika između civilnog društva u Srbiji i drugih postsocijalističkih zemalja, ili civilnog društva u starim članicama Evropske unije.

Civilno društvo u tim zemljama ima dugu tradiciju i nastajalo je "odozdo", što znači da su se ljudi okupljali oko nekog pitanja sa namerom da reše konkretan problem, oko čega su onda gradili organizaciju i njenu strukturu, širili podršku i zauzimali prepoznatljiv položaj u društvu.

U našem "savremenom slučaju" organizacije civilnog društva su se formirale "odozgo", kao odgovor na tekuća politička pitanja ili kao dodatni pritisak za promenu vlasti ili neke njene politike, a to je bila izražena potreba krajem devedesetih i početkom dvehiljaditih godina. Zbog toga je od samog početka civilno društvo u Srbiji osuđeno na društveni položaj koji ga žulja, položaj koji se nije gradio iz autentične potrebe, već kao kontrast drugim društvenim činiocima, pre svega onima iz sfere politike.

SPAVAČI I DRUGE OBMANE

GONGO organizacije, ili srpski rečeno "vladine nevladine organizacije" VNVO (skraćeno od engl. *governmental nongovernemtal organizations*), poslednjih godina su preplavile "civilni sektor" u Srbiji, ima ih u svakoj većoj opštini ili gradu.

Svima njima je zajedničko jedno: služe vlasti ili vladajućoj partiji, osnivaju ih ljudi bliski vlasti. U srpskoj paralelnoj stvarnosti kvantne naprednjačke logike, treba dodati još jednu važnu specifičnost: GONGO organizacije nisu ono za šta se predstavljaju, to jest one ne deluju u skladu sa načelima ili misijom koje navode u svojim statutima i drugim osni-

vačkim dokumentima, pa već zbog toga nisu i ne mogu biti deo "autentičnog" civilnog društva u Srbiji.

Bez obzira što kod "autentičnog" civilnog društva postoji svest o gongo organizacijama, i uprkos činjenici da ono trpi direktnu štetu zbog "rada" ovih entiteta, civilno društvo još uvek nije postiglo saglasnost o tome koji su kriterijumi da bi se jedna organizacija označila kao gongo. Indikativno je da se radi o veoma mladim organizacijama (uglavnom su osnovane u poslednjih nekoliko godina), da se u Agenciji za privredne registre osim imena ovlašćene osobe ne navode nikakvi detalji (nema telefona, nema mejla, sajta), ne može se videti ni njihovo finansijsko poslovanje.

Za programskog direktora Transparentnosti Srbije Nemanju Nenadića nema dileme da li je gongo organizaciju moguće prepoznati: "Uglavnom ne postoji problem da se prepozna koga je osnovala vlast ili ko radi za vlast. Neretko postoji čak i personalna povezanost, situacija da takve organizacije osnivaju ljudi koji su zaposleni u organima vlasti. Drugi, suštinski element prepoznavanja jesu stavovi koje iznose i podrška koju za njihovo iznošenje dobijaju od provladinih medija ili od zvaničnika. Najzad, veoma često je reč o organizacijama koje ne sprovode projekte, što je tipičan način rada većine NVO, koje nemaju sajtove ili imaju veoma mali broj objavljenih informacija na njima, koje ne pružaju uvid u način finansiranja i njihovu strukturu."

Ne samo što su podaci o njihovom poslovanju netransparentni, ili uopšte ne postoje, ove organizacije često nemaju nikakav registar aktivnosti, niti se može ući u trag sprovedenim aktivnostima, a još manje da li je organizacija uopšte delovala u skladu sa misijom koju je navela u osnivačkim dokumentima.

Nekoliko bizarnih primera: gongo organizacija se pojavi na konkursu koji je raspisala država i pobedi na njemu, a onda se naknadno utvrdi da ona u tom trenutku nije postojala, nego je registrovana *post festum*, tek nakon što je konkurs raspisan i okončan.

Sa druge strane, moglo bi se reći da su neke gongo organizacije u stanju "spavača": registrovane su i formalno postoje, ali niti sprovode aktivnosti za koje su osnovane, niti se gde pojavljuju, i to može da traje sve do trenutka dok se ne ukaže konkretna potrebna za njihovim angažmanom, odnosno za njihovom upotrebom u političkoj ili široj društvenoj sferi. Gongo organizacije koje su u stanju spavača problematične su i zbog toga što se nakon aktivacije pojavljuju kao da imaju dugogodišnje iskustvo rada u nekoj oblasti, zbog čega se onda predstavljaju i kao legitimni predstavnici u toj oblasti.

KRAĐA PROSTORA

U jeku rasprave unutar civilnog sektora o tome koje su to organizacije gongo i kako ih prepoznati, u drugoj polovini 2019. godine sprovedeno je istraživanje "Krađa prostora od civilnog društva: slučaj GONGO organizacija u Srbiji", čije su autorke Jelena Ćeriman i Irena Fiket sa Instituta za filozofiju i društvenu teoriju. Institut već dugi niz godina sprovodi istraživanja vezana za demokratizaciju Srbije i uloge različitih aktera u njoj.

"Zanimalo nas je na koji način civilno društvo učestvuje u procesima demokratizacije i baveći se, na teorijskom nivou, tom temom, utvrdili smo da problemi ne dolaze isključivo od civilnog društva kao takvog, već da problematika nastaje na liniji odnosa vladajuće partije i civilnog društva. U tom razmatranju, pre svega teorijskom, uvideli smo da postoji problem organizacija koje su takozvane vladine nevladine – GONGO organizacije, i želele smo da u empiriji istražimo na koji način delovanje gongo organizacija sužava prostor za civilno društvo i onemogućava proces demokratizacije", objašnjava Jelena Ćeriman.

ODRŽAVANJE STATUSA KVO

Pomenuto istraživanje je ukazalo na različite nevolje koje civilnom sektoru zadaju gongo organizacije čije se destruktivno delovanje ne oseća samo unutar tog sektora, već se prenosi i na društvo u celini.

Govoreći o tome kakvu to tačno štetu gongo organizacije čine, Ćeriman ističe da se u odgovoru na to pitanje najpre moramo vratiti na to kako je civilno društvo u Srbiji nastalo: "Civilno društvo je formirano naspram vladajuće političke partije i to ga i danas karakteriše, odnosno njegovo mišljenja o tome kako bi sektor trebalo da funkcioniše, a to je da bude jasna kritika vlasti i da interveniše u onim oblastima u kojima vlast nije došla do rešenja. Ta situacija je uvezana i sa rezultatima ovog istraživanja, zato što je opšti stav predstavnika civilnog društva koje smo intervjuisali da bi ono trebalo tome da služi, te da gongo organizacije prepoznaju kao one koje ne kritikuju vlast, već služe njenim interesima."

Ćeriman dodaje da je ovakav stav u jednom delu ipak problematičan, jer se odnos civilnog sektora i vlasti ne može posmatrati jednoznačno, da takva crnobela postavka civilnog društva nije dobra, te da je saradnja sa državom neophodna. Ona podseća da je jedan od zahteva Evropske unije da civilno društvo sarađuje sa vlašću i da se na taj način unapređuje proces donošenja odluka u društvu. Samo što se upravo tu otvara prostor za gongo organizacije, koje ga zloupotrebljavaju i sužavaju, a rad "autentičnih" organizacija obesmišljavaju ili čak i onemogućavaju.

"Delovanje gongo organizacija smo pokazale kroz nekoliko dimenzija: u sferi organizacije javnih događaja, recimo protesta; u sferi prisutnosti u medijima, odnosno kreiranja vesti koje idu ka širim ciljnim grupama; u sferi učešća u odlučivanju, što podrazumeva učešće u radnim grupama, na javnim konkursima, gde se odlučuje o određenim strategijama, zakonima itd. Pokazalo se da u svim ovim oblastima gongo organizacije prave takozvani paralelni sistem tako što njihovo učešće u bilo čemu znači obavezno zadržavanje statusa kvo", kaže Jelena Ćeriman

Kada je, na primer, reč o medijima, gongo organizacije se zalažu za zadržavanje cenzure, u javnosti se pojavljuju jedne te iste organizacije koje šalju jednu poruku građanstvu koja pogoduje vlasti, te se tako onemogućava pluralizam mišljenja.

PLAGIJATORSKE ORGANIZACIJE

Delovanje gongo organizacija u Srbiji nije usmereno samo na suzbijanje prostora za drugačije mišljenje i održanje postojeće političke garniture, nego ima za cilj i urušavanje kredibiliteta "autentičnih" organizacija civilnog društva. Naime, gongo organizacije se često osnivaju na principima, u oblastima ili za teme »

kojima se neke kredibilne organizacije već bave, i onda uzurpiraju prostor koji je već napravljen upravo zahvaljujući toj organizaciji.

Tu se ne zaustavlja uzurpacija gongo organizacija: one se pri osnivanju ne libe da posegnu i za pravno problematičnim rešenjima, preuzimajući delove statuta ili programskih ciljeva postojećih organizacija, pa čak i delove njihovih naziva. Na taj način gongo organizacije izazivaju kakofoniju glasova i konfuziju kod građana, onemogućavaju ih da razluče šta je istina, ko je ko, i da donesu zaključke koji su zasnovani na činjenicama.

Jedna od organizacija koja se neposredno suočila sa ovakvim štetnim delovanjem gongo organizacije jeste Transparentnost Srbija. Govoreći o problemima izazvanim radom jedne gongo organizacije, Nemanja Nenadić ističe: "Postoji NVO registrovana još 2005. sa nazivom koji može da proizvede zabunu u javnosti, zbog sličnosti sa nazivom naše organizacije. Tako nešto je bilo moguće po ranijem zakonu (pre 2011). U praksi nam to stvara probleme kada predstavnik te organizacije iznosi stavove o pitanjima koja nemaju nikakve veze sa radom naše organizacije ili pak iznosi stavove koji su bliski stavovima vlasti, a koji su direktno suprotni našima. Predstavnik te NVO je zbog toga zastupljen u poslednjih nekoliko godina u provladinim tabloidima i drugim medijima."

Valja istaći da je u urušavanju kredibiliteta autentičnog civilnog društva naročito izražena funkcija militarističkih ili ekstremističkih gongo organizacija, jer one kroz medijske napade onemogućavaju održavanje javnih skupova ili tribina primoravajući autentične organizacije da se tim navodima u medijima bave, da na njih odgovaraju i da na taj način rasipaju svoje resurse, umesto da se bave problemima zbog kojih su osnovane.

KREIRANJE LAŽNE SLIKE

Gongo organizacije takođe omogućavaju privid saglasja između civilnog društva i države, to jest one svojim delovanjem stvaraju utisak da civilni sektor, ili makar jedan njegov deo, podržava odluke ili politike koje vlast donosi i sprovodi.

"Glavni motiv formiranja ili forsiranja NVO koje su bliske vlastima je kreiranje utiska u javnosti da postoji neka navodna podeljenost unutar civilnog društva oko pitanja u kojima te podeljenosti nema. Svrha takvog postupanja vlasti je dvojaka – da se među građanima Srbije, ali i kod predstavnika relevantnih međunarodnih organizacija, stvori utisak da vlast ima podršku dela nevladinog sektora", objašnjava Nenadić.

Tako postoji i opasnost da se gongo organizacije uključe u međunarodne procese, da šalju predstavnike u međunarodna radna tela i tako utiču na međunarodne izveštaje o srpskom društvu koji pogoduju sadašnjoj vlasti.

OGRANIČAVANJE GONGO ORGANIZACIJA

U "pravom" nevladinom sektoru se postavlja pitanje da li i kako može da se ograniči štetan uticaj gongo organizacija, kao i na osnovu kojih parametara se može prepoznati gongo organizacija.

"Postoji nekoliko različitih inicijativa za koje smo mi čule tokom sprovođenja istraživanja, a i u daljoj komunikaciji sa organizacijama civilnog društva. Jedna

od takvih inicijativa je Platforma 'Tri slobode', koju je u ovom trenutku potpisalo dvadesetak organizacija iz Srbije, a koju su pokrenule Građanske inicijative", kaže Jelena Ćeriman.

Osim toga postoje neformalni načini reagovanja, budući da je pravna regulativa takva da dozvoljava ovakvo delovanje gongo organizacija i prostor za njihovo širenje. Ti neformalni kanali su komunikacija sa donatorskim organizacijama u zemlji, ali i kroz izveštaje za međunarodnu zajednicu, objašnjava Ćeriman.

Ona kaže da mnoge donatorske organizacije nisu svesne delovanja gongo organizacija, pa je važno da se informišu, na primer, o autentičnosti projektnih dosijea neke organizacije i njihovog delovanja.

Platforma "Tri slobode", koju su Građanske inicijative pokrenule u aprilu 2019. i koju je potpisalo dvadesetak organizacija civilnog društva, predstavlja jedan od pokušaja da sačuva prostor koji se civilnom društvu sve više izmiče u naletu gongo organizacija, da se zaštiti i unapredi sloboda udruživanja, okupljanja i informisanja. Pristupanje ovoj platformi moglo bi da bude jedan od načina za jačanje glasa civilnog sektora.

NE POSTOJI EFIKASNA ZAŠTITA

Jedan od zahteva ove platforme upućen Vladi Srbije jeste i uključivanje organizacija civilnog društva u procese donošenja odluka prema kriterijumu stručnosti i autoriteta u lokalnoj zajednici, a ne prema kriterijumu bliskosti sa vlašću ili političkom partijom. Ovo potvrđuje da je civilno društvo i te kako svesno potrebe da se preduzmu napori na suzbijanju gongo pošasti, da se u to uključe i međunarodni akteri. Tako je jedan od zahteva uspostavljanje zajedničkog stalnog nadzornog mehanizma sa EU za praćenje primene Smernica za EU podršku civilnom društvu u zemljama kandidatima za članstvo, kao i da u njega budu uključeni i Savet Evrope i OEBS. Sa druge strane, Nemanja Nenadić izražava sumnju da je moguće u potpunosti predupredi štetno delovanje gongo organizacija, ali u tom pogledu ističe važnost kvalitetnog rada autentičnih organizacija i alarmiranja javnosti.

"Realno ne postoji efikasna zaštita. Svako može da osnuje udruženje i da promoviše stavove po svojoj želji. Jedini način za zaštitu je kvalitetan rad i nada da će to prepoznati domaći i međunarodni deo javnosti kome se obraćamo", kaže Nenadić.

Gongo organizacije nisu specifikum Srbije. One su svakodnevna pojava i u drugim zemljama Evrope, ali i Azije, gde je njihov položaj još kompleksniji, jer su brojne gongo organizacije, recimo u Kini, takođe i pružaoci različitih usluga. U svakom slučaju, postojanje gongo organizacija se ne može u potpunosti izbeći, ali se one moraju jasno označiti kao "gongo organizacije".

Sa druge strane, borba protiv njihovog delovanja u Srbiji jeste potrebna, čak i nužna, zbog štete koje prave. ¶

MILAN ALEKSIĆ

politikolog i višegodišnji delatnik u civilnom društvu

TEOFIL PANČIĆ

Jeremija, ili o neizaberivosti

Ne igrajte se radikalizma koji je seksi samo na nekim stanicama Radio Tvitera nego nađite neko umiveno i normalno civilno lice (najbolje žensko!), pametno, razumno i pribrano i ujutru i popodne i uveče, pomozite mu da raste i onda ga pustite na Vučića

Zašto je Britanija Velika čak i kad je mala (a nikada nije bila ovako mala kao sada, i sva je prilika da će se još smanjivati, možda i teritorijalno)? Zato što je u njoj moguće štošta što nigde drugde nije, for better or worse. Evo, recimo, izbori: na njima je moguće da glasači ubedljivom većinom glasaju kao idioti i kao mudraci u isto vreme – i to zapravo uglavnom jedni te isti glasači. Kako sad to? Lepo: trijumf Borisa Džonsona je, između ostalog, produkt kolektivnog idiotizma miliona glasača, među kojima su prednjačili oni koji će od džonsonovske politike najviše propatiti. Istovremeno, katastrofalan poraz komrejda Džeremija Korbina je impresivan akt dubinske političko-istorijske mudrosti onih istih zabludelih miliona.

Pobednik nas na ovom mestu ne zanima, neka se njime bave "spoljnopolitički komentatori". Gubitnik nas, pak, zanima iz razloga naposletku i dubinski ovdašnjih, ali ćemo do ovih krajeva doći zaobilazno, u vrlo širokom luku.

Zašto je, dakle, Laburistička stranka pod Korbinom spektakularno izgubila izbore? Nisu li se bili stekli svi uslovi da konzervativci odu: vladaju već dugo i ne baš uspešno, i njih i zemlju pod njima potresaju svi mogući skandali, Boris Džonson je fotorobot arogantnog šarlatana (mada ne bez nekog bizarnog šoumenskog šarma – otprilike kao Tramp koji je čitao knjige), Bregzit se pretvorio u mešavinu tragedije i farse, društvo je sve dublje podeljeno na sve nezdravije načine... Idealna situacija za kredibilnu opoziciju da preuzme stvar u svoje ruke. Ali, ona nije i ne može da bude oličena u opskurnom, dosadnom, metiljavom (a opet i – opasnom!) čiči koji je kroz sve decenije svog bezveznog političkog aktivizma podržavao sve moguće "progresivne" diktatore i tiran(ij)e, od sovjetskih preko trećesvetskih, islamističkih i kojih god već – važno je samo da su protiv tzv. Zapada. Korbinova politička agenda suštinski nije reforma i humanizacija sistema, nego njegovo radikalno ukidanje. Okej, ima i toga, ali to se onda zove revolucija; pogledajte kako je, recimo, to Lenjin rešio. Samo što Engleska nije isto što i Rusija. Šta se, dakle, hoće reći? Kao beslovesni i štetni politički radikal, Korbin može udobno da egzistira na margini, pabirčeći jalovo divljenje bradatih frikova što rondaju po "marksističkim knjižarama" Kemdena, ali ako ga postavite na centar pozornice uništiće sve čega se dohvati, naposletku i sebe.

Pa dobro, kako je onda Korbin uopšte dospeo tu gde jeste? Na talasu slabo artikulisane "antiestablišment" pobune dela laburističkih članova i levo orijentisanih glasača. Šta je bila ideja? Prekinimo s kompromiserima i mlakonjama (Blerom i blerovskim zagovornicima tzv. Trećeg puta, koji su inače više puta relativno lako dobijali izbore) koje su razvodnile, kompromitovale i naposletku izdale Svetlu Ideju i poverimo svoju političku sudbinu u ruke nekome ko najmanje liči na njih! Jer to, jel'da, naši glasači hoće. Međutim, "naši glasači", izvan užeg i nešir ivog kruga indoktriniranih, to baš izrazito neće, i Korbin se pokazao potpuno *neizaberivim*, ne zbog lične harizme na nivou peteljke od gnjile kruške, nego zato što je "korbinizam" po naravi stvari odbojan svakome osim samim vernicima korbinizma. Da nije tako, Korbin bi možda izgubio, ali tek u foto finišu; kaže se da su ovo bili "izbori o Bregzitu", što je u izvesnom smislu sasvim tačno, ali to sa Korbinovom izbornom sudbinom nema mnogo veze: britanski je elektorat oko Bregzita podeljen otprilike pola-pola, ali protiv Korbina ih je mnogo više, sa obeju strana te podele! Smešna je teorija da je Korbin izgubio jer je "pristao na drugi referendum": pa Džeremi je "u srcu" sto puta tvrđi bregzitovac od lucprdastog Džonsona, i Britanci to odlično znaju! Među nama, kad bi se odmeravalo "evropejstvo" Džeremija Korbina i Boška Obradovića, budite sigurni da bi Boškić odneo prevagu...

Šta je, dakle, poenta? Korbin i korbinizam su izgubili jer su morali da izgube, pošto Britanci možda jesu većinski poludeli (inače ne bi bilo Bregzita), ali to ne znači da su budale. Ne možeš im, dakle, prodati priču koja je suštinski usmerena protiv svega na čemu počiva njihovo društvo i tzv. način života. Što nikako ne znači da su torijevci i Džonson bili osuđeni na pobedu: moglo ih se pobediti, ali samo napadajući ih sa (hajde, levog) centra; ovaj je, međutim, bio gotovo prazan, jer su laburisti emigrirali u pravcu Kube, Venecuele, Istočne Nemačke i drugih dražesnih destinacija. Britanci su im rekli: srećan put, ali bez nas, mi ostajemo kod kuće.

Ima u svemu ovome jedna pouka i za američke izbore: nominujte američkog Korbina ili Korbinicu, povinujući se ispraznom klepetanju lokalnih i globalnih kvazilevih hipstera, i Tramp će trijumfovati ubedljivo! Kao što bi onomad razvalio i dedu Sandersa da je počem imao priliku. Dajte nekoga s centra, i možemo da razgovaramo. Pogledajte Hilari: uprkos ogromnoj ličnoj nepopularnosti, ona je "narodna" pobednica prošlih izbora: dobila je tri miliona glasova više od Narandžastog. Sve drugo su kobne bizarnosti američkog izbornog sistema.

Okej, a gde smo "mi" u svemu tome? Jednostavnije je nego što mislite. Ne igrajte se radikalizma koji je seksi samo na nekim stanicama Radio Tvitera, i uličarske "revolucionarnosti" bilo kojeg ideološkog predznaka, nego nađite neko umiveno i normalno *civilno lice* (najbolje žensko!), pametno, razumno i pribrano i ujutru i popodne i uveče, pomozite mu da raste i da se gradi u javnosti i onda ga pustite na Vučića! Dok god se bavite *neizaberivim* ljudima i većini opskurnim i odbojnim stvarima, Džonson, pardon, Tramp, izvinite, Vučić, može da stavi prst u uvo i da peva. ¶

Infekcija političke scene

Afere koje opozicija lansira – barem za sada – više stvaraju nervozu unutar režimskih krugova nego što ozbiljno ugrožavaju naprednjački rejting. I vrlo je moguće da će tako i ostati, makar još jedno dogledno vreme

Piše: **Đorđe Vukadinović**

Narodni poslanik i glavni urednik NSPM

Sve piše – samo treba znati pročitati. Odnosno, u konkretnom slučaju, rekao bih, treba hteti pročitati (jer za samo razumevanje više i nije potrebno neko preveliko umeće). Pogotovo za one koji prate ovaj naš istraživački serijal na stranicama "Vremena". Serijal koji iz, doduše, površinski različitih, ali strukturno srodnih razloga ne prija i ne odgovara previše ni režimskim, niti radikalno opozicionim krugovima.

Dakle, 43 odsto građana ove zemlje i dalje smatra da Srbija ide u dobrom pravcu, dok 35 odsto misli da je taj pravac loš. Što će reći da – kada to uporedimo sa nalazima prethodnih istraživanja – niti je vlast iole značajnije podigla procenat onih koji imaju poverenje u pravac kojim Vučić vodi Srbiju, niti je, s druge strane, opozicija postojeći stepen poverenja u režim uspela značajnije uzdrmati.

Istraživanje NSPM
period: 15–25. novembar 2019.
telefonska anketa
uzorak: reprezentativan
ispitanika: 1000

Pretpostavljam da je ovo drugo posebno neprijatno za neke opozicione uši, osokoljene bukom pištaljki, euforijom protesta i atmosferom konferencija za štampu opozicionih lidera. Ali afere koje opozicija lansira – barem za sada – više stvaraju nervozu unutar režimskih krugova nego što ozbiljno ugrožavaju naprednjački rejting. I vrlo je moguće da će tako i ostati, makar još jedno dogledno vreme.

TEFLONSKI EFEKAT

Ovaj pomalo depresivan zaključak može se tumačiti na različite načine, ali mislim da su dva najvažnija. S jedne strane, to je posledica stanja medijske scene, zahvaljujući kojoj više od polovine građana Srbije ostaje naprosto "pošteđeno" saznanja o stvarima i činjenicama nepovoljnim za režim. I to je uglavnom poznata stvar. Ali možda još važniji faktor jeste jedna dubinska polarizacija unutar javnog mnjenja, koju režim godinama forsira i koja kod njihovih pristalica proizvodi svojevrstan "teflonski" efekat, odnosno neku vrstu gotovo apriornog imuniteta prema svemu što dolazi iz opozicionih redova.

Zato od opozicione kampanje pod kodnim nazivom "nijedan dan bez neke nove afere vlasti" ne treba očekivati čuda – niti efekat sličan onim medijskim "bombama" koje su, onomad, u Makedoniji uzdrmale i na koncu slomile režim Nikole Gruevskog. (Na stranu što, usled brojnosti tih afera, kao i često "neusredsređene vatre", ponekad čak ni sami opozicioni aktivisti nisu sasvim sigurni šta je na dnevnom redu.)

Drugi važan, ali takođe na neki način očekivan i logičan zaključak nameće se povodom uporednog pregleda stranačkih i koalicionih rejtinga raspoređenih prema verovatnoći tj. čvrstini opredeljenja za izlazak na predstojeće izbore. Šta nam govore te tabele? Pa, otprilike ono što smo takođe uglavnom znali, ili barem pretpostavljali. Nije režim toliko jak koliko je opozicija slaba i razjedinjena – a njeni potencijalni simpatizeri slabo motivisani da na izbore uopšte izlaze. Pa zato, pored ostalog, rejting SNS-a varira od jedva 40 odsto (od ukupno izjašnjenih) do impresivnih 55 odsto – unutar izborno tvrdo orijentisanih birača (tj. onih koji kažu da na izbore "sigurno izlaze").

Ako bi na izborima bile sledeće liste ili koalicije, za koju od njih biste najverovatnije glasali?	svi izjašnjeni	oni koji sigurno ili verovatno izlaze na izbore	samo koji sigurno izlaze
Koalicija oko SNS (A. Vučić, A. Vulin, M. Krkobabić, R. Ljajić...)	43,1	48,1	55,8
Za opoziciju, ali ne znam tačno za koga	17,0	13,4	8,6
Savez za Srbiju (D.Đilas, V. Jeremić, B. Obradović, B.Tadić, Z.Lutovac...)	14,0	13,2	9,4
Koalicija SPS–JS (I. Dačić, D. Palma)	11,3	12,7	13,9
Pokret slobodnih građana (S. Trifunović)	3,8	2,7	2,4
SRS – (V. Šešelj)	2,5	2,9	3,8
Srpski patriotski savez (A. Šapić)	2,3	2,0	1,2
Građanski front (Ne davimo Beograd i koalicija lokalnih građanskih organizacija)	1,1	0,5	0,6
DSS (M. Jovanović)	1,0	0,9	0,6
ostali	3,8	3,6	3,8
ukupno	100 %	100 %	100 %

Nasuprot tome, kod opozicionih stranaka i koalicija stvar stoji potpuno obrnuto. Njihova podrška je relativno pristojna kod opšte populacije izjašnjenih, a proporcionalno je najniža kod onih koji kažu da na izbore sigurno izlaze. I nemojmo se tešiti ili zaluđivati kako je takvo stanje posledica "uspešne kampanje bojkota" od strane dela opozicionih stranaka. Naprotiv. Pre bih rekao da je "kampanja bojkota" posledica upravo takvog stanja i apatije unutar opozicionog biračkog tela – zbog čega je onda zaključeno da "ako ih već ne možemo u dovoljnom broju motivisati da na izbore izađu, hajde da pokušamo da predstavimo kako neće izaći zato što smo ih MI pozvali da ne izlaze".

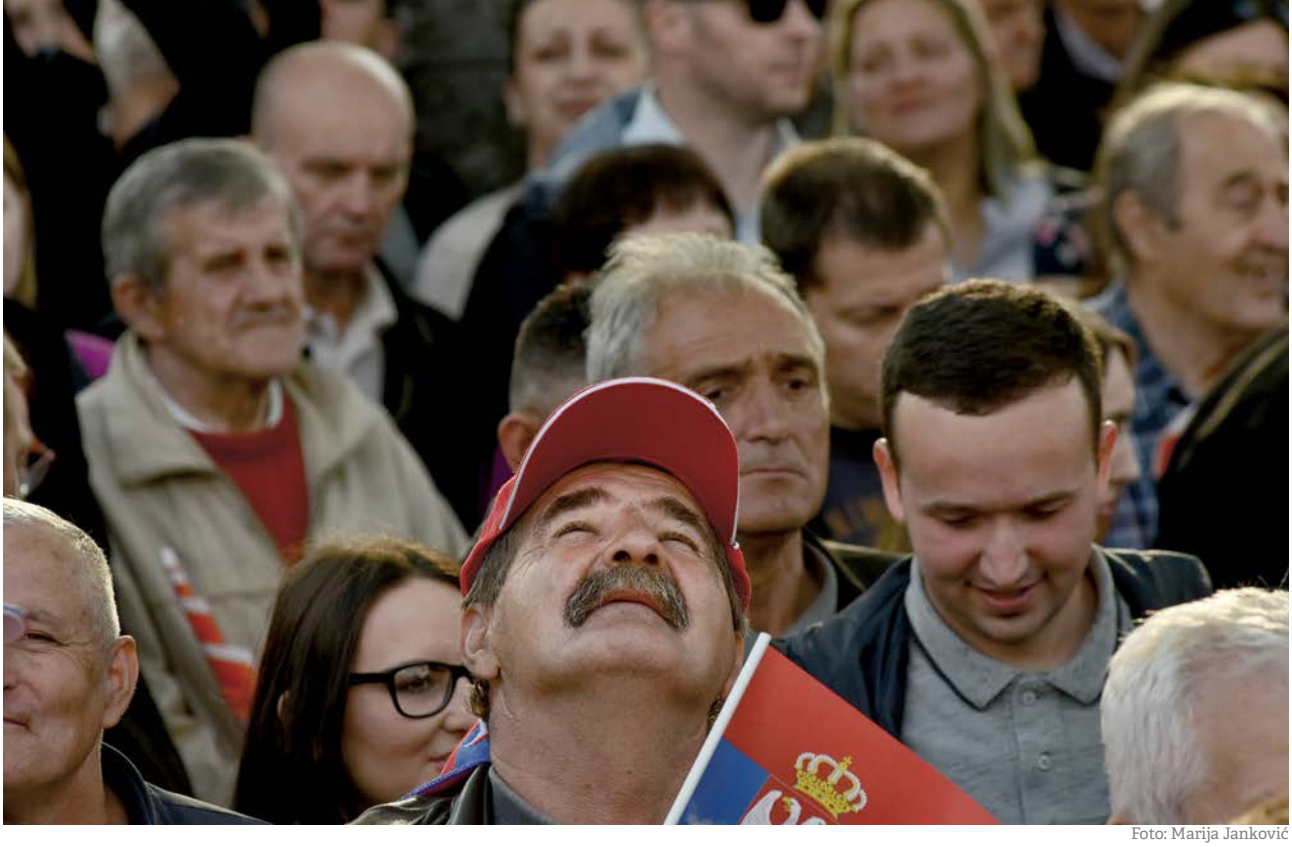

Foto: Marija Janković

Da li, prema Vašem mišljenju, Srbija trenutno ide u dobrom ili lošem pravcu?	
dobrom	43,1
lošem	35,0
ne znam / nemam stav	21,9
ukupno	100 %

Da li, po pitanju standarda, danas živite bolje ili gore nego pre pet godina?	
bolje	21,7
gore	37,7
isto	38,6
ne znam/bez odgovora	2,0
ukupno	100 %

Da li mislite da u Srbiji čovek sme da iznese svoje političko mišljenje?	
da, ovo je slobodna zemlja	32,4
može, ali mora biti spreman da snosi posledice	24,1
ne, ljudi se plaše da javno kažu šta misle	35,4
ne znam / nemam stav	8,1
ukpno	100 %

Naravno, kad protiv sebe imate ekspandirajuće autoritarnu vlast kakva je ova Vučićeva i SNS-a, uvek se može naći dovoljno razloga i opravdanja za neizlazak na izbore. Ali – izuzev ukoliko u društvu imate "zrelu" revolucionarnu situaciju, koju ja trenutno ne vidim – ostaje dilema šta se tim kvazirevolucionarnim činom postiže i dobija.

UCENJIVAČKI EFEKT

Doduše, uvek je moguć neki preokret u "zaustavnom vremenu". Moguće je da se pojavi neki Koštunica (ili makar neki Beli) i napravi ršum na opozicionoj strani, ili da neka trenutno nezamisliva afera u zadnji čas obori režimski rejting. Ali to je sve vrlo malo verovatno. Pogotovo u aktuelnoj političkoj atmosferi u kojoj se bojkot izbora promoviše kao vrhunski i takoreći "revolucionarni" opozicioni stav.

Bojkotaška opozicija, ili barem njen centralni deo oko SzS-a, u osnovi se ponaša ziheraški, a pomalo i ultimativno. A njihov "neodustajni" poziv na bojkot ima elemenata i svojevrsne ucene. Ali ne toliko ucene uperene prema vlasti – jer se za to trenutno nema dovoljno snage – nego prema ostatku opozicije.

Čak i kada benevolentno "dopuštaju" opozicionim kolegama da "slobodno izađu" na "Vučićeve lažne izbore", čak i kada ih po društvenim mrežama ne žigošu kao "trojance" i "lažnu opoziciju" (što uglavnom redovno čine), bojkotaši su za sebe apriori prigrlili moralno superiornu poziciju, a sve druge na opozicionoj sceni doveli u situaciju da se brane od izrečenih ili podrazumevanih sumnji da su "u dilu sa Vučićem". (Nevolja je što neki od onih koji na izbore hoće u nekoj vrsti dila zaista i jesu, ili su barem bili u prethodnom periodu, što retorici SzS-ovskih bojkotaša daje dodatnu uverljivost.)

Isključivost i radikalizam koji se šire sa društvenih mreža u poslednje vreme kao da nalaze plodno tlo u razmišljanju i akcijama opozicionog mejnstrima. A netolerancija prema drugom i drugačijem razmišljanju u vezi sa strategijom i taktikom opozicione borbe suviše lako sve što je različito proglašava za oportunizam i "izdaju". Baš kao što je niz tema i pitanja koja se SADA postavljaju verovatno trebalo prodiskutovati i razmotriti PRE nego što se u bojkot ušlo.

Već sama ta činjenica dovoljna je za oporu pomisao da je Vučić "već pobedio" samim tim što je uspeo da svojim političkim manirima, isključivošću, neodgovornošću, arogancijom i netolerancijom inficira i radikalizuje čitavu političku scenu. A vrlo je moguće da će pobediti i u ovom drugom, tj. neposrednom političkom smislu, tako što će protiv sebe imati ne samo uspešno podeljenu, nego i ogorčeno posvađanu, jalovo zavađenu i oslabljenu opoziciju.

A onda više neće biti važno ko od njih bojkotuje, a ko na izbore izlazi. ¶

JESMO LI Č

“Istina više nije na ceni, ne funkcioniše. Ne veruje se svojim očima, svojoj pameti, ne veruje se očiglednom. To je svakako deprimirajuće”

Fotografije: Marija Janković

Predstavljanje književnika i dramaturga Filipa Davida, intelektualca, vrsnog objektiva jednog posrnulog društva, ne bi bilo moguće bez stavljanja akcenta na njegov uvek angažovan i dosledan stav, ali zbog kog često trpi sirovu, “radikalsku” reakciju sredine. Paradigma njegovog delovanja sadržana je, ipak, u reči nezavisnost – još od osnivanja Nezavisnih pisaca u Sarajevu 1989, preko udruživanja nezavisnih intelektualaca u Beogradski krug 1990, udaljenja sa RTS-a kao urednika Dramskog programa 1992. zbog osnivanja Nezavisnog sindikata u toj kući, pa do osnivanja nezavisnog udruženja Forum pisaca 1999. godine. Upravo zbog tih devedesetih, javno se 2016. ogradio od prisustva predsednika Srbije Tomislava Nikolića dok je dobijao nagradu za najbolju knjigu u bibliotekama Srbije.

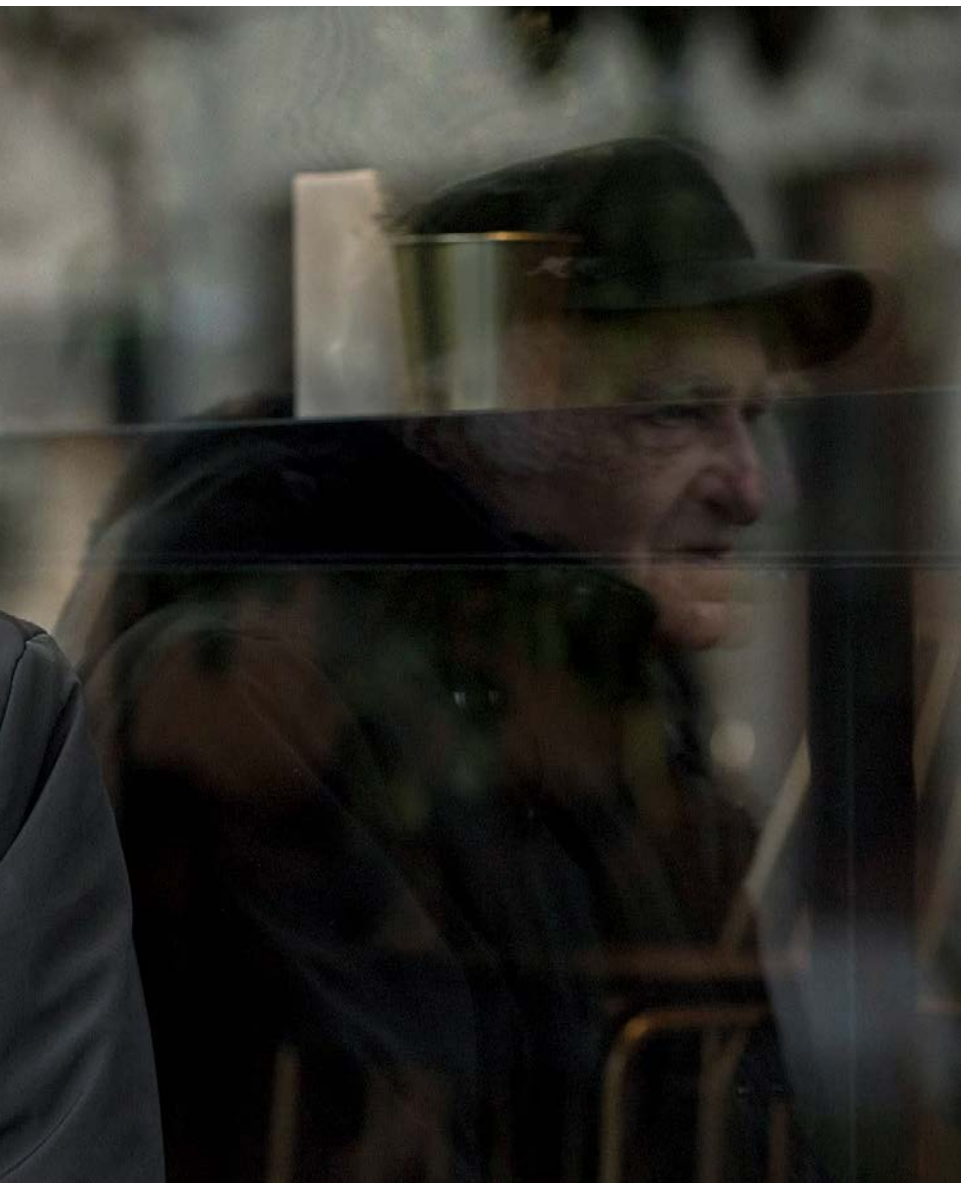
Njegov nedvosmisleni stav je da “Srbija bez Kosova” otvara put ka Evropskoj uniji. Da aktuelna vlast ima najmanje prava da prisvaja lik i delo Danila Kiša, jer je oličenje nacionalizma koji je Kiš kritikovao. Da je dodela Nobelove nagrade Handkeu znak da je duh Miloševića i Karadžića pušten iz boce. I još mnogo toga. U nedavno objavljenoj knjizi *Jesmo li čudovišta*, u izdanju Službenog glasnika, govori o politici, moralu, devedesetim, o jevrejskom identitetu; o nasilju i filozofskom stavu “stoj, gledaj i ne mešaj se” iz kog, kako kaže, narasta pravo čudovište koje proguta čitavog čoveka.

“VREME”: Stanje u Srbiji ste pre nekoliko meseci opisali kao “puzajući fašizam”. Da li biste to “puzajući” rekli i danas?

FILIP DAVID: Fašizam je ideologija sposobna za mnoga prerušavanja. Savremeni fašizam se razlikuje od onog nekadašnjeg, ali imaju i dosta toga zajedničkog. O tome je mnogo rečeno i pisano. Populizam je jedan od savremenih oblika potencijalnog fašizma. Ljudski život gubi cenu, pojedinac se povlači pred kolektivitetom, patriotizam se preobražava u žrtvovanje za “više ciljeve”, nasilje prema neistomišljenicima se institucionalizuje, rasizam i primitivizam postaju sastavni deo svakodnevnog govora i ponašanja.

U militarizovanom društvu ljudi postaju mravi, to je tačno zapažanje Karla Jaspersa. Svakodnevno se susrećemo sa ovakvim pojavama, koje postaju vladajući oblik ponašanja, a to vidimo u onome što se događa uzbunjivaču Obradoviću, u paljenju kuće lokalnog novinara, rasistički obojenim izlivima mržnje na društvenim mrežama prema tamnoputom Brazilcu, fudbaleru zbog skrivljenog penala, u podršci bivšem košarkašu zato što je pretukao ženu. Ko prati šta se i kako piše u anonimnim komentarima i u mnogim drugim slučajevima, ostaće užasnut ogromnom količinom vređanja, verbalnog blata i mulja, veličanja nasilja i ksenofobije. Neko možda misli kako su to marginalne

UDOVIŠTA

pojave, ali upravo takve pojave nagoveštavaju ili izražavaju duh novog fašizma koji nekako visi u vazduhu. Sve to stvara osećanje unutrašnje nesigurnosti i napetosti u državi gde su se institucije obezvredile, gde je sva moć u jednoj vladajućoj političkoj partiji i vođi koji umesto institucija odlučuje ko je u pravu, a ko je kriv. To su elementi "puzajućeg fašizma" koji se brzo i lako može pretvoriti u onaj pravi, iz prošlosti poznati fašizam, sada u novom ruhu.

Kada je ovde uspostavljen kulturni model koji je osnov za "puzajući fašizam"? Devedesetih?

"Kulturni model" obuhvata ukupan način mišljenja, sistem vrednosti na kojem se zasniva jedno društvo, neka zajednica. Mi to nemamo. "Vrednosti" na kojima se zasniva naš dominantni način mišljenja u najvećoj meri čine licemerje, primitivizam, demagogija, netolerancija. Veći deo društva se toliko saživeo sa takvim stanjem da ga prihvata kao nešto samo po sebi razumljivo. Naši sunarodnici koji su duže vreme boravili u inostranstvu, pa su se vratili, zapanjeni su stanjem morala u Srbiji. Tako jedan ugledni ekonomista u svojim utiscima posle desetogodišnjeg boravka u Londonu i povratka u Srbiju saopštava da je šokiran opštom hipokrizijom i beščašćem koje ovde zatiče. Nedostatak morala u poslovanju, u svakodnevnim odnosima, u politici, u kontrolisanim tabloidima, kako pisanim tako i u onim elektronskim, dostigao je nultu tačku novinarske etike.

Ovaj naš svet u kojem živimo pretvorio se u neko nebulozno stanje između kupleraja i ludnice. Kupleraj, to su ovi rijalitiji pornografskog sadržaja koji se emituju dan i noć, naslovne stranice tabloidnih novina, a ludnica je ono što se događa u našem političkom životu, atmosfera u Skupštini, razne afere koje ostaju nerasvetljene. Revizija istorije je takođe značajan deo tog ludila. Da spomenem samo najnoviji primer beščašća, kada je nedavno Ulica Stjepana Filipovića, istinskog heroja oslobodilačkog rata, preimenovana i dodeljena izvesnom ustaši. A kada je neko to obelodanio, na brzinu je ponovo preimenovana, ali nije vraćena Stjepanu Filipoviću. Zalud zaklinjanje u evropsku budućnost ako se ta budućnost gradi na poluistinama i lažima. Hana Arent je pisala o lažima koje uništavaju samu strukturu društva, gde lažovi postaju žrtve sopstvenih izmišljotina, o mreži samoobmana koje se uvlače u sve institucije društva. Tamo gde postoji lažno prikazivanje prošlosti, i sadašnjost se pretvara u veliku laž. Društvo zasnovano na laži je društvo bez dostojanstva i morala, bez istinske nade. Bez morala i etike nema stabilnih društava. Sve je na staklenim nogama, politika, ekonomija, budućnost države.

Kritikovali ste ovdašnju euforiju oko dodele Nobelove nagrade Handkeu. Vidite li to i kao revizionizam devedesetih?

Peter Handke je devedesetih godina dolazio u Srbiju da pruži podršku Miloševiću. To nije bila podrška građanskoj i demokratskoj Srbiji nego politici Slobodana Miloševića. A znamo šta nam je ta politika donela i kuda nas je odvela. U svom dužem tekstu "Pravda za Srbiju" Handke između ostalog piše kako se šeta Kalemegdanom i prolazi pored penzionera kojima vidi sjaj u očima, od sreće i zadovoljstva, a to je vreme kada su penzije spale na jednu marku, kada su se penzioneri i ostala sirotinja tukli na Trgu Republike za parče hleba, a prodavnice bile prazne. Handke takođe hvali uličnu prodaju benzina u kanisterima, jer se ostvaruje nešto čega u Evropi nema, a to je, kako on veli, neposredan srdačan odnos između prodavaca i kupaca. Kakva »

budalaština! Teško je odvojiti Handkea pisca od Handkea političara. Dodeljivanje Nobelove nagrade za književnost, kako se pokazalo, samo je otvorilo stare rane na ovom našem još uvek zapaljivom području. Euforija koja se kod nas podigla nije u vezi sa njegovom literaturom. Handke se žali kako je u Srbiji malo prevođen i malo čitan. Ta euforija je u najvećoj meri vezana za podršku propaloj politici Slobodana Miloševića. Ta nemojte mi reći da je "naš drugi nobelovac" slavljen zbog onoga što je napisao, da su Handkea čitali ministar Vulin i predsednik Vučić, osuđeni ratni zločinac Šešelj. Oni koji ga sada na sav glas hvale i slave, o književnom delu ovog Austrijanca nemaju pojma. Dakle, u pitanju je buđenje nostalgičnih uspomena na vreme devedesetih, na vreme sankcija kada je Srbija, zahvaljujući svojoj politici i svome rukovodstvu, postala odbačena od većeg dela civilizovanog sveta, postala svetski parija. Handke političar je proizvod tog vremena i neraskidivo je povezan sa svim onim lošim što se u tom vremenu događalo.

Kada govorimo o društvenoj ulozi intelektualaca, kako je ocenjujete danas?

U svojoj znamenitoj studiji "Izdaja intelektualaca" objavljenoj 1927. godine u Parizu, Žilijen Benda je pisao o doprinosu intelektualaca različitim oblicima strasti, političkim i nacionalnim pre svega, zbog čega je dvadeseti vek obeležen kao vek intelektualnog organizovanja političkih mržnji. Do tada, u protekle gotovo dve hiljade godina ljudske istorije, taj isti poseban sloj ljudi, "proizvođači duha", umetnici, naučnici, filozofi, suprotstavljao se političkim strastima, raznim oblicima mržnje, individualnom egoizmu. U novije doba dolazi do bitne promene: intelektualci pristaju na igru političkih strasti, a oni koji su zadržali pravo da misle i govore slobodno i koji veruju da rodoljublje ne isključuje pravo na kritiku, i ne slažu se da je domovina u pravu i kada greši, proglašavaju se neprijateljima naroda. Taj oblik sumnjivog rodoljublja modernog intelektualca ispoljava se u teškim oblicima ksenofobije, mržnji i strahu od drugih i drugačijih i potcenjivanju svega što nije "naše". Intelektualci, tobože služeći domovini, služe u stvari političkim interesima i strastima, iskazuju lojalnost političkim vođama. Ovaj Bendin opis sasvim dobro odgovara i sadašnjem stanju.

"Elita gora od rulje" glasi naslov jedne knjige eseja Mirka Kovača o ulozi intelektualaca u naše vreme. Blizina vlasti opčinjava mnoge intelektualce, a ta blizina vlasti donosi raznovrsne pogodnosti i koristi kojima su podređeni uverenja i intelektualno poštenje. Mnogi intelektualci na ovom našem prostoru i u našem vremenu i te kako su doprineli raspirivanju mržnje, snoseći nemalu odgovornost za mnoge tragične zablude i počinjene zločine.

U septembru ste predložili osnivanje novog Beogradskog kruga, na drugačiji način i u novim okolnostima. Šta se dalje događalo sa tim predlogom?

Bio je to samo predlog o osnivanju stalne tribine na kojoj bi se govorilo o vremenu i svetu u kojem živimo. Pogrešno je protumačeno kao neki nastavak delovanja Beogradskog kruga. Ta tribina je pokrenuta kao zajednički projekat Građanskog demokratskog foruma i Foruma pisaca i, evo, uspešno traje već nekoliko meseci, svake subote, a gosti su istoričari, političari, pisci iz raznih delova bivše Jugoslavije. Inače, Beogradski krug je, kada to već spominjemo, odigrao svoju ulogu i ne bi ga valjalo obnavljati, niti bi se tako nešto moglo. Beogradski krug je imao program od samo jedne rečenice, ali važne, koju je izgovorio Rade Konstantinović na osnivačkoj skupštini, a to je ona Srbija koja se ne miri sa zločinom. Druga Srbija znači samo to: drugačija, bolja Srbija. Nacionalisti raznih boja ne prihvataju takvu Srbiju. Mnogi od njih svojom su retorikom i svojim ekstremnim stavovima uveliko doprineli krvavom raspadu Jugoslavije.

Mnogi su bili uvereni da Samoodbrana može da stane na čelo građanskog bunta. Ali, šta se u međuvremenu dogodilo, postoji li ona još?

Samoodbrana je bio zanimljiv pokušaj grupe ličnosti afirmisanih u svojim pozivima koji su bez želje da se osvoji vlast bili neka vrsta korektiva, kritičke javnosti, u odsustvu pravog i uticajnog javnog mnjenja. Međutim, nisu prevaziđene neke nesuglasice oko načina organizovanja, a postojale su i razlike u gledanju na pravce i oblike delovanja. Da me

sada pitate da li Samoodbrana još uvek postoji u svom prvobitno zamišljenom obliku, ne bih umeo da vam odgovorim.

Da li je i stav prema bojkotu bio kamen raskršća u Samoodbrani, i da li to pitanje danas izaziva krucijalne podele u srpskom društvu?

I oko toga nismo bili jednoglasni. Odnosno, imam pravo da govorim samo u svoje ime, ne slažem se sa bojkotom, uveren sam da bojkot nije najbolji način suprotstavljanja ovom i ovakvom režimu. Uveren sam da bojkot vodi samouništenju opozicije i predstavlja predaju pre glavne izborne bitke. Šta bi vladajuća partija mogla više poželeti od toga? Pa i u novom Lukašenkovom parlamentu nema više nijednog opozicionog poslanika. Da li se neko potresao zbog toga? Naši opozicionari se oglušuju i na sugestije pojedinih predstavnika Evropske unije da se izađe na izbore. Nije jasno šta se bojkotom dobija, ali je sigurno da se gubi i ono malo, ali važno, što se ima: neki gradovi u unutrašnjosti, neke beogradske opštine, glas u Skupštini kakva je da je, finansijska pomoć koju država daje parlamentarnim strankama. Uložiti svu energiju u popravljanje izbornih uslova, to je sveta dužnost. Istini za volju, tu je nešto i postignuto, iako još uvek nedovoljno. U toj bici opozicija ne sme da posustane. Međutim, događa se nešto apsurdno, bes i jed jednog uticajnog dela opozicije usmerava se prema onima koji kritikuju ideju bojkota, a postaju i ostaju pasivni u svemu ostalom.

Pod kojim okolnostima i uslovima biste imali eventualno opravdanje (razumevanje) za bojkot?

Ne znam šta će opozicija raditi posle izbora u kojima nije učestvovala. Jedino se može nadati da će se vlast sama od sebe urušiti. Posle koliko godina? Deset, dvadeset? Nisam čuo za neke razumne

“Peter Handke je devedesetih godina dolazio u Srbiju da pruži podršku. To nije bila podrška građanskoj i demokratskoj Srbiji nego politici Slobodana Miloševića”

planove opozicije šta posle u uslovima koji će biti čak i gori nego danas, bez mogućnosti da se oglasi, bez finansijske podrške, a biće izgubljeno i ono malo što danas ima. Prava opoziciona apokalipsa!

Slažem se, izborni uslovi su loši generalno posmatrano, ali vredi pokušati da se pridobiju oni glasači koji se drže po strani i ne izlaze na izbore. I umesto da se opozicioni lideri organizuju da pridobiju ove neodlučne, oni i one koji bi glasali za opoziciju odgovaraju da izađu na izbore.

Osim bojkota, kako u načelu vidite stanje u opoziciji?

Žao mi je što moram reći da se sadašnji programi opozicije svode na borbu za golu vlast, nejasni su u odnosu na najkrupnije i najvažnije državne probleme, pitanje Kosova i stava prema ulasku u Evropsku uniju. U Savezu za Srbiju, kao najjačoj opozicionoj grupaciji, najglasniji su oni koji su za patrijarhalnu “domaćinsku Srbiju”, sa simpatijama prema problematičnom Evroazijskom savezu zasnovanom na rasnoj i verskoj osnovi, na obnovi imperijalne Rusije. Čitajte šta o tome piše istaknuti evroazijac filozof Aleksandar Dugin, dugogodišnji savetnik Vladimira Putina. Evroazijski savez vraća nas stotinak godina unazad. Daleko od svake društvene, ekonomske, političke reforme. Kakve veze to ima sa, recimo, Demokratskom strankom, sa njenim načelima?

Kažu, kada osvojimo vlast, dogovoričemo se o svemu. Teško. Već smo toliko godina izgubili u nasumičnom lutanju za sopstvenim identitetom zasnovanim na dobrobiti svih građana Srbije. Ne treba da spominjem, to se podrazumeva, da bez jake i samosvesne opozicije nema ni jake i poštovane Srbije. Ono što bi većinska opozicija morala da uradi, a ne čini, to je da istera na čistinu vladajuću partiju i državni vrh u tobožnjim zalaganjima za evropski put i tobožnje presecanje kosovskog čvora, da dokaže kako je to neiskrena politika koju, kako sada izgleda, sadašnja vlast neće, niti želi, niti može da ostvari. Ako toga nema, nema ni suštinske razlike između onoga što proklamuje vlast, ni onoga što se čita u programu Saveza za Srbiju, ni u spoljnoj ni u unutrašnjoj politici. Deklarativno svi su protiv korupcije, za bolji standard, za pravnu državu, slobodu medija, veće plate i penzije, sve lepa želja do lepe želje, ali to je nemoguće bez promene samog sistema, odlučnog iskoraka, kapitalnog preokreta u rešavanju onih krupnih političkih pitanja bez kojih nema ni rešavanja ključnih pitanja unutrašnje politike, ekonomije i kulture.

Upravo zbog stava “Srbija bez Kosova” i danas ste na udaru pre svega raznih patriotskih komesara, ali i mnogih drugih.

Polazim od toga da bi svaki oružani sukob zbog Kosova, u koji bi se po logici stvari umešale i velike sile, bio stvarna katastrofa za preostale Srbe na Kosovu i za kulturno nasleđe na Kosovu, ali i za samu Srbiju. Više puta sam pisao i govorio da ne razumem te patriote, tu vrstu rodoljublja da se za Kosovo treba boriti do poslednjeg Srbina i poslednjeg Albanca! Mit o nebeskom narodu ovde je upotpunjen mitom o svetim ratnicima i svetim zločinima. A žrtvovanje je po takvima najbolji dokaz patriotizma. Mrtav patriota najbolji je patriota. Kakva bljutava, degutantna demagogija! Što se duže okleva da se prizna ono što je neminovnost i uspostave dobrosusedski odnosi sa Kosovom, opasnost neslućenih razmera postajaće svakim danom sve veća.

Za razliku od devedesetih, kada je Mirjana Miočinović podnela ostavku na mesto profesora FDU u znak protesta protiv rata, danas ne beležimo ništa slično u znak revolta uprkos velikom broju ozbiljnih afera. To znači da je ulog sada veći?

Ne, nego je apatija veća. Upravo je Mira Miočinović izrekla rečenicu: “Nemoć očiglednog.” To je istinita i zastrašujuća rečenica koja pokazuje kako su ljudi često ovce koje nemaju svoju volju, samo idu za čobaninom. Ili Domanovićevim vođom. U ambis, ako ih tamo povede. Možete prikazati dokumenta, filmove o zločinima koji su u naše ime počinjeni, dokumentovati razne lopovluke, dovesti očevice, uraditi ne znam šta da dokažete da je nešto loše, da je nešto prevara. Ali to što je očigledno postalo je nemoćno, oduzeta mu je snaga istine. Mnogo su moćnije, snažnije, uverljivije “lažne istine” koje prenose partijske i državne novine, kontrolisani mediji. Istina više nije na ceni, ne funkcioniše. Ne veruje se svojim očima, svojoj pameti, ne veruje se očiglednom. To je svakako deprimirajuće, to je ono što stvara ravnodušno, apatično društvo bez stvarne perspektive u kojem su blokirane, zabetonirane sve ozbiljne promene.

A da li verujete u narodnu volju i snagu za preporod? Ili vam se čini da je eskapizam, u najdubljem smislu reči, i konačno pobedio?

Ne, ne verujem u tako krupne reči kao što su “narodna volja” ili “snaga za preporod”. Verujem, posle svega, u snagu i volju pojedinaca koji se nisu predali. U stvari, dugoročno, pojedinci i menjaju svet. Mi smo jedno nesretno društvo koje nije uspelo da se konsoliduje posle raspada Jugoslavije. Duboko i iskreno sam uveren da dobro uređeno i sređeno društvo mora da ima svoj kodeks ponašanja, pravila ponašanja, u svakom slučaju to nije društvo u kojem svako svakoga želi da prevari, društvo netolerancije i hipokrizije koje je okrenuto prema mitovima, a ne prema stvarnoj istoriji. Gde je mnogo toga lažno, od diploma do proklamovane politike.

Ali, to nije razlog za predaju, naprotiv, treba se uvek i svuda suprotstavljati svim oblicima laži, enormnoj proizvodnji Potemkinovih sela. To smo dužni sebi, svojoj deci. Nije lako, ne isplati se, žele da vas ocrne, uvrede, ponize, ali ne vidim drugog načina. Meni moje celokupno vaspitanje, moje obrazovanje ne dopušta da kažem kako me ne interesuje gde živim, da mi je svejedno kakvi su ljudi sa kojima živim. Ne prihvatam ravnodušnost kao životni stil. Bliska mi je maksima italijanskog pisca Prima Levija koji je doživeo strahote Aušvica: “Na svetu je mnogo pokvarenih svinja, čudovišta su oni koji stoje i gledaju.” Svojoj nedavno objavljenoj knjizi eseja dao sam naslov “Jesmo li čudovišta”. Tako je lako postati čudovište. Treba samo u mračnim vremenima stajati, gledati i ne činiti ništa. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Država oprostila pošt

Bilo je nerealno očekivati da poštari budu pokretači dramatične, velike bitke svih nezadovoljnika u državi u kojoj je solidarnost sistematski ubijana. Ali, ne treba ni potcenjivati štrajk poštara. Kao i neke druge pobune u poslednje vreme, on ukazuje na to da se ipak nešto u ovom društvu pomera

Ne zna se koliko je tačno radnika Pošte Srbije od ukupno 15.000 zaposlenih obustavilo rad početkom decembra i javno protestovalo što zbog plata, što zbog katastrofalnog stanja u ovom javnom preduzeću – ali je ipak jedno sasvim izvesno: ovaj štrajk je ozbiljno uzburkao ukupnu javnost Srbije. I onu blisku vlasti i onu opoziciono-nezavisnu. Društvene mreže su se usijale od komentara u kojima se štrajk podržava i hvali ili se, pak, oštro kritikuje. Čini se da je obustava rada bila manje interesantna zbog blokade poštanskog saobraćaja, iako je ona izazvala priličnu pometnju u privrednim komunikacijama, a više zbog onoga što je simbolički i politički značio ili – bolje rečeno – mogao da znači. Uglavnom, štrajkovali su poštanski dužnosnici pre svega u Beogradu i Novom Sadu, ali i u nekim drugim mestima u državi (u Kraljevu je jedan poštar u znak protesta sebi isekao vene), više na severu nego na jugu.

Opozicioni aktivisti i građani koji su hronično zgađeni stanjem u državi i koji bi želeli više od svega da naprednjačkom cunamiju jednom već vide leđa u štrajku koji je trajao devet-deset dana prepoznavali su baklju koja će upaliti džinovski požar opšte pobune protiv "vladavine ološa" u svim sferama društva. Čini se da su, međutim, štrajkači imali malo drugačije, skromnije zahteve: hteli su da imaju platu kolika je ona prosečna u Srbiji i da zaustave propadanje svog preduzeća.

Kao da su, međutim i predstavnici vlasti proteste poštara doživljavali slično opoziciji, kao mogući okidač ozbiljnijeg "dešavanja naroda". Vlast, naime, najbolje zna kako neke stvari koje naizgled deluju čvrste kao mramor – zapravo stoje na klimavim nogama, pa se svojski potrudila da – koristeći sva raspoloživa sredstva – štrajk što pre okonča i otkloni opasnost od njegovog širenja. I u tome je uspela. Uspela je da tokom teških, noćnih pregovora trojicu predstavnika poštanskih radnika po principu "uzmi ili ostavi" nagovori da pristanu na "poslednje uslove" Vlade Srbije. U Vladinoj delegaciji bili su, kako saznajemo, ministri Ivica Dačić i Nebojša Stefanović, kao i Katarina Tomašević iz Stefanovićevog kabineta, koja je zadužena za ljudske resurse, a prethodno je bila direktorka u Poštama Srbije. Do kraja ostaje nejasno – i nama i radnicima Pošte – šta bi se zapravo desilo da trojica štrajkača nisu pristali na dogovor.

Vlast je, kažu društveni analitičari, svesna da nju ne može srušiti nezadovoljna intelektualna manjina, već isključivo tzv. kuka i motika, ali ćemo – po svemu sudeći – ipak na dizanje "kuke i motike" morati da pričekamo bez obzira na evidentno stanje stvari u zemlji Srbiji: ono što se naziva radničkom klasom u priličnoj meri je nezadovoljno i frustrirano. Kako se pokazalo, bilo je nerealno očekivati da poštari budu pokretači dramatične, velike bitke svih nezadovoljnika u državi u kojoj je solidarnost sistematski ubijana, u državi u kojoj se aktivnosti opozicije i kritičke javnosti još uvek u velikoj meri iscrpljuju na društvenim mrežama i intelektualnim forumima. Sa druge strane, ne treba ni potcenjivati ovaj događaj: štrajk poštara, kao i neke druge pobune kojima prisustvujemo u poslednje vreme, ukazuju na to da se ipak nešto u ovom društvu pomera, da smo još uvek živi i pored sistematske eutanazije koja se sprovodi nad nama.

Rekli smo već da su se društvene mreže usijale od komentara na štrajk poštara: vodile su se intenzivne, duge i mučne rasprave, skoro kao one između pristalica i protivnika bojkota izbora. Mreže se nisu smirivale ni nakon što su – u sitne sate petka 13. – predstavnici poštanskih štrajkača i Vlade Srbije postigli dogovor o prekidu obustave rada kojim se predviđa izvesno povećanje plata zaposlenih. Naprednjački botovi, među kojima su i oni koji su prethodnih dana čak tražili hapšenje štrajkača, ponosno su aplaudirali vlastima na "mudroj politici", a štrajkačima na razumnosti, dok opoziciono nastrojeni socijalno-mrežni aktivisti nisu skrivali razočarenje poštarima jer su ovi, je li, izdali "opštu stvar". Iz onog "neoliberalnog" dela društva, koji iz nekih svojih – uglavnom, znamo kojih – razloga podržava Vučića, čuli su se čak i zahtevi za privatizaciju Pošte, a nedeljna Pinkova verzija "Utiska nedelje" "Hit tvit", u kojem su ulogu levog i desnog SNS-beka igrali Čeda Jovanović i Vojislav Šešelj, intenzivno je reprodukovala ciničnu kletvu-umotvorinu jednog tviteraša koja otprilike glasi ovako: Dabogda te razočarali kao poštari opoziciju!

"NISAM JA OVDE DOŠAO DA SEDIM, DOŠAO SAM NA PLATU!"

Poštanski radnici nisu, kako rekosmo, protestovali samo zbog niskih plata, koje

arima što ih je tukla

BEZ ŠIRE PODRŠKE:
Štrajk poštara
Foto: Goran Srdanov

iznose oko tridesetak hiljada dinara neto i čime ne mogu sebi i svojoj porodici da obezbede iole pristojan život. U skladu sa onom narodnom umotvorinom koju je zapisao Vuk Stefanović Karadžić – "Nije čovjeku žao na malo nego na nepravo!" – njihovi zahtevi su bili usmereni i na katastrofalno stanje u ovom javnom preduzeću, u kojem – prema rečima štrajkača – stanuju bahatost i nepravda. U razgovoru za "Vreme", jedan od štrajkača, Stefan Mitrović, član Samostalnog sindikata poštanskih radnika, ukazuje da se u ovom javnom preduzeću poslednjih godina posluje "potpuno nedomaćinski" i da se ne komunicira sa ljudima, a da prihodi preduzeća opadaju iz godine u godinu i to drastično.

Javni sektor je već decenijama rak-rana našeg društva i u njemu se može, u esencijalnom obliku, sagledati sva dubina naše propasti. Umesto da građanima servisiraju svakodnevne potrebe, javna preduzeća na ovim prostorima alatke su za finansiranje partijskih potreba i zapošljavanje stranačkih kadrova. Može se reći da su "obični zaposleni" u javnom sektoru vrlo nezgodni svedoci, jer oni svakodnevno vide ogromnu disproporciju između onoga što vlast demagoški propagira i onoga što se u stvarnosti dešava. Sa druge strane, oni su uglavnom "nemi svedoci", zadovoljni državnim poslom, posebno popularnom u zemljama večite tranzicije. I stoga je ovaj protest poštara – da tako kažemo – zanimljiv.

Potpisnik ovih redova je, svojevremeno, imao priliku da razgovara sa direktorom jednog javnog preduzeća koji mu se žalio zbog toga što mora da pod političkim pritiskom zapošljava raznorazne "partijske prijatelje". Kada je jednom od njih rekao kako nema gde da ga stavi da sedne jer je sve popunjeno do balčaka, dobio je odgovor: "Nisam ja ovde došao da sedim, došao sam na platu!" Kada bi javnost imala uvid u to kako se troše novci javnih preduzeća i ko je sve u njima "na plati", verovatno bi se mnogo bolje razumeli politički i društveni procesi u ovoj zemlji i uloga pojedinih ličnosti u njima. Ali upravo zbog toga javna preduzeća skrivaju podatke od javnosti i intenzivno ignorišu Zakon o dostupnosti informacija od javnog značaja, pa informacije o tome ko je sve zaposlen u njima imaju tretman vrlo ozbiljne državne tajne.

Kada zavesa bude potpuno spuštena i kada i ovaj štrajk poštara bude zaboravljen kao što su zaboravljeni brojni drugi radnički protesti, među njima i onaj štrajk u Pošti iz marta ili onaj od pre dve godine – ipak će nešto, sigurni smo, ostati u tzv. kolektivnom pamćenju bez obzira što je u pitanju neproverena, tačnije demantovana informacija. Naime, tokom štrajka odnekud se pojavila vest da su u Pošti Srbije zaposleni pojedini estradni pregaoci, "na platu". Pored dečjeg zabavljača Branka Milićevića Kockice, navodno su na platnom spisku Pošte i pevači Željko Samardžić i Jasna Milenković Jami, kao i izvesna osobnost pod imenom Tijana Ajfon. Pošta je ovo oštro demantovala, ali to nije sprečilo štrajkače da tokom protesta pevaju legendarnu pesmicu uz koju su mnogi od njih odrastali – "U svetu postoji jedno carstvo". Tom pesmom ne samo da su se podsmevali mogućnosti da je u Pošti zaposlen Branko Kockica (na društvenim mrežama ubrzo dobio nadimak Branko Poštica), koji je bio na listi SNS-a na beogradskim izborima, već je ova pesma bila i u skladu sa maksimom štrajkača. Oni su, naime, govorili da se drže onoga – "svi za jednog, jedan za sve".

ŠTA SU POŠTARI TRAŽILI, A ŠTA SU DOBILI

A da u svetu možda postoji carstvo u kojem caruje drugarstvo, ali da se ono sigurno ne nalazi na ovim prostorima – uverili su se oni štrajkači koji su bili neprijatno iznenađeni dogovorom koji je postignut između njihovih predstavnika i Vlade Srbije. Oni su, naime, ukazali da je sporazum postignut bez razgovora sa štrajkačima, kao i da je "skoro identičan" sa ponudom koju je Vlada Srbije uputila radnicima 8. decembra, a koju su oni aklamativno odbili. Naš sagovornik Stefan Mitrović jedan je od onih koji su nezadovoljni. On ističe da njega i brojne »

KAO I U SVAKOM JAVNOM PREDUZEĆU: Pošta Srbije
Foto: Bojan Stekić

njegove kolege boli način na koji su pregovori vođeni i okončani. Mitrović upozorava da štrajkači nisu obavešteni o novim uslovima i da im je potpuno nejasno zašto niko sa njima nije razgovarao ili te uslove stavio na glasanje. "Mogli su bar da obaveste ljude koji su rizikovali svoje poslove i sa kojima su prošli i sito i rešeto", kaže Mitrović.

Verovatno nikada nećemo saznati na kakvim mukama su bili pregovarači iz Pošte tokom te noći u Vladi sa četvrtka na petak, ali je izvesno da su pred TV kamerama, nakon postizanja dogovora, delovali prilično unezvereno. I pored nezadovoljstva velikog broja štrajkača, sporazum sa Vladom na kraju je ipak prihvaćen i štrajk je obustavljen. Neki štrajkači su u medijima sa neskrivenim ogorčenjem kritikovali prekid štrajka, smatrajući da će javnost sada dobiti pogrešnu sliku da su poštari štrajkovali i da se čitava frka vozdigla zbog nekoliko hiljada dinara povišice.

Radnici pošte izborili su se, elem, za povećanje plata od 16 do 17 odsto za one sa najmanjim primanjima, dok će povišica za one sa većim zaradama iznositi šest do sedam procenata. Daleko je to od zahteva zaposlenih da se plate usklade sa republičkim prosekom, koji iznosi oko 74 hiljade dinara bruto, ili 53,5 hiljada dinara neto. Uzgred budi rečeno, država bi morala da bude oprezna kada se hvališe sa tim koliko iznosi prosečna zarada u državi ako uzmemo u obzir činjenicu da medijalna neto zarada iznosi samo 41,5 hiljada dinara, što znači da 50 odsto zaposlenih ostvaruje zaradu do navedenog iznosa. Ovaj podatak govori o velikoj nesrazmeri u ličnim prihodima u zemlji, i on je sasvim u skladu sa podatkom da se Srbija nalazi na samom vrhu evropskih zemalja sa najvećim socijalnim razlikama.

Osim što su se izborili za manje-više simbolično povećanje plata, pregovarači su u ime zaposlenih uspeli da izdejstvuju i to da im država oprosti što ih je tukla, odnosno da ukine suspenzije više od 200 zaposlenih u Pošti koji su učestvovali u obustavi rada, te da zaustavi dalje kažnjavanje štrajkača. Prema unutrašnjim aktima, suspenzija bi značila da radnici koji imaju decu dobijaju samo trećinu zarade, dok bi roditelji bez dece dobijali još manje – četvrtinu plate. S obzirom na visinu zarade onih koji su štrajkovali, to bi značilo da bi suspendovani imali mesečni prihod od sedam i po do deset hiljada dinara. No i pored tog jezivog podatka i pored javno obelodanjenih suspenzija, radnici su nastavili sa štrajkom – "jedan za sve, svi za jednoga" – sve do dogovora. Šta se dešavalo unutar prostorija Pošte, ko je s kim pregovarao, ko koga ubeđivao – takođe nikada nećemo saznati.

Ovogodišnja dobitnica nagrade "Dobar primer Novog optimizma" Biljana Stojković, profesorka beogradskog Biološkog fakulteta, koja je bila prilično aktivna u uspešnim protestima povodom lažnog doktorata ministra finansija Siniše Malog, ali i na skupovima podrške uzbunjivaču Aleksandru Obradoviću, kaže u razgovoru za "Vreme" da je štrajk poštara potvrdio kako u ovom društvu još nije izgrađena "mreža solidarnosti". Ona tvrdi da naprednjaci, od samih početaka, po planu, u "svako preduzeće, u svaki vrtić, u svaku školu – ubacuju svoje ljude".

"Moj je osećaj da su oni ušli u svaku poru društva. I kad god se desi neka pobuna, neki požar, tu su njihovi ljudi koji to gase, koji rovare iznutra. Ne mislim da su naročito obdareni pameću, ali očigledno imaju nekoga ko ih jako dobro savetuje. Da bismo se izborili protiv toga, moramo da napravimo paralelni svet. Što se tiče štrajka poštara, nadala sam se da se neće ovako završiti, ali je ipak bilo očekivano da se na kraju ugasi. Ne možemo da očekujemo da njih par hiljada 'pogine' za svoje zahteve, a da im se pritom niko ne pridruži, da ne osete da imaju podršku šire društvene zajednice. Dok ne bude solidarnosti, vlast će uspešno gasiti ovakve požare", rekla je Biljana Stojković.

ZAKON I ŠTRAJK

Stručnjaci za sindikalna prava slažu se sa tvrdnjama vlasti da je štrajk zaposlenih u Pošti Srbije izveden na protivzakonit način, ali istovremeno ističu da važeći Zakon o štrajku zapravo "diskriminiše radnike": ili onemogućava da se ostvare uslovi za štrajk ili, pak, ukoliko se on odvija po zakonu, poslodavac nema razloga za brigu, jer se poslovni procesi manje-više odvijaju bez poteškoća. Oni ukazuju i na to da su štrajkovi koliko-toliko mogući u javnom sektoru, ali da je skoro nemoguće organizovati uspešan štrajk u privatnom preduzeću. Kao primer navode "mali štrajk" u firmi Drekslmajer u Zrenjaninu, koji je završen tako što je 38 radnika suspendovano, a dvoje dobilo otkaz.

"Razlog je to što nisu svi radnici štrajkovali. Suština priče je – čak i ako je štrajk nekim čudom nezakonit, a ako su radnici složni i slože se da neće raditi, makar iz protesta, sat vremena, male su šanse da će poslodavac da otpusti sve svoje zaposlene. Ako su radnici složni, imaju mnogo veće šanse...", rekao je urednik portala Radnik.rs Miloš Vučković gostujući na televiziji N1.

Nagledali smo se filmova o američkim sindikalnim vođama i njihovoj povezanosti sa vlastima i kriminalom. I pored tradicije samoupravnog socijalizma, izgleda kao da se Srbija tek uči sindikalnom organizovanju. U njoj deluje čak oko 24.000 sindikata, od kojih su mnogi međusobno posvađani i među kojima vlada hronični nedostatak solidarnosti. Za to su svakako zaslužni vlast, poslodavci i loši zakoni, ali ima nečega i do nas. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Ivana Ankić, marketing menadžer za gazirana pića

Prilagođavanje navikama potrošača, ali i vernost kvalitetu – to je formula uspeha!

U industriji robe široke potrošnje, promene su danas jedina konstanta. Potrošači, naročito pripadnici mlađih generacija, imaju različite prioritete, stilove života, specifične zahteve. Trendovi se vrtoglavo menjaju pa je veoma važno biti nov, inovativan, svež. Za kompanije koje žele da budu na vrhu, izazov je privući pažnju u svakom trenutku, biti aktuelan i pratiti promene. Podjednako važno je, ipak, održati vrhunski kvalitet koji je za kompaniju kao što je Coca-Cola, aksiom poslovanja.

Iako sa idejom da uvek budemo prvi, jedinstveni i neponovljivi, testiramo granice i koristimo kreativnost i talenat da pružimo nešto novo, za nas je kultura istrajnosti, stabilnosti i strpljenja, nešto od čega ne odstupamo.

Coca-Cola HBC teži da u svakom trenutku pruži najbolji izbor za svakog pojedinca i voljna je da se menja, baš kao što se menja okruženje. U svakom trenutku budno pratimo globalne trendove i trudimo se da pronađemo svoje mesto u novinama koje su sve češće. Otvoreni smo da testiramo nove ukuse i tako obradujemo naše potrošače. Istovremeno, svakom novitetu prilazimo oprezno i profesionalno, pokazujući tako odgovornost kako prema krajnjim potrošačima i partnerima, tako i prema brendu koji zastupamo.

Naš portfolio podrazumeva širok spektar voda, gaziranih i negaziranih napitaka različitih ukusa, osveženja sa smanjenom kalorijskom vrednošću. Osim toga, nudimo i različita pakovanja koja odgovaraju prilici u kojoj se pića konzumiraju, osveženja sa prirodnim zaslađivačima, nove generacije sokova, sportska pića, Fuzetea ledeni čaj sa steviom, kao i novu kategoriju Adez biljnih napitaka. Kako bismo izašli u susret specifičnim ukusima potrošača, ove godine lansirali smo Coca-Cola Zero Lemon, a rezultati koje smo ostvarili apsolutno premašuju naša očekivanja. Veoma smo srećni što smo u okviru Coca-Cola brenda potrošačima ponudili izbor koji su odlično prihvatili. I naravno, koliko god bili raznoliki i prilagodljivi različitim ukusima i prilikama, sve brendove iz našeg portfolija odlikuje ista osobina – vrhunski kvalitet. To je nešto što se nikada ne menja.

Iako je tržište izazovno, a konkurencija sve veća, kada imate strast prema biznisu i hrabrost da iskoračite u budućnost pre svih, to stvara razliku, to je ono što vas čini jedinstvenim, posebnim. Svakog dana, milioni ljudi piju Coca-Colu, a biti deo sjajnog uigranog tima koji planira put od punionice do trpezarijskog stola, zaista je velika odgovornost, ali i vrhunsko iskustvo. Raduje me činjenica da sam deo nečeg zaista sjajnog, jer zahvaljujući ljudima sa kojima radim, njihovoj otvorenosti i talentu, podršci starijih i iskusnijih kolega i nepresušnoj inspiraciji, uživam u svom poslu.

Od konduktera do lica iz američke note

Ako bi se pod jedan termin mogao podvesti način naglog uspona i bogaćenja srpskog trgovca oružjem Slobodana Tešića (61), onda su to "specijalni odnosi" sa običnim šalterskim službenicima, ali i sa ljudima iz okruženja državnog vrha ne samo Srbije nego i raznih drugih zemalja. Ovo za "Vreme" kaže petoro ljudi koji su, direktno ili indirektno, umešani u izvoz naoružanja – trojica su upoznali Tešića, a jedan je radio u nekoj od njegovih brojnih firmi

U raznim medijima svašta se pisalo o Tešićevoj trgovini oružjem, pogotovo nakon američke note Ministarstvu spoljnih poslova Srbije. Ali otkud se on "iznedrio"? Kako to da je predratni kondukter, pa vozač iz Kiseljaka kod Sarajeva uvek uspevao da uđe na sporedna vrata ako već nije mogao na glavna?

U zvaničnim notama SAD upućenim Ministarstvu spoljnih poslova Srbije koje Ivica Dačić negira, ali ih jedan od sagovornika pokazuje autoru teksta ("Ne mogu da ti dam da skeniraš, odmah će saznati moj izvor", objašnjava), lepo stoji da zvaničnici Srbije treba da obrate pažnju na Tešića jer predstavlja opasnost po mir i stabilnost; da korumpira zvaničnike država kojima prodaje oružje; da zabrinjava to što takva ličnost ima pristup najvišem državnom vrhu Srbije. Taj papir je ministru spoljnih poslova Ivici Dačiću uručen u avgustu, a američka ambasada ga nikad nije demantovala, kaže naš izvor.

KISELJAČKA VEZA

Kako je Tešić počeo? Svi izvori se slažu da je došao iz Republike Srpske i počeo da radi u firmi "Mikro", koja se bavila remontom tenkova, a vlasnik je bio njegov brat od strica Đorđe, čovek od ugleda u svom poslu. Tu je polako "učio zanat". Zatim je, posle Dejtonskog sporazuma, uvideo da je u trgovini oružjem lako naći kupca ali teško prodavca, i iskoristio je svoje "kiseljačke veze". Šta to znači? Tokom čitavog rata Kiseljak je bio "of šor zona", gde su lokalne formacije određivale ko je "prijatelj", a ko "neprijatelj". Uglavnom, šverc je cvetao. Poznajući ljude sa tog područja, Tešić je krenuo u otkup oružja, osamostalio se, otvorio kancelariju svoje firme na Dorćolu (sagovornici misle da je bila u Solunskoj ulici). Takođe, okupio je bivše oficire Vojske Republike Srpske (VRS) koji su imali dobre veze i informacije šta se tamo dešava. Oni su imali kontakte sa "predstavnicima Federacije BiH", pa je tako oružje počelo da pristiže, a on ga preprodavao.

Do 2001. godine sve je rađeno "na sitno", ali posle promena u Srbiji posao se razgranao. "Kod njega su od 2002. nadalje u kancelarije dolazili direktori fabrika namenske industrije, zadovoljni onim što im je nudio. Isto tako i oficiri Vojske RS, koje je plaćao da mu pronađu gde će biti proglašeni viškovi naoružanja u RS i Federaciji BiH i to je jeftino otkupljivao, pa posle prodavao. Njegova ekipa je odlazila i u Rusiju, Jermeniju, Gruziju, Irak da tamo pronalazi ili izvore oružja ili tržišta", navodi Tešićev bivši saradnik; tvrdi i da njegov bivši gazda nije škrtario na isplatama i dnevnicama.

"Plaćao je dok mu odrađuješ, ali mu kao čovek niko nije ništa značio. Ako mu nisi uradio ono što traži, automatski dobijaš otkaz. Imao je svoje 'žbirove', ljude koji su išli okolo i proveravali šta radiš", navodi on. Tešić je, nastavlja ovaj izvor, stalno menjao imena firmi, registrovao nove, bilo u Srbiji gde je menjao adrese, bilo na nekim ostrvima "poreskim rajevima". Direktori su bili ljudi od poverenja, oni koji su mu krajem devedesetih dostavljali informacije o viškovima naoružanja ne samo u BiH, nego i u Hrvatskoj, "jer preko Kiseljaka je dolazilo i oružje iz Hrvatske".

NA UDAR BIA

Ovaj izvor kaže i sledeće: "U Srbiji nije uspevao doći do državnog vrha u vreme DOS ni kasnije, čak i kad je SNS koju je obilato finansirao došla na vlast. Ali jeste do ljudi iz njihovog okruženja."

Ostali sagovornici saglasni su sa ovom tvrdnjom. A svi kao ključnog čoveka koji je sprečio Tešićev uspon u vreme vlasti DS navode direktora BIA Sašu Vukadinovića, dok kao glavnu osobu koja ga je približila SNS i "raširila mu krila" imenuju Ivana Mrkića, bliskog saradnika Tomislava Nikolića i potonjeg ministra spoljnih poslova.

Zašto je Utva kupila 5.000 pušaka

Jedan od izvora pokazao je autoru ovog teksta otpremnice iz kojih se vidi da je pančevačka fabrika naoružanja "Utva" kupila od Zastava oružja 5.000 automatskih pušaka u četiri navrata od septembra prošle do februara ove godine i zapitao se što će im toliko oružje osim ako nije za preprodaju. Puške su kupljene po ceni od 9.873 dinara po komadu plus PDV od 20 odsto (ukupno 11.847 dinara) i to u septembru prošle godine 2.000 komada, u novembru i decembru po 1.000, a u februaru ove isto 1.000.

Važeći Zakon o proizvodnji i prometu naoružanja zabranjuje proizvođaču, a to je "Utva", da prodaje bilo šta drugo osim svog proizvoda. Zašto su onda kupili puške osim da ih daju preprodavcu, privatnoj firmi? Mogli bi, eventualno, da se pozovu na zakon o spoljnoj trgovini, ali onda postoji opasnost da im neko uskrati dozvolu, navodi taj izvor.

BIZNISMEN:
Slobodan Tešić i roba kojom trguje po svetu

Foto: Igor Salinger

"Mrkić je bio ambasador na Kipru u vreme Miloševića, kad su se iznosile pare, znao je sve marifetluke. Tešić se zbližio sa njim i tako je krenuo njegov nagli poslovni uzlet i dobijanje dozvola za izvoz", kaže jedan od izvora. Drugi izvor tvrdi da je Tešić pokušao i da se približi ministru odbrane iz vremena vlasti DS Draganu Šutanovcu, vrbovao je neke njegove saradnike, ali ga je Vukadinović "oladio".

Kako je to pokušao? Prvi posao većeg izvoza Zastavinog naoružanja Tešić je 2006. odradio sa izvesnim Davidom Goldštajnom, ali su, posle datog avansa, kasnili sa uplatama i onda su platili u poslednjem trenutku.

"Onda se Goldštajn pojavio sa ugovorom jedne od njegovih kompanija sa Libijom, uoči takozvanog Arapskog proleća, za izvoz čak 100.000 Zastavinih automatskih pušaka u Libiju. To je bio sjajan posao – Zastava bi tri godine mogla da radi samo to – pa se odmah pojavila sumnja. Iz Jugoimporta SDPR su poslali ugovor na proveru. Tadašnji ambasador u Libiji Dušan Simeunović došao je do potpisnika tog navodnog ugovora u Tripoliju i pitao ga o čemu se radi. Ovaj mu je odgovorio da ugovor ne važi. Odmah su Ministarstvo spoljnih poslova i BIA zaustavili čitav posao, a Miroslav Lazanski je, od nekog 'instruisan', objavio u 'Politici' kako država ne dozvoljava 'istorijski ugovor za Zastavu'. Potom su 'isplivale' i fotografije na kojima se Lazanski pojavljivao u pratnji Tešića", navodi drugi izvor, koji je nekad radio u SDPR.

On je objasnio i način kako su privatni trgovci naoružanjem uz pomoć vlasti posle 2012. godine štetili državu i SDPR.

"SDPR kupi robu sa vojnih stokova, postane njen vlasnik i umesto da je direktno izveze jer je registrovan za to, izabere, na primer, da Tešić to uradi kao komisionar. Privatna firma izveze oružje, dobije devize i umesto da ih, kako zakon nalaže, rasporedi i uplati po ugovoru, uzme svoju proviziju, on na račun SDPR uplati dinare po kursu svoje banke, nepovoljnijem u odnosu na srednji kurs NBS. Jugoimport tu gubi. A da bi zaštitila tu malverzaciju, NBS se pojavljuje sa tumačenjem, prvi i jedini put, da komisionar može da komintentu uplati u dinarima. Znali su da je to tumačenje na klimavim nogama, pa je onda 2018. promenjen Zakon o proizvodnji i prometu naoružanja", kaže taj bivši zaposleni u SDPR.

NIŠTA BEZ AMERIKANACA

Jedan bivši visoki oficir Vojske Srbije, svojevremeno indirektno zadužen za nadgledanje prodaje naoružanja, objasnio je da je Tešić postao moćan zahvaljujući svojoj snalažljivosti posebne vrste:

"Neko mu je objasnio kako funkcioniše 'treći svet' – države Afrike i Azije – i kako se tamo 'dogovara' sa ministrima i ostalim zvaničnicima zahvaljujući dolaru. Shvatio je i da je ključna stvar doći do robe po dobroj ceni, a tržište je najmanji problem i onda je taj 'modus operandi' primenjivao i na ljudima bliskim vlasti u Srbiji i RS."

Tešić se našao pod sankcijama SAD, a taj bivši oficir tvrdi da je, ako se izuzme afera "Orao" iz 2003. gde je bio kolateralna šteta, kasnije, sam zabrljao poput slučaja "Liberija": "Pogrešio je što je mnoge stvari radio bez izvesne komunikacije sa SAD, a oni kontrolišu ta ratišta. Izgleda da je rešio da više zaradi što ga je koštalo. Ali lako se snašao i pronašao druga tržišta. Izgleda da se zamerio i u Saudijskoj Arabiji, pa je tu uletela firma GIM i Branko Stefanović."

Komentarišući razne napise u medijima, bivši pripadnik vojne bezbednosti kaže da je Tešić dugo bio predmet njihove operativne obrade i da VBA ima dosta podataka o svim njegovim aktivnostima, ali da je to stavljeno "u fioku" posle dolaska SNS na vlast. On demantuje da je Tešićeva ćerka ikad bila poslanik SNS. "Bar su imena poslanika u svim sazivima Skupštine javna, lako je to proveriti na sajtu", objasnio je on.

Taj izvor ne spori da je Tešić bio među velikim finansijerima SNS-a.

Kad je u pitanju "državna" trgovina oružjem, on konstatuje da je čitavu stvar najbolje okarakterisao bivši načelnik Generalštaba Zdravko Ponoš u "Utisku nedelje" rekavši da postoje tri vrste trgovaca – prvi koji finansiraju državu, a to je BIA; drugi koji finansiraju vladajuće stranke – Tešić; i treći koji finansiraju porodice funkcionera – što je GIM. ¶

DAVOR LUKAČ

"Niko i ništa" u Beogradu

Već mesec dana libijski arheolog Amran Kalifa (51) protestuje ispred ambasade Kanade zahtevajući da se njegovoj petočlanoj porodici, čiji je život u Srbiji sveden na preživljavanje, omogući da dostojanstveno nastavi život u Kanadi

Na ličnoj karti tražioca azila Amrana Kalifa, koji je dobio utočište u Srbiji, stoji datum 5. oktobar 2016. Više od tri godine petočlana porodica Kalifa dobrim delom živi od ušteđevine. Posla za Amrana tek povremeno ima, dok sistemske podrške za pronalaženje posla nema. Novčana pomoć od pedesetak hiljada dinara koju porodica dobija od UNHCR-a tu je da se pokrpe rupe – o povratku u Libiju nema govora, a perspektiva ostanka u Srbiji nije vesela.

ŽIVOTA AZILANTA

Amran Kalifa u Srbiji živi sa porodicom od 2010. godine. Ovde je prvi put boravio kao student arheologije, na Filozofskom fakultetu je magistrirao, a onda se još jednom vratio u Beograd da doktorira. Nakon što je u Libiji 2011. godine izbio rat, pozvan je da vodi program zaštite arheoloških nalazišta od islamskih fundamentalista. Paralelno, pohađao je doktorske studije na Filozofskom fakultetu, periodično putujući u Libiju.

"Moj posao je bio da pod zaštitu budu stavljeni lokaliteti izuzetne istorijske vrednosti, kao što je nalazište Psida, na zapadu Libije", kaže Kalifa u razgovoru za "Vreme" na izuzetno dobrom srpskom.

A onda je 2015. godine shvatio da više nema povratka u Libiju ni za njega, ni za njegovu porodicu: "Kada sam jedan pravoslavni hram stavio pod zaštitu, označen sam kao čovek koji je protiv islama, a fundamentalisti su zaključili da me treba ubiti", priča Kalifa.

On dobro pamti 7. maj 2015. godine: "Pred našu zgradu došli su naoružani ljudi u uniformama, tražili su me. Otac me je posavetovao da što pre odem iz zemlje."

Kalifa je pre početka rata u Libiji bio i na studijskom boravku u Kanadi. Tamo, u pokrajini Alberta, rodilo se dvoje mlađe dece, jedanaestogodišnji Aksel i devetogodišnji Enaro, kojima je dodeljeno kanadsko državljanstvo.

"Nikada nisam planirao da ostanem u Kanadi, ali sam želeo da deci napravim mogućnost za lak početak ako odluče tamo da se vrate, kad već imaju kanadske pasoše", kaže Kalifa. Na tri bankovna računa u Kanadi ostalo mu je nekoliko hiljada evra koje može da podigne samo lično. Nešto novca ostalo je i na računima u Libiji. I taj novac može da podigne

samo ako dođe u svoju zemlju, nikakva ovlašćenja na nekog drugog ne pomažu, poručili su mu iz domovine.

Dok mu na dva kontinenta stoji zarobljeni novac, Kalifa porodicu u Srbiji izdržava povremeno radeći kao prevodilac: "Dok smo bili u postupku azila, nisam imao radnu dozvolu, pa smo živeli od uštedevine. Nadao sam se da će biti bolje, ali kada sam dobio papire, uspevao sam da nađem samo povremene poslove."

On dobro razume socio-ekonomske prilike u Srbiji, u kojoj je stopa nezaposlenosti zvanično niža nego ikada do sada, ali je realnost mnogo drugačija od zvanične statistike, ne samo kada je u pitanju nezaposlenost.

Iako UNHCR, u sklopu napora da radi na integraciji izbeglica i tražilaca azila u Srbiji, pored finansijske podrške porodicama takođe finansira časove srpskog jezika, to je bilo daleko od dovoljnog da porodica Kalifa izgradi stabilan život u Srbiji. Amran Kalifa kaže da ne samo što nije dobio adekvatnu podršku da pronađe posao nakon što je njegovoj porodici odobren azil, već su birokratske procedure od kojih je zavisila novčana pomoć koju porodica dobija od UNHCR-a, zahtevale da se povremeno odrekne honorarnih poslova. "Pomoć se dobija tačno određenog dana, tačno u banci na Slaviji, precizno između 14 i 16 sati, onda izgubim sat u banci dok službenici utvrde ko sam ja i zašto sam došao, pa tog dana ne mogu honorarno da prevodim", navodi Kalifa. Kirije i računi se gomilaju, a izgledi da se situacija naprasno popravi su slabi.

"Kakve ima veze što sam u Srbiji dobio azil kada sam ovde niko i ništa", kaže on.

U VRTLOGU APSURDA

Amran Kalifa objašnjava da problemi njegove porodice nisu samo finansijske prirode. "Moja deca me sve češće pitaju ko su. U Srbiji trenutno žive kako žive, a nisu odavde. U svoju domovinu ne mogu da se vrate. Imaju kanadske pasoše, ali u Kanadu ne mogu da odu sa svojim roditeljima", kaže. On, njegova supruga i šesnaestogodišnji sin Septimio ne mogu da putuju jer su stari libijski pasoši istekli. Nove u Srbiji još nisu dobili, mada svi članovi porodice po zakonu imaju pravo na to pošto su u Srbiji dobili azil.

"Vreme" nije dobilo odgovor od Ministarstva unutrašnjih poslova o tome zašto se putne isprave za tražioce azila ne izdaju uprkos činjenici da je donet pravilnik o izgledu putne isprave za tražioce azila. Nepostojanje ovog pravilnika, koji propisuje izgled putne isprave za tražioce azila, u ranijim odgovorima MUP-a "Vremenu" navođeno je kao razlog što se ne izdaju pasoši za tražioce azila. Za porodicu Kalifa ovo znači da ne mogu legalno da izađu iz Srbije i da bilo kuda putuju, mada je Amran imao ponude iz drugih država da radi kao arheolog.

Zbog egzistencijalnih poteškoća na takoreći svim nivoima, ali i problema sa pasošima, Kalifa se prvo obratio UNHCR-u sa molbom za realokaciju, kako bi porodica mogla dostojanstveno da nastavi život u koliko-toliko lakšim uslovima nego što je to slučaj u Srbiji. U dokumentima u koje je "Vreme" imalo uvid navodi se da je UNHCR odbio zahtev za realokaciju u aprilu 2017. godine. UNHCR objašnjava da ne može da pruži ovu vrstu pomoći porodici s obzirom na to da je ova pomoć namenjena samo za "najugroženije i one sa najozbiljnijim potrebama da dobiju zaštitu". Kako je za "Vreme" rečeno iz UNHCR-a, porodica koja se jednom prijavila za azil u Srbiji ne može da traži premeštaj nakon što joj je odobren azil. U odbijenici UNHCR savetuje porodici da se obrati Ambasadi Kanade u Beču. Tamo je Kalifi rečeno da može samo da se prijavu za vizu, što je sprečen da uradi jer članovi porodice kojima za odlazak u Kanadu treba viza nemaju validne pasoše.

"Kanadski konzul je vikao na moju decu koja su kanadski državljani, rekao je da smo svi mi azilanti i da se vratimo u Libiju ako nam ovde ne odgovara", kaže Amran Kalifa

ŽIVOT IZNAD PRAVILA

Kalifa se potom obratio Ambasadi Kanade u Srbiji sa molbom da porodicu presele u Kanadu i da "zaštite prava njegove dece, koja su kanadski državljani". Kaže da tretman koji je doživeo u ambasadi ispred koje sada protestuje nije ni najmanje očekivao.

On objašnjava kako se njihova nada da će naići na razumevanje u ambasadi raspršila kada se 18. novembra, umesto razumevanja, sa svojom decom i suprugom suočio sa žestokim tretmanom službenika.

"Konzul je vikao na moju decu koja su kanadski državljani, rekao je da smo svi mi azilanti i da se vratimo u Libiju ako nam ovde ne odgovara. To je defakto rasizam", ističe Kalifa. Čvrsto stoji pri stavu da o povratku u Libiju nema ni govora jer mu je tamo ucenjena glava. "Možemo svi u Libiju, ali direktno u grob", kaže on.

Kalifa dodaje da mu je u ambasadi naknadno ponuđeno da svoje dvoje dece pošalje same u Kanadu, gde bi bila smeštena u nove porodice.

"Razdvajanje ne dolazi u obzir", kaže on pozivajući se na Konvenciju o pravima deteta i pravo dece na život na mirnom mestu sa svojim roditeljima, čija je Kanada potpisnica. Dalji ulasci u ambasadu su porodici onemogućeni, a obezbeđenje, policija i žandarmerija su u više navrata pokušavali da rasteraju protest. Kalifa kaže da će nastaviti da protestuje dok god ambasadorka ne prihvati da se sastane sa porodicom.

Iz ambasade Kanade je za "Vreme" rečeno da "zbog zaštite podataka" ne mogu da odgovore na pitanja u vezi sa ovim navodima, kao ni da komentarišu njihovu istinitost, ali ni da objasne planira li Ambasada Kanade da preduzme bilo kakav korak koji bi vodio ka okončanju protesta porodice Kalifa, koji traje već skoro mesec dana.

Amran Kalifa u razgovoru za "Vreme" navodi da tokom dve i po godine provedene u Kanadi nije napravio nijedan prekršaj, te da ne postoji nikakav razlog tog tipa zbog koga mu ne bi bilo omogućeno da ode u ovu zemlju. On dodaje da će, ukoliko u narednom periodu ne bude pomaka, stupiti u štrajk glađu.

"Razgovarao sam o tome i sa svojom suprugom, ona se rasplakala", kaže Amran Kalifa. "Za ovo sam spreman da idem do kraja". ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Žalite se komisiji koje nema

Dekanka Filološkog fakulteta u Beogradu optužena je za niz plagijata, falsifikovanje bibliografije i finansijske malverzacije. No plagijati nemaju kome da se prijave jer fakultet nema Etičku komisiju, koju je obavezan da ima

"Njene prevare su tako nezamislive da bi, bez dokaza, svako pomislio da preterujemo", kaže o v.d. dekanki Ljiljani Marković naš izvor sa Filološkog fakulteta. "Ima plagijate, pa autoplagijat plagijata, pa izmišljanja knjiga koje ne postoje, pa prisvajanje prevoda i knjiga koji nisu njeni..."

Grupa profesora – svojevrsni "pokret otpora" – već ima četiri prijave protiv dekanke, od kojih su neke već poslate Beogradskom univerzitetu (BU). Kako "Vreme" saznaje, profesori će ovih dana Odboru za profesionalnu etiku BU poslati dokumentaciju na više od 200 stranica, koja pokazuje da je Ljiljana Marković plagirala znatne delove knjige "Pravni sistem Japana" (2011, koautor je bio Radomir Đurović, otac dekanke koji je u međuvremenu preminuo).

Odboru su već slali dokaze da je dekanka sebi pripisala stručne knjige, zbirke pesama i prevode čije su autorke druge žene koje nose isto ime i prezime. U njenoj bibliografiji je i najmanje šest knjiga koje po svemu sudeći ne postoje – bibliografski sistem COBISS beleži da ih nema ni u jednoj biblioteci.

Odbor BU je stvar uvek vraćao fakultetu. Prema pravilniku, neakademskim ponašanjem najpre se bavi etička komisija na fakultetu, ali to u slučaju Filološkog nije moguće. Takva komisija naprosto ne postoji premda je morala biti formirana u roku od 60 dana od kada je BU na leto 2016. doneo odgovarajuća pravila.

Dakle, svako ima pravo da podnese zahtev kako bi se utvrdilo neakademsko ponašanje – recimo plagijat – ali taj zahtev nema kome da podnese. Kao da imate pravo da zovete policiju, ali ne postoji broj na koji biste pozvali.

Pričekaće i zahtev u slučaju Jelene Trivan, direktorke Službenog glasnika... Kako je "Vreme" pisalo, ona je bez navođenja izvora prepisala barem petnaest odsto doktorske teze odbranjene na Filološkom fakultetu 2013. godine. Prisvajala je tuđa dela, od članaka sa Vikipedije,

ZABRANJENA ZONA: Filološki fakultet
Foto: Bojan Stekić

do knjige Boška Obradovića. Obradović se početkom decembra obreo pred Filološkim fakultetom i predao tekst iz "Vremena", svoju knjigu i zahtev da se utvrdi plagijat. Ali, i to će čekati na formiranje Etičke komisije.

KAD DOKTORANDU ZAZVONI TELEFON

Zašto komisije godinama nema? Ljiljana Bajić, v.d. prodekanke, za "Vreme" odgovara da "nekima ne prijaju" uspesi uprave koja je uvela fakultet "među 250 najboljih u svojoj oblasti u svetu" te da se uprava bavila "poslovima koji su od prioritetnog značaja". "Etičku komisiju osnivamo tek sada jer do sada nije ni bilo pritužbi."

Dekanka Ljiljana Marković je 3. decembra zatražila od katedri da predlože članove Etičke komisije. Procedura je tako pokrenuta sa tri i po godine zakašnjenja, tek posle pisanja "Vremena" i nekoliko opomena sa BU.

Na naše pitanje da li se pribojavaju lavine pritužbi zbog plagijata bivših studenata, ali i nastavnog osoblja, iz Dekanata odgovaraju: "Nemamo strah u smislu Vašeg pitanja. Fakultet čini sve da se energija nastavnog osoblja, studenata i uprave ne troši uzalud na pitanja koja nisu akademske prirode, odnosno koja su prevashodno politička."

"Većina doktoranada koristi veliku količinu literature. U tom postupku, u tekstu doktorata u nastajanju, koji broji više stotina strana, moguće je da neko na nekim mestima ne stavi znake navoda, ne zato što mu tih par rečenica trebaju kao necitirane, već jednostavno jer mu zazvoni telefon ili ga nešto drugo prekine u radu. Da li se i taj vid previda smatra za neku svesnu radnju?", dodaje se u odgovoru Dekanata, uz opasku da "mentor nije policajac koji juri svaku reč ili rečenicu", te da će fakultet uskoro krenuti sa korišćenjem softvera kojim se lakše otkrivaju delovi preuzeti iz drugih radova.

Kako na ovo gleda BU, koji se nedavno, posle petogodišnje sage, konačno izborio sa plagijatom Siniše Malog? "Uprava Univerziteta u Beogradu prati dešavanja na Filološkom fakultetu. Pružali smo i nastavićemo da pružamo podršku kolektivu i upravi fakulteta da se prevaziđu problemi koji postoje. Verujem da kolege imaju snage i volje da unaprede rad fakulteta", navodi za "Vreme" rektorka Ivanka Popović.

Na pitanje šta kada je baš uprava fakulteta problem, Ivanka Popović odgovara da je svaki fakultet zasebno pravno lice. "Ako većina kolektiva želi da sprovede promene, postoje mehanizmi da se to i realizuje. Ni Rektorat ni javnost ne mogu umesto kolektiva da dejstvuju."

Međutim, pobunjeni profesori se žale na pravilnik BU koji predviđa da "predsednika i članove etičke komisije imenuje nastavno-naučno veće na predlog dekana, uz konsultacije sa katedrama i studentskim parlamentom". U prevodu, Ljiljana Marković predlaže članove etičke komisije koja bi se prvo bavila njom samom.

"Mnogi smatraju da je formiranje Etičke komisije dok je Ljiljana Marković vršiteljka dužnosti dekana – oksimoron", kaže naš izvor sa Filološkog. Drugi

LAZAR DŽAMIĆ

Slom supstance

Progres merimo epidemijom "šopoholizma" u stalno ničućim šoping centrima, kao zamenom za stvarni progres

Svetu se slomila supstanca. To već napisah jednom, u drugom tekstu. Šta to znači za nas, posebno za nas na Balkanu, u našim stvarnim i mentalnim gudurama u kojima smo posakrivani, uprkos šljaštećim staklenim hramovima biznisa i potrošnje koje gradimo kao da sutra ne postoji?

Evo šta. Izađoh jednom iz stana u kome obično odsedam u Ljubljani i naleteh na komšije. Stan je u novoj zgradi blizu Tehnološkog parka, u kraju naseljenom mladim IT porodicama, dobrostojećom srednjom klasom i starosedeocima iz umivenog obližnjeg sela.

Kako je red, pozdravih ih, ali na srpskom, ne na engleskom, jer je srpski po mnogo čemu *lingua franca* (i drugi "zvanični" jezik sredovečne Slovenije). To ih je zainteresovalo: otkuda ja u zgradi? Da li sam biznismen? (I šta to znači?) Nekome u poseti? Ne? I tako dalje...

Njihova neosporna ljubaznost bila je malo ofarbana uzdržanošću nepoznatog, uz to još i ozračenog vestima koje do njih dopiru iz naših radioaktivnih medija. Jedna mala fraza je promenila sve, kada sam im rekao da sam tu zbog predavanja na njihovom Ekonomskom fakultetu. "O!", rekla su njihova tela, odjednom malo više uspravljena, malo više otvorena, malo više nagnuta napred, signalizirajući pojavu poštovanja... "Oo!", rekli su oni kada sam im potvrdio da sam, zaista, predavač na fakultetu, ne samo u Beogradu, već i u Lozani.

"Pa vi ste profesor! Drago nam je da smo susedi!" Rukovali smo se, srdačno.

Meni je ovo bila jedna od najtužnijih naših scena od kako smo se "vratili", a bilo ih je. Slovenačke komšije su mi, nesvesno, ukazale na dubinu našeg društvenog pada; našeg sloma supstance, delom i zbog opšteg globalnog sloma istog pojma, a većim delom zbog naše sopstvene suicidalne gluposti koja nas kao kletva prati već predugo.

Mnogo više govori ova anegdota od samo natuktnice da je germansko poštovanje struke i formalnih zvanja i dalje živo i zdravo. Ako i jeste, onda je to zato što tamo ne može da se kupi. Ti mali prefiksi nečijem imenu (Mr, Dr, Prof.) znače krvav trud, godine učenja i neprospavanih noći, duboko potapanje u materiju, filtere strogih metodologija i naučnih aparata... *želju za znanjem*. Zna se da su zasluženi. Oni su elitni bedževi po sebi, sa svojim jakim i retko iznenverenim brend obećanjem. Oni su društveni refleksi za ispravljanje kičme, svesna baritonizacija naših glasova u blizini svega vrednog poštovanja.

Moderni svet je u skoro svemu osveta štrebera nad svima koji su im se u školi smejali. Pogledajte ko trenutno vlada svetom, gde idu pare, ko diktira pravce razvoja ekonomija, ko podriva stare biznis modele i šta su definicije uspeha. Štreberi vladaju svetom i smeju nam se svaki put kada idu do banke. Znanje je u svetu i dalje najbolji način za legalno pravljenje para.

Ne i kod nas, čija su društva osveta neznalica. U opštoj intelektualnoj anemiji sve je izbledelo: i pisci, i naučnici, i umetnici. Ništa nam više nije važno, sem mitova, koji su neprijatelji znanja. Srbija je potonula u Gramšijevo simboličko nasilje, u kome je trivijalna i lažna površina obavijena oko praznine; crna rupa političko-socijalnog horizonta.

Površnost je naša mera progresa. Ništa se suštinski ne menja, jer je površina jedino mesto delovanja. Progres merimo epidemijom "šopoholizma" u stalno ničućim šoping centrima, kao zamenom za stvarni progres i stvarne, suštinske investicije.

Pošto nema supstance, pošto ništa više nije važno sem gole moći, niko – sem centra moći – takođe nije važan. Ni naše najveće književne veličine, opštepriznate u civilizovanom svetu. Kao, na primer, Danilo Kiš. U prošlom broju "Vremena" nas je gdin Ivan Ivanji – naša živa biblioteka savesti – podsetio na slučaj knjige *Grobnica za Borisa Davidoviča*. To je bilo u vreme kada je misao bila važna, ovakva ili onakva.

Danas toga nema. Kleptokratija nije ideologija, nego čist bezobrazluk. Današnje Grobnice su "tursko groblje": ignorisane, bez kiseonika publiciteta ili pažnje anesteziranе javnosti i samocenzurisanih "uticajaca". Poređenje jednog lažnog doktora s jednim od naših najvećih pisaca je normalno u svetu bez supstance. Sve je potpuno normalno na horizontu dešavanja jedne crne rupe, tamo gde se zakoni civilizovanog univerzuma iskrive i uvrnu do neprepoznavanja, pre nego što se potone u surovo ništavilo... ¶

sagovornik "Vremena" slično kaže: "Od prave Etičke komisije nema ništa dok je ova dekanka na funkciji. A nju štite Srpska napredna stranka i sve državne institucije."

PLAGIJATI I VELIKE PARE

U igri je više od akademske čestitosti. U jednom od dopisa koji su nezadovoljni profesori slali BU, a u koji "Vreme" ima uvid, podseća se da je dekanka do proletos bila odbornica Srpske napredne stranke u Beogradu, kršeći tako Statut Univerziteta. Ona je, posle zavidne preletačke karijere – od Nove Srbije, preko Karića do koketiranja sa demokratama – sada, prema tvrdnjama kolega, naprednjački čovek na fakultetu.

Nesvakidašnje je što je dekanka istovremeno prodekanka za finansije, pa čak i vršiteljka dužnosti šefa računovodstva. Tako je pod palicom Ljiljane Marković fakultet volšebno povećao izdatke za plate za 174 miliona dinara – a to su platili građani kroz republički budžet. Na fakultetu pak tvrde da su vratili 135 miliona dinara u budžet.

Državna revizorska institucija je ustanovila da je 2017. nekoliko profesora primalo mesečne plate od 300.000 do pola miliona dinara. Izvori "Vremena" uvereni su da su najveći "milioneri sa Filološkog" upravo dekanka i njena prethodnica i bliska saradnica Aleksandra Vraneš (mentorka Jelene Trivan). Marković i Vraneš zvanično predaju po čak trinaest predmeta – i to samo na doktorskim studijama.

Naši sagovornici uvereni su da se milioni evra ispumpavaju sa fakulteta u kasu vladajuće partije. Kažu da su u ćorsokaku završili svi dopisi Ministarstvu obrazovanja i provere od strane inspekcija. Ljiljana Marković deluje nedodirljivo.

Četiri katedre – za srpski jezik, srpsku književnost, anglistiku i germanistiku – traže ostavku dekanke. Međutim, kako kaže jedan naš sagovornik, kolektiv je podeljen na one spremne da raspletu klupko plagijata i tokove novca i na oportuniste bliske dekanki i stranci. Najviše je ipak onih koji ćute i gledaju svoja posla. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Zadnja rupa na svirali

Ne samo da država nije preterano zainteresovana da poboljša stanje u oblasti zaštite životne sredine, već se ni sav novac koji se u budžet slije po principu "zagađivač plaća" – ne utroši u svrhu za koju je prikupljen

Pred kraj 2019. godine građane i privredu dočekala je još jedna taksa – ekološka. Uredbom Vlade Srbije od 12. decembra, sva pravna lica razvrstana su prema veličini i stepenu negativnog uticaja na životnu sredinu, a taksu, odnosno naknadu za zaštitu i unapređivanje životne sredine moraće da plaćaju i praktično svi građani. Kako piše u uredbi, plaćaće svi oni koji obavljaju neku od aktivnosti koja utiče na životnu sredinu, a prva navedena takva aktivnost je – korišćenje električne energije. Dakle, praktično svi koji imaju stan u svom posedu.

Za fizička lica naknada je 1200 dinara godišnje, a za pravna, u zavisnosti od veličine i koliko zagađuju životnu sredinu, naknada će se kretati od 5000 do dva miliona dinara godišnje.

Da li će ova nova naknada pomoći u otklanjanju štete i popravljanju stanja životne sredine? Da li će to značiti da zagađivač zbilja plaća za štetu koju napravi? Ne nužno. Tačnije, zagađivač će da plaća – ako bude valjano kontrolisan – ali, kao i do sada, nema garancije da će ta sredstva otići za popravku štete. Kao i svaka naknada, i ova će ići u budžet, a onda će od diskrecione odluke Vlade, odnosno Ministarstva finansija, zavisiti koliko će pripasti Ministarstvu zaštite životne sredine.

Već treću godinu, na papiru, u Srbiji postoji nešto što se zove "Zeleni fond". Osnovan je odlukom Vlade Srbije u novembru 2016. godine (nakon što je prethodni ugašen 2012), ali, niti je do dana današnjeg postao u potpunosti operativan – i dalje nedostaju podzakonska akta koja bliže uređuju njegovo funkcionisanje – niti je to uopšte fond u pravom smislu reči.

Čitamo pomenutu odluku Vlade: "Osniva se budžetski Zeleni fond Republike Srbije kao evidencioni račun u okviru glavne knjige trezora", a to zarad "evidentiranja sredstava namenjenih finansiranju pripreme, sprovođenja i razvoja programa, projekata i drugih aktivnosti u oblasti očuvanja, održivog korišćenja, zaštite i unapređivanja životne sredine".

Dakle, umesto fonda koji će raspolagati sredstvima koja dođu do njega – na primer, uplatama firmi i pojedinaca po osnovu naknada za zaštitu životne sredine – formirana je još jedna budžetska stavka "radi evidentiranja sredstava", a ta sredstva se dalje dele – javnim konkursom.

No, kakve su uopšte potrebe Republike Srbije za novcem kojim će unaprediti i zaštititi životnu sredinu? Najkraći odgovor bio bi – ogromne.

Situacija je takva da Fiskalni savet, poznat po kredibilnim analizama ali i odmerenom i preciznom izražavanju, u svojoj studiji iz 2018. godine ali i kasnijim radovima stanje opisuje kao "katastrofalno" i "poražavajuće":

"Istražujući stanje u zaštiti životne sredine Fiskalni savet je došao do veoma zabrinjavajućih podataka. Zapravo, ni u jednom istraživanju koje smo sproveli do sada nismo uočili toliko poražavajuće zaostajanje Srbije kao u ovoj oblasti, ne samo u odnosu na razvijene zemlje EU, već i u odnosu na uporedive zemlje Centralne i Istočne Evrope (CIE) (...) Srbija je trenutno među ekološki najzagađenijim zemljama u Evropi – što ugrožava zdravlje stanovništva, skraćuje prosečan životni vek, pogoršava kvalitet života i utiče na neravnomeran regionalni razvoj", piše Fiskalni savet, preporučujući da su "problemi i potrebne investicije u zaštitu životne sredine toliko veliki da to mora da postane prioritet u vođenju javnih politika".

U radu iz oktobra 2019. Fiskalni savet detaljno opisuje devastiranost i nepostojanje osnovnih civilizacijskih dostignuća, poput ispravne vode za piće ili kanalizacije, i to kao rezultat dugogodišnjeg neulaganja u sve ove oblasti:

"Tek nešto preko polovine domaćinstava priključeno je na javnu kanalizacionu mrežu (u CIE oko 85 odsto), manje od 10 odsto komunalnih otpadnih voda se prečišćava pre ispuštanja u vodotokove (u CIE između 60 i 95 odsto), prikupi se tek oko 80 odsto stvorenog komunalnog otpada (u CIE skoro 100 odsto), koji uglavnom završi na deponijama koje ne zadovoljavaju sanitarne uslove i bez ikakve prerade (u CIE se preradi oko 50 odsto), voda za piće u Srbiji neispravna je u gotovo 40 odsto gradskih vodovoda."

Koja su rešenja za ovako katastrofalnu situaciju? Snažno povećanje ulaganja u zaštitu životne sredine, odgovara Fiskalni savet. Oni ocenjuju da je potrebno godišnje povećanje izdvajanja iz budžeta za zaštitu životne sredine od oko 1,2–1,4 odsto BDP-a (oko 500 miliona evra), odnosno da su neophodne investicije države u zaštitu životne sredine u narednih desetak godina u iznosu od oko 8,5 milijardi evra.

Aktuelni ministar za zaštitu životne sredine Goran Trivan ide i dalje: "Da bi dostigli kvalitet životne sredine kakav je u razvijenim zemljama Evropske unije, ali pre svega poboljšali kvalitet života naših građana, u zaštitu životne sredine u Srbiji bi trebalo uložiti oko 15 milijardi evra u narednim godinama", izjavio je u martu ove godine.

Dakle, trenutna ulaganja države u zaštitu životne sredine trebalo bi da se povećaju bar za pola milijarde evra godišnje. A koliko trenutno država troši?

Možda bi i tu mogla da se upotrebi reč "poražavajuće". U budžetu za 2020. godinu, Ministarstvu zaštite životne sredine namenjeno je 7,9 milijardi dinara, odnosno oko 67,2 miliona evra, po kursu iz sredine decembra 2019. Za tzv. Zeleni fond – iz koga se finansiraju zaštita i unapređivanje životne sredine – ide skoro upola manje: 4,34 milijarde dinara, tj. 36,9 miliona evra.

Foto: Marija Jankovic

No, moglo bi se reći, to je što je, siromašna zemlja, štednja, troši se onoliko koliko se ima i može... Moglo bi, osim što ne bi bilo tačno. Procenjuje se da se godišnje od naknada za zaštitu životne sredine u budžet slije između 90 i 100 miliona evra, dakle, daleko više nego što se na tu istu zaštitu životne sredine potroši. Problem je što se taj novac namenski skuplja – za zaštitu životne sredine – ali deo onda nestane po drugim budžetskim linijama, a deo se udeli ministarstvu i Zelenom fondu.

To da je ukinut namenski karakter sredstava prikupljenih na osnovu naknada za zaštitu životne sredine (što je bila karakteristika Fonda ugašenog 2012. godine) jedna je od osnovnih zamerki u izveštaju grupe nevladinih organizacija okupljenih u Koaliciju 27 pod nazivom "Malo para, još manje muzike", objavljenog u maju ove godine.

Da li je ovaj problem poznat nadležnima? Naravno da jeste: "Opšta karakteristika sistema finansiranja zaštite životne sredine je nedovoljnost namenskih sredstava i decentralizovanih izvora finansiranja (...) Kazne za nepoštovanje propisa u oblasti zaštite životne sredine su uključene u opšti državni budžet i ne predstavljaju namenska sredstva za rashode za zaštitu životne sredine", piše na sajtu Agencije za zaštitu životne sredine. Pa, gde je onda problem? U tome što deluje da država jednostavno ne želi da se ozbiljnije pozabavi ovim stvarima. Više je razloga za ovakvu ocenu.

Da želi, država bi lako mogla da promeni propise tako da se sav novac koji se prikupi za zaštitu životne sredine za tu svrhu i potroši.

Dalje, ni ovaj novac koji je udeljen ministarstvu već godinama ne biva utrošen. Prošle godine je od 3,3 milijarde dinara ministarstvo potrošilo tek nešto više od polovine (Zeleni fond je potrošio blizu 90 odsto od "svojih" 2,9 milijardi dinara). U prvih deset meseci 2019. (dakle, u proteklih 83 odsto godine), ministarstvo je potrošilo tek 52,2 odsto predviđenih sredstava (Zeleni fond je na 90 odsto u odnosu na plan).

A napokon, da je iole zanima poboljšanje u ovoj oblasti, država bi, usred "zlatnog doba" i hvaljenog suficita, mogla da izdvoji znatno veće sume za investicije u komunalnu infrastrukturu.

Prema rečima Fiskalnog saveta, "reč je o nedopustivo malim ulaganjima u komunalnu infrastrukturu (zaštita životne sredine)", u odnosu na "nesrazmerno veliki budžet za sektor bezbednosti".

Još u junu 2018. Fiskalni savet piše da "Vlada ne bi smela da ponavlja iste greške iz prošlosti, kada je povoljnije fiskalne tokove koristila za populističke mere", e da bi država te iste populističke mere – neopravdano veliko povećanje plata u javnom sektoru – primenila i na kraju 2018. i na kraju 2019. godine (valja podsetiti da se u budžetu za 2020. našao i tzv. nacionalni stadion, sa cenom od 250 miliona evra):

"Već je budžet za 2019. godinu pružao mogućnost da se ozbiljno krene s rešavanjem nekih gorućih problema, ali je ta prilika propuštena. Prema našim analizama, investicije u zaštitu životne sredine bilo je moguće povećati u 2019. godini za oko 130 miliona evra, odnosno za oko 0,3 odsto BDP-a. Ne samo da je za to bilo dovoljno prostora u budžetu, već je bila reč o projektima sa spremnom projektno-tehničkom dokumentacijom iz nesporno prioritetnih oblasti", piše Fiskalni savet u oktobru 2019, uz ocenu da bi trebalo to isto sada uraditi u budžetu za 2020. godinu.

U budžetu za 2020, doduše, piše da je planirana pozajmica od Banke za razvoj Saveta Evrope u iznosu od pola milijarde evra za "Projekat unapređenja infrastrukture za zaštitu životne sredine", ali to isto pisalo je i u prethodnom budžetu, za 2019, bez ikakvog efekta po zbilju u kojoj živimo.

Nakon decenije u kojoj su, prema podacima Fiskalnog saveta, državni i privatni sektor u Srbiji izdvajali tek jednu trećinu sredstava za zaštitu životne sredine u odnosu na zemlje Centralne i Istočne Evrope, deluje nezamislivo da država već treću godinu zaredom propušta šanse da učini nešto više, u krajnjoj liniji, za dobrobit građana – no, tako je. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove Fondacije Hajnrih Bel.

Smaknuće crvenih bogova na Božić

Ovaj tekst o rumunskoj revoluciji 1989. sticajem okolnosti čekao je na objavljivanje trideset godina. Priču o ubistvu na Božić Nikolaja i Elene Čaušesku, progonu pripadnika njihovog režima, o šekspirijanskim obrtima sudbina pojedinih aktera, o samoubistvu predsednika suda koji je izrekao smrtnu presudu paru Čaušesku, o smrti njihove dece Nika i Zoe ili o robiji generala koji je igrao važnu ulogu u njihovom svrgavanju, moći ćete u nastavcima da čitate u naredna tri broja "Vremena"

Rukopis pod naslovom "Čaušesku, Kondukator koga su ubili na Božić" (kondukator – lider, vladar) napisan je 12. maja 1990. za zbornik koji je trebalo da nosi naslov "Pad crvenih bogova". Bili su predviđeni tekstovi više autora o padu komunističkih režima 1989. u Poljskoj, Čehoslovačkoj, Istočnoj Nemačkoj, Rumuniji, Mađarskoj, Bugarskoj, kao i o promenama u Kini. Za izdavačku kuću "Beseda" uređivali su ga dve godine ranije smenjeni glavni urednik NIN-a Mirko Đekić i nekadašnji glavni urednik NIN-a i direktor "Politike" Dragan Marković.

Inicijativa za tekst o rumunskoj revoluciji u tom zborniku potekla je iz moje reportaže koju je 28. decembra 1989. pod naslovom "Cena slobode" objavio NIN. Posle tog teksta stupio sam u beli štrajk. Povod za moj protest bio je kurzivom napisan uvodnik tadašnjeg uredništva NIN-a ispred bloka tekstova u kome je bila i ta reportaža u kome je, između ostalog, pisalo: "Veliki miting istoka Evrope i pad njegove Bastilje u Bukureštu, već su nasilno, asimetrično, čaušizovali i deo jugoslovenske teritorije. Nije slučajno što je čaušizacija pokrenuta u sredinama (Slovenija, Hrvatska) koje su batinanje crnogorskog naroda na Žutoj gredi zdušno pozdravile..."

Takav uvod sam doživeo kao nedopustivu instrumentalizaciju mog reporterskog izveštaja usred tadašnjeg takozvanog Događanja naroda, kome se suprotstavljao značajan deo tadašnje redakcije NIN-a. Bilo je to vreme kada se razbuktavao spor između srpskog i slovenačkog rukovodstva povodom "Mitinga istine u Sloveniji", koji će rezultirati najpre raspadom Saveza komunista Jugoslavije u januaru 1990, a potom i ratnim raspadom Jugoslavije. U takvom belom štrajku bila je grupa novinara NIN-a sve do septembra 1990, kada smo napustili ovaj nedeljnik da bismo učestvovali u pokretanju nedeljnika "Vreme".

Zbornik *Pad crvenih bogova* nije štampan u vreme kad je nastao jer je izdavačka kuća "Beseda" tokom krize devedesetih ugašena.

Godine 2013. Mirko Đekić je ponovo pokušao da objavi knjigu *Pad crvenih bogova* sa idejom da se u rukopisima iz 1990. ništa ne menja jer je i ton teksta deo faktografije tog doba, pa je rukopis ostao u obliku u kome je napisan.

Inicijativu za izdavanje ove knjige prihvatila je 2014. izdavačka kuća "Laguna", ali se odustalo zbog niza poteškoća: nekoliko autora (Dragan Marković, Zvonko Simić, Dušan Simić, Stevan Nikšić, Dragoslav Rančić) više nisu bili među živima, adrese naslednika nekih od njih su bile nepoznate, autorska prava neregulisana. Mirko Đekić, koji je pokušavao da tu zaostavštinu sredi, umro je 2015. i nezavršena knjiga je ponovo potonula, pa sa njom i ovaj ukleti rukopis o sudbini Čaušeskua.

Na tridesetu godišnjicu tih događaja, "Vreme" konačno omogućuje svom novinaru da delove ovog autentičnog teksta (čiji je ukupni obim četiri štamparska tabaka, ili 120.000 karaktera) podvrgne svojevrsnom "testu prolaznosti". Tekst nastao pre trideset godina nije menjan i čitaocu bi trebalo da posluži kao dokument jed-

POSLEDNJI OTPOR: Tenkovi u Bukureštu
Foto: Imre Sabo

nog vremena, kao svedočanstvo koje govori o prelomnim događajima, o tome kakvo je vreme bilo i kakvi smo mi bili u "magli rata" u kojoj je istina uvek prva žrtva.

Bilo je neophodno da se starom tekstu dodaju fusnote (delovi teksta obeleženi kurzivom), koje ukazuju na šekspirijanske obrte sudbina pojedinih aktera i ćudljive promene raspoloženja javnosti.

TEMIŠVARSKO GROBLJE

U krajnjoj liniji, svi diktatori vladaju pomoću straha. Građani dugo pate, ali poštuju naređenja samo zato što su uvereni da usamljeni pojedinac nema snage da se suprotstavi nadmoćnim silama lojalnim državi. Diktator pada kada strah promeni strane, kada pojedinci srastu sa masom i pobede ga. Ohrabreni otkrićem da nisu sami, oni zauzimaju ulice i trgove da protestuju i uče – mada ponekad uz veliku cenu – da tiranin ne može ubiti ili uhapsiti celu naciju. Na toj tački tirani gube specijalnu kombinaciju vidljivog autoriteta i legitimaciju, koju Kinezi zovu "mandat neba". Istočnoj Evropi to se desilo 1989, kada je korak reformi bio veoma ubrzan. Za to je u Poljskoj trebalo deset godina, u Mađarskoj deset meseci, u Istočnoj Nemačkoj deset nedelja, u Čehoslovačkoj deset dana. Za rušenje paranoidne diktature predsednika Čaušeskua izgleda kao da je trebalo deset sati.

U četvrtak uveče 21. decembra 1989, megalomanski lider i njegova žena Elena uživali su u komoditetu predsedničke palate u Bukureštu, a u petak ujutru oni su pobegli. "Za razliku od beskrvnih revolucija u Istočnoj Evropi, rumunska je bila krvava."

Ovako je njuz magazin "Tajm" sažeo rumunske događaje iz decembra 1989. koji su sadržali u sebi revoluciju, užas, osvetu i eksploziju oslobađanja od tiranije.

Potpisnik ovih redova bio je neposredan svedok te eksplozije, koja je raznela u paramparčad naduvani balon

OTPOR I ZLOČIN:
Pripadnica narodne milicije i žrtve Sekuritate-a u Temišvaru, decembar 1989.
Foto: Imre Sabo

jednog boljševičkog dvora i korumpirane kamarile.

Reporterska beležnica iz decembra 1989. svedoči o emocijama s kojima se izveštač suočavao u to doba:

"Ono kroz šta Rumunija sada prolazi najbolje bi se moglo označiti rečju oslobođenje. Eksplozija radosti i potera za izdajnicima, pesme i sahrane. Studentkinja Karmen Stecku pevušila je onu pesmu *Ustani Rumune* i dok nas je vodila ka Sirotinjskom groblju u Temišvaru...

... Devojka iz improvizovanog štaba revolucije smeštenog u zgradi Opere vodila nas je između vojnih posada, koje su povremeno pucale na nekoga, ulicama kojima su tutnjali kamioni puni mladeži sa zastavama iz kojih je isečena petokraka, ka temišvarskom groblju pevušeći neku revolucionarnu pesmicu u kojoj se pominje Romania libera (Slobodna Rumunija). U narednoj slici devojka prestaje da peva i tu se pesme i sahrane stapaju u slika te revolucije.

Pred nama ide zabrađena žena sa dve svečano obučene devojčice – sve tri u rukama drže hleb i sveće. Rumuni imaju običaj da na grob donesu hleb i sveću. U susret nam dolazi stariji seljak, suznih očiju i kaže: "Imaćete šta da vidite..."

Bili smo se uputili ka onom groblju u Temišvaru koje, izdvojeno od gradskog groblja, uvredljivo zovu Čivutsko i Sirotinjsko. Na belim čaršavima ležali su oni koji su u temišvarskim demonstracijama ubijeni i, posle torture, naprosto goli bačeni u plitku jamu. Nekima su na nogama ostale samo čarape. Neki su ležali tu otkopani, smrskanih nogu. Neki su vezani žicom. Na svima su tragovi obdukcije i torture, oguljena koža, čak razderana utroba. Scena pred kojom ne izdržava ni srce, ni jetra, ni mozak, ni stomak: beba izvađena iz majčine utrobe.

Tu naš prijatelj, student Komel Bočort, koji pred tom scenom nije prvi put, gleda nekud bled, Karmen Stecku, njegova koleginica, takođe, a njihova drugarica, jedno plavokoso lepo devojče, naprosto jeca nezadrživo. Kakav susret sa brutalnošću? Jedan čovek izborana lica, sa šeširom na glavi, kaže: "To je 'era Čaušesku'. Svedočite." Tri rake su na Sirotinjskom groblju raskopane da bi se videla, utvrdila, ali i svima pokazala fakta o brutalnosti masakra nad civilnim

Kao neki relikt francuskog pokreta otpora, civili u Bukureštu su formirali "sirotinjsku miliciju" naoružanu batinama, noževima i starim pištoljima. Udružujući se sa vojskom, oni su okruživali one za koje su sumnjali da su lojalni Čaušeskuu. Neke su pretukli, a nekolicinu su svojeručno streljali

stanovništvom koji je izvršen da bi se suzbile demonstracije koje su izbile u Temišvaru decembra 1989. godine. To je kap koja je prepunila čašu žuči, užas koji je morao prekinuti dugogodišnju trpnju i ćutanje.*

**Kasnije je u zapadnoj štampi (npr . "Romanian Massacre Never Happened", Chicago Tribune 13. marta 1990) bilo i tvrdnji da su javnosti na tom groblju u decembru 1989. revolucionari prikazivali i leševe beskućnika koje rodbina nije preuzela ili N. N. ljudi iz lokalne mrtvačnice nakon obdukcije, a koji su stradali pre oružanih sukoba zbog saobraćajnih nesreća ili zbog individualnih zločina. Po tom izvoru, žena koja drži dete je umrla od trovanja alkoholom, a dete, tri meseca kasnije. U Temišvaru je između 1990. i 1999. podignut "Memorial revolucije 16. do 22. decembra 1989" sa 12 spomenika i plamenom večite vatre.*

"NE PLAŠITE SE, ČAUŠESKU PADA!"

Demonstracije koje će srušiti tiraniju započele su zbog pastora mađarske Re-

Sekuritate je ubijala čak i ljude u bolnicama: skidali su maske sa kiseonikom sa lica ranjenika. Jedan svedok kaže da su nekim ranjenicima mučitelji iz Sekuritatea sipali vrelu vodu u rane

formističke crkve Lasla Tekeša (László Tőkés), borca za prava Mađara.

Protest je počeo 16. decembra 1989, kada je grupa pripadnika mađarske manjine u Temišvaru pokušala da zaštiti Tekeša. Zbog toga što je u julu 1989. kritički govorio o tome da Rumuni čak i ne znaju kakva ljudska prava imaju vlast ga je optužila za širenje nacionalne mržnje. Na pritisak vlade biskup ga je lišio položaja, što je značilo da ne može da koristi stan u mestu u kome je bio pastor i premestio ga u unutrašnjost. Njegovi parohijani su se sakupili oko njegove kuće da ga zaštite, pevali su psalme i izgovarali molitve, a njima su se priključili i drugi. Kad je postalo jasno da se masa neće razići, gradonačelnik Temišvara Petre Mot je objavio da povlači odluku o iseljenju Tekeša. U međuvremenu, masa je postala nestrpljiva kada je Mot odbio da napismeno potvrdi svoju izjavu i počela je da uzvikuje antikomunističke parole. Policija i Sekuritate su intervenisali i te večeri oko 19.30 i rasterali učesnike.

Neki od demonstranata pokušali su da zapale oblasni Komitet Rumunske komunističke partije, Sekuritate je bacio suzavac i upotrebio vodene topove, policija je tukla ljude i mnoge uhapsila, posle čega je prvobitni povod za protest postao irelevantan. Oko 21.00 demonstranti su se povukli i okupili se ispred rumunske pravoslavne crkve u Temišvaru, a zatim počeli da marširaju kroz grad, gde su ih sačekivale ojačane policijske snage. Protesti su se nastavili 17. decembra. Demonstranti su upali u oblasni komitet, bacali partijske papire, Čaušeskuove knjige i partijske simbole kroz prozor.

Neki od demonstranata ponovo su pokušali da zapale partijske kancelarije, ali ih je zaustavila vojska izvedena na ulice. Usledila je brutalna oružana akcija protiv demonstranata. Čaušesku nije imao policijske snage specijalizovane za suzbijanje demonstracija, a redovne snage policije i Sekuritatea u Temišvaru bile su nedovoljne. Vojska nije uspela da zaustavi haos, čuli su se pucnji, goreli su automobili, i bilo je ranjenih. Na ulice su izvedena borna kola. Oko 20.00 na Trgu slobode (Piața Libertății) ispred Opere u Temišvaru i na još nekoliko mesta u gradu čula se pucnjava. Ulazi u grad blokirani su tenkovima i kamionima, a iznad grada su kružili helikopteri. Oko ponoći protesti su se smirili. Generali Jon Koman, Ilie Mateji i Štefan Guša (načelnik rumunskog Generalštaba) vrše inspekciju u Temišvaru koji izgleda kao ratno poprište: uočavaju tragove razaranja, požare i krv.

Sutradan ujutru 18. decembra centar Temišvara su zaposeli vojnici i agenti Sekuritatea u civilu. Gradonačelnik Mot saziva partijski sastanak gradskog aktiva, koji je održan na Univerzitetu s ciljem da se osudi vandalizam, a takođe proglašava vanredno stanje tokom koga zabranjuje ljudima da se okupljaju u grupama većim od dvoje.

Grupa od tridesetak mladih ljudi je ignorisala zabranu i uputila se ka pravoslavnoj crkvi, gde su se zaustavili i mahali rumunskom zastavom sa koje su uklonili znak Rumunske komunističke partije. Očekujući da će u njih vojska zapucati, počeli su da pevaju "Deşteaptă-te, române!" ("Probudite se, Rumuni"), staru nacionalnu pesmu koja je bila zabranjena od 1947. Na njih je pucano i neki od njih su poginuli, a neki su uspeli da pobegnu.

General Štefan Guša, bivši gradonačelnik Temišvara (1977–1980) i temišvarski partijski šef u to vreme Radu Balan su 19. decembra obišli temišvarske fabrike, ali nisu uspeli da radnike nagovore da se vrate na posao, a 20. decembra oko 100.000 demonstranata se okupilo na Trgu Opere, koji je kasnije nazvan Piața Victoriei (Trg pobede), i skandiralo: "Noi suntem poporul!" ("Mi smo narod!"), "Armata e cu noi!" ("Armija je na našoj strani!"), "Nu vă fie frică, Ceauşescu pică!" ("Ne plašite se, Čaušesku pada!").

LUDILO VLASTI U AGONIJI

U međuvremenu, Elena Čaušesku (Nikolaje Čaušesku je u tim danima bio u poseti Iranu) šalje u Temišvar sekretara Centralnog komiteta Emila Bobua i premijera Konstantina Daskaleskua da smire situaciju. Oni se sreću s delegacijom demonstranata i prihvataju da bude oslobođena većina uhapšenih, ali ne prihvataju zahtev demonstranata da Čaušesku podnese ostavku. Narednog dana vozovi puni radnika iz Oltenije stižu u Temišvar. Partijski šefovi su ih snabdeli drvenim motkama i govorili im da Mađari i huligani razaraju Temišvar i da je njihova dužnost da pomognu da se suzbiju neredi, ali radnici su se posle kraćeg kolebanja pridružili protestima. »

Kad se Čaušesku vratio iz Irana, situacija je postala napetija i on se iz TV studija u Centralnom komitetu Komunističke partije Rumunije obratio javnosti i govorio o mešanju stranih sila u rumunske unutrašnje stvari i o stranoj agresiji na rumunski suverenitet...

Pre ovog doba bilo je teško pretpostaviti da neki mađarski problem može pokrenuti toliki broj Rumuna. U subotu 16. decembra na Opera placu u centru Temišvara okupilo se, međutim, 5000 ljudi, u nedelju 17. na demonstracijama je bilo 10.000 ljudi, 20. decembra oko 100.000 – i niko to više nije mogao zaustaviti...

Misaras Adrijan iz temišvarskog Demokratskog saveza kaže da ih je u organizacionom odboru u početku bilo sedam, bili su stacionirani u nekoj podzemnoj prostoriji. Već u ponedeljak je u Temišvaru bilo preko hiljadu aktivista Demokratskog fronta, kasnije više hiljada.

Vojska, pojačana i gonjena snagama tajne policije Sekuritate obučenim da nemilosrdno ubijaju, upotrebljena za razbijanje demonstracija, nešto kasnije je prešla na stranu naroda – i vojsci je oprošteno i za ono što je možda u prvim časovima učinila. Uostalom, ti vojnici u izlizanim šinjelima sa trakom u bojama rumunske zastave, što se mešaju sa revolucionarnim aktivistima ne liče na one što bi pucali dobrovoljno u narod.

Ono što se po pričanju nekih svedoka zbilo moguće je objasniti samo kao ludilo vlasti u agoniji – jedna grupa demonstranata opkoljena je u maloj uličici kraj Opera placa – boli su ih bajonetima i ubacivali u kamione. Sekuritate je ubijala čak i ljude u bolnicama: skidali su, kaže jedan svedok, kiseoničke maske sa lica ranjenika. Jedan svedok kaže da su nekim ranjenicima mučitelji iz Sekuritate sipali vrelu vodu u rane. Kada je ovaj reporter rekao da u to naprosto ne veruje, svedok ga je pogledao u oči i rekao kratko – sa tim režimom mnoge neverovatne stvari su bile istinite. Sekuritate je u prvim danima zapravo htela da prikrije zločin – granice su bile zatvorene, a kako priča Boro Stojić, ko je hteo da sahrani svoje mrtve mogao je to jedino ako potpiše da su stradali u saobraćajnoj nesreći. Otuda ono fingiranje da je vršena obdukcija, leševi su naprosto rasparani i zašivani.

Pesnici i generali

Istina je da su protiv Čaušeskua tih dana u prvim redovima bili najkvalitetniji ljudi koje je Rumunija imala, pesnici, intelektualci, bivši "zatočenici misli". Dumitru Mazilu, pesnik, sada i revolucionar, 22. decembra 1989. u večernjim časovima: "Mi smo došli do feudalizma, zahvaljujući gluposti koja je bila podignuta na nivo vlasti... Nama su potrebni naši intelektualci."

Kada je iz zatočenja oslobođena kritičarka režima Dojne Horne, masa je dugo klicala njeno ime: "Doj-ne-Hor-ne..."

Pesnik Mirča Dinesku je na Televiziji slobodne Rumunije rekao: "Bog je pogledao i na Rumuniju." Veoma uzbuđen jugoslovenski pesnik Adam Puslojić, jedan od prvih gostiju rumunske "Slobodne televizije", kaže da je te večeri "pesnik naređivao generalu".

Dobro je kao metafora, da li je tačno, teško je proveriti i danas. Revolucija je počela tako što je glavnokomandujući, general Vasil Milea* poginuo zato što je odbio da posluša diktatora i okrene vojsku protiv naroda. Ljudi su videli kako se helikopter podigao i ceo Bukurešt je znao da je Čaušesku pobegao.

Osvojivši televiziju Komitet nacionalnog spasa izveo je do tada neviđenu revoluciju prenošenu preko televizije. Prve bitne naredbe nove vlasti izdavane su preko televizije. Tada je lansiran i mit da je Mirča Dinesku, pesnik, rekao vojniku da okrene bajonet i ovaj je bajonet sklonio da on uđe u televiziju i time da počne revolucija javnosti, koja pod Čaušeskuovim režimom nije postojala.

Prva stvar je bila izvinjenje novinara televizije zbog laži koje su ranije emitovane (...) Vodeći pesnik Mirče Dinesku bio je uhapšen zbog kritikovanja Čaušeskua u jednom intervjuu sa levičarskim francuskim dnevnikom "Liberasion". Od kada se pojavio intervju, njegov stan je bio 24 sata pod prismotrom ljudi u desantnim uniformama. Strancima i Rumunima bilo je zabranjeno da ga posećuju. Telefon mu je bio isključen i pisma mu više nisu mogla stizati, osim onih vulgarnih koja sadrže pretnju smrću.

Izveštaji drugih očevidaca uglavnom ne odudaraju od slike koju smo videli.

KAO KULA OD KARATA

Dok je Čaušesku bio živ, njegova moćna tajna policija Sekuritate se nikada nije pokolebala i uživala je reputaciju beskrupuloznih. Te elitne jedinice uključivale su mnoge koji su regrutovani kao najmlađa siročad, ne dugujući lojalnost nijednoj drugoj familiji – do Čaušeskuovoj. Mada je brojem manja od rumunske armije, Sekuritate je bila bolje naoružana. "Za dve godine službe ja sam imao samo četiri šaržera municije, rekao je jedan vojnik u gradu Đurđuu na Dunavu, ali Sekuritate je imala dosta municije, oni imaju pištolje sa laserima i uređaje za noćno gađanje. Zato su bili tako opasni." Kasnije će se pokazati da to misteriozno naoružanje Sekuritatea nije bilo tako moćno, da je taktika suprotstavljanja "teroristima" bila veoma staromodna i jednostavna. Bez upotrebe gasa, bazuki ili antiterorističkih postupaka, jednostavno se pucalo iz svih oružja na svaki sumnjiv prozor.

Ipak, otpor Sekuritate je slomljen za nekoliko dana.

A samo mesec dana ranije 24. novembra 1989. na XIV kongresu Komunističke partije Rumunije Čaušesku je bio obezbedio peti mandat na mestu generalnog sekretara Rumunske komunističke partije.

Hijerarhija se srušila naglo i nepovratno kada su policijske i vojne snage, u tim trenucima verne generalnom sekretaru, pucale na miroljubive demonstrante u Temišvaru. Uprkos dvadesetčetvorogodišnje umrtvljujuće represije pod Čaušeskuom, demonstranti su se naglo oslobodili straha, uzvratili, i krug nasilja koji će dovesti do nekoliko stotina žrtava je počeo. Pričalo se da su među mrtvima bili i vojnici koji su odbili da pucaju na demonstrante.

Borci Sekuritatea bili su spremni na sve, što govori o karakteru režima, ali i o profilu vrhovnog komandanta, koji je očigledno dao takve instrukcije. Profil njegove ličnosti tih dana se video veoma uveličano u krvavim i na momente konfuznim događajima.

U Temišvaru odmetnici tajne policije Sekuritate konfiskovali su kran, popeli se na vrh i odatle pucali po bolničkom dvorištu sprečavajući ambulantna kola

Nikolaja, njegovu ženu Elenu i zvaničnike uhvatila je panika i bezbednjaci su ih brzo uvukli u zgradu. Čaušesku je ućutkan na skupu za koji je mislio da je miting podrške vladi. Videlo se kako pada scenografija, kako se lice diktatora ispumpava u lice preplašenog, promrzlog starca

Foto: online communism photo collection

da izađu. "Svrha je bila da se izazove panika", rekao je dr Marijus Aikoniju, koga je napad prekinuo usred operacije. On je posvedočio da su pripadnici Sekuritatea često otimali ambulantna kola da bi ih koristili kao pokrene platforme sa kojih su pucali nasumice po prolaznicima.

Lorin Fortuna, profesor telekomunikacija, samo što je izabran za predsednika Fronta nacionalnog spasa u Temišvaru, našao se oči u oči sa Raduom Balanom*, partijskim šefom u tom gradu, koji je, navodno, po jednoj verziji, odbio naređenje Čaušeskua da se puca na demonstrante (druga verzija mu tu hrabrost odriče). Balan je molio demonstrante da se raziđu. Fortuna je bio pregovarač s druge strane. Fortuna je tada, oči u oči, rekao Balanu: "Ako izgubimo, vodi računa o mojoj familiji, jer ja sam siguran da ću biti mrtav. Ako mi pobedimo, ja ću brinuti o tvojoj familiji umesto tebe..." Rumunska armija je 19. decembra prišla demonstrantima.

Decembra 2019.

**Zbog odgovornosti tokom krvoprolića 1989, Balan je osuđen 1991. na 23 godina zatvora. Umro je od raka 14. februara 1995, pre okončanja žalbenog postupka.*

TV REVOLUCIJA

Dva dana kasnije borba se proširila u Bukureštu. Ujutro 21. decembra Čaušesku se s balkona Centralnog komiteta obratio masi od oko 100.000 ljudi okupljenih na mitingu na Trgu Palate (Piaţa Palatului), danas Trg Revolucije. Osudio je ustanak u Temišvaru i fašističke agitatore, počeo da govori o dostignućima socijalističke revolucije. Posle osam minuta govora glasove podrške iz prvih redova nadjačalo je skandiranje: "Ti-mi-şoa-ra! Ti-mi-şoa-ra!" Čaušesku je podigao ruku ne bi li umirio masu i počeo da govori o povećanju plata za 100 leja mesečno (9 dolara) kad se začula buka petardi, ili pucnji. Deo mase počela je da hvata panika, a onda bes. Skup je prenosila rumunska televizija i po kasnijim podacima događaje je gledalo 76 odsto Rumuna.

Nikolaja, njegovu ženu Elenu i zvaničnike zahvatila je vidna panika i bezbednjaci su ih brzo uvukli u zgradu. Čaušesku je ućutkan na skupu za koji je on mislio da je miting u korist vlade. Videlo se kako pada scenografija, kako se lice diktatora naprosto ispumpava u lice preplašenog promrzlog starca. Ljudi su, jednostavno, pobacali transparente...

Masa je skandirala "Jos dictatorul!" ("Dole diktator!"), "Moarte criminalului!" ("Smrt kriminalcu!"), "Noi suntem poporul, jos cu dictatorul!" ("Mi smo narod, dole diktator!"), "Ceauşescu cine eşti? Criminal din Scorniceşti" ("Čaušesku ko si ti? Kriminalac iz Skorničeštija").

Ulice su se napunile ljudima. Armija je raspoređena na ulice Bukurešta da bi kontrolisala nerede, a ljudi su se peli na vojne tenkove i ponegde sukobljavali s vojnicima. Sa visokih zgrada na masu je pucano. Bilo je mrtvih i ranjenih. Ispred restorana Dunărea ("Dunav") podignute su barikade.

U ranim časovima 22. decembra, nešto pre 07.00, Elena je dobila telegram da iz industrijske zone u Bukureštu kolone radnika idu prema centru Bukurešta. Policija je postavila barikade ispred Univerziteta, ali taj trg masa demonstranata je zauzela do 09.30. U 10.00 radio objavljuje naredbu o uvođenju vanrednog stanja i o zabrani okupljanja u grupama većim od pet osoba. Helikopteri su bacali letke sa opomenama ljudima da ne nasednu pokušajima diverzija, već da idu kući da slave Božić. »

ZATEČENI U REVOLUCIJI:
Jugoslovenski državljani u Bukureštu
Foto: Imre Sabo

Oko 09.30 tog 22. decembra Čaušeskuov ministar odbrane Vasile Milea je umro pod sumnjivim okolnostima. Navodno je pucao sebi u grudi, a bilo je sumnji da ga je ubila služba bezbednosti zbog toga što je odbijao da naredi da vojska oružano interveniše. Vojska je ušla na trg ispred Univerziteta, ali da bi se pridružila demonstrantima.

Čaušesku postavlja Viktora Stankuleskua za ministra odbrane. On posle kolebanja prihvata položaj, ali bez Čaušeskuovog odobrenja naređuje vojsci da se vrati u kasarnu. Istovremeno nagovara Čaušeskua da helikopterom napusti Bukurešt, čime vrhovnog komandanta pretvara u begunca.

U tim trenucima besni demonstranti upadaju u sedište Komunističke partije i vojska im se ne suprotstavlja.

PODZEMNA POLJA SMRTI

"Policija je formirala živi zid na tim ulicama", kaže student Realin Jonesku i pokazuje na Univerzitetskom trgu mesto najžešće bitke. Oni su jednostavno blokirali naš put ka palati, ali nisu pucali. U početku su samo pokušavali da nas kontrolišu. Tada su, po rečima Joneskua, snage Sekuritatea krenule svojim blindiranim kolima pravo kroz masu. Bilo je strašno. Ljudi su gaženi točkovima.

Po jednom izvoru, brat Nikolaja Čaušeskua je u tim trenucima sa pištoljem u ruci na ulici davao instrukcije da se nastavi pokolj. "Pobijte pse!", vikao je.

Izgledajući kao relikt francuskog pokreta otpora, civili u Bukureštu su formirali "sirotinjsku miliciju" naoružanu batinama, noževima i starim pištoljima. Udružujući se sa vojskom, oni su okruživali one za koje su sumnjali da su lojalni Čaušeskuu, tukući neke od njih, a nekolicinu su svojeručno streljali.

Pripadnici policije Sekuritate su pružali otpor – na ulicama, u zgradama, u lavirintu tajnih tunela koji je režim iskopao ispod prestonice, da bi povezao Čaušeskuovu palatu sa drugim vladinim objektima. "Polja smrti su sada u podzemlju", rekao je jedan kapetan.

ZAROBLJENI U TRGOVIŠTU

Čaušesku i njegova žena odleteli su iz Bukurešta 22. decembra helikopterom i spustili se u Trgovište, srednjovekovni grad sedamdesetak kilometara severozapadno od prestonice. Helikopter je sleteo nakon što je vojska zatvorila vazdušni prostor nad Rumunijom. Videli su ih, kasnije, kako prelaze iz jednih u druga kola. Bilo je to panično bekstvo moralno mrtvog tiranina. Televizija, koja je prešla u ruke revolucionara, emitovala je pojedinosti o njihovom kretanju pozivajući ljude da ih opkole. Onda su nestali.

U gradu Sibiju, njihov sin Niku pokušao je da preuzme komandu nad snagama Sekuritatea u centralnoj Transilvaniji i da izvede preokret. Umesto toga bio je uhapšen. Kada je bio pokazan kamerama, njegovo lice je odavalo znake tuče. Kada je uveden u TV studio, gledao je prisutne s visine, očima nekoga ko izriče smrtnu presudu.

Borbe nisu prestajale i aktivnost Sekuritate izgledala je koordinirano. Pristalice Čaušeskua napale su aerodrome u Bukureštu i Temišvaru simultano, a njihovi tempirani napadi na prestoničku radio i TV stanicu bili su odbijeni .

Sledećeg dana, međutim, Nikolaje i Elena Čaušesku bili su, kako je bilo šturo saopšteno, "zarobljeni i uhapšeni u Trgovištu".

Pošto nije bilo TV snimka niti fotografije uhapšenih, mnogi su toga dana u Bukureštu u tu vest sumnjali (...) ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

U sledećem broju: Streljanje Nikolaja i Elene Čaušesku; Samoubistvo predsednika prekog vojnog suda koji ih je osudio; Da li je bilo zavere; Pismo šestorice; Potera za pripadnicima Sekuritatea

DRAGAN ILIĆ

Angela calling

Srbiji se danas obija o glavu višegodišnje gajenje imidža zemlje sa stručnom i jeftinom radnom snagom. Minimalna cena rada, jedva dostigla 30.000 dinara, mnogima je bila znak da pakuju kofere

Proteklog vikenda stanovnici Zapadnog Balkana mogli su da vide i čuju direktno obraćanje nemačke kancelarke Angele Merkel. Ona je poziv originalno objavila na svom Instagram profilu, a zatim su ga televizije prenele u svim izdanjima vesti. Iako svakodnevno vidite desetine ovakvih snimaka, mislim da smo prisustvovali istorijskom obraćanju koji za ovdašnje ljude predstavlja događaj koji po značaju možemo uporediti sa padom Berlinskog zida. Verujem da će posledice ovih nekoliko minuta na društvenim mrežama trajati decenijama, samo nisam siguran koliko su zvaničnici u Srbiji svesni značaja trenutka. Svojevremeno je Milošević napravio najveću grešku kada nije uočio tektonsku promenu u svetu nakon ujedinjenja Nemačke. Danas se nalazimo u sličnoj situaciji. Zato mislim da je tih nekoliko minuta potrebno dublje razjasniti.

Obučena u plavu bluzu (sa ljubičastim prelivom), Merkelova se obratila Balkancima iz nekakvog kabineta bez prozora. Iza nje je veliki konferencijski sto, nema nikoga u pozadini, kao da se završio važan sastanak nakon kojeg ona sumira utiske. Snimak kao da je napravljen mobilnim telefonom, naknadno skraćen i montiran, pa je time utisak još neobičniji. Ona nam se obraća prisno, zabrinuta zbog manjka radne snage koji bi mogao dovesti do katastrofalnih posledica po ekonomiju – Nemačke, naravno. Radna snaga iz EU nije dovoljna, pa je pozvala građane država van EU da dođu, žive i rade u Nemačkoj. Najavila je od marta 2020. promenu propisa i zakona kojima će se useljenje olakšati. Pozvala je nakon toga (u milionima) osim visoko obrazovanih, onih sa fakultetom i kvalifikovane proizvodne radnike iz gotovo svih oblasti.

Dakle, Muti Merkel, kako je Nemci zovu, apelovala je na Balkance da svojim znanjem i radom pomognu razvoj nemačke privrede. Video je zaista delovao toplo – da ne kažem majčinski – naročito ako se uzme u obzir činjenica da je ona na kraju svog mandata i političke karijere, sa ozbiljnim zdravstvenim poteškoćama. Sve navedeno nam govori da se radi o važnoj temi, o kojoj se raspravlja u samom vrhu nemačke politike, naročito pred važne sastanke sa poslodavcima i sindikatima.

Tokom govora Angela Merkel je naglasila ulogu političara koji svojim radom stvaraju klimu sa ostanak kapitala i investicija. Ni jedna ekonomija ne može da preživi bez stručnjaka.

Prosto je neverovatno kako jednostavno izgleda ovaj poziv koji će pažljivo slušati i gledati milioni ljudi na Balkanu. Hiljade njih, dok su se lomili oko odluke da li otići ili ostati, sada imaju zvaničan poziv najmoćnije političarke u Nemačkoj. Zato se valjda ovaj poziv i upućuje baš na ovakav način, nema TV kamera, konferencije za štampu, novinara, reflektora i pompe. Angela poziva kao prijateljica sa društvene mreže koju ste zapratili.

Kao dete slušao sam priče bosanskih gastarbajtera koji su odlazili u prvom talasu, krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih. Uglavnom su radili na gradilištima, bauštelci, gastosi bez škole i velikog obrazovanja. Za njih je odlazak u Nemačku bio neka vrsta pomirenja sa okupatorom posle stravičnih posledica Drugog svetskog rata. Švabe su od neprijatelja iz ratova postali poslodavci i kolege na poslu. Poziv Angele Merkel zato više liči na tužne pesme naših gastarbajtera u kojima ih majke dozivaju iz rodnog kraja. Danas ih na isti način ona poziva da dođu u njenu zemlju i rade za nju.

Devedesetih se u Nemačku, između ostalih zemalja, bežalo od rata ili Miloševića. Od 2000. odlazili su i dalje odlaze talentovani mladi stručnjaci. Odlazak se posmatra između ostalog i kao politički čin. Sada smo dobili poziv praktično svi.

SFRJ je uprkos činjenici da je i sama bila u razvoju i naletu, ostala u vezi sa svojim gastarbajterima. Sećate se klubova Jugoslovena i nastave maternjeg jezika za decu radnika. Pitam se kako će danas Srbija reagovati na ovaj poziv. Naši poslodavci su, naravno, shvatili da neće moći da prate ponude koje pružaju Nemci. Mora se, dakle, fundamentalno promeniti odnos prema radnoj snazi jer će radna snaga, naročito iz privatnog sektora, listom otići za većim zaradama. Za ogroman broj javnih službenika Nemačka nema interes. Osim za zdravstvene radnike. Srbiji se danas obija o glavu višegodišnje gajenje imidža zemlje sa stručnom i jeftinom radnom snagom. Cinciliranje oko minimalne cene rada, koja je jedva dostigla 30 000 dinara, mnogima je bio znak da pakuju kofere.

Danas poslodavci u Srbiji nemaju taj luksuz da radnicima nezadovoljnim platama kažu – ako ti nećeš, ima red drugih koji čekaju da zauzmu tvoje mesto. Čekaonica je prazna.

Pitam se kako će izgledati posledice novog talasa gastarbajtera jer će migracije miliona ljudi ostaviti trajne posledice na život, kako unutar EU, tako i na Balkanu. Da li će ta nova generacija dobiti priliku ili imati želju da se asimiluje ili će poput prethodnih generacija sanjati o penziji u rodnom kraju? Hoćemo li još u većoj meri biti zemlja u kojoj će najvažniji izvor finansija biti doznake iz inostranstva, kao u drami "Vita jela, zelen bor"?

Na kraju, slučajno ili ne, Merkelova je tokom obraćanja imala dlanove sklopljene poput Vučića. Pitam se samo da li će neko od naših političara snimiti video, neko novo "Ostajte ovde", kao odgovor na ovaj poziv. ¶

Intervju: **Dino Pešut, dramski autor**

All Tomorrow's

Foto: Marija Janković

Afterparties

"Ključno pitanje je šta će biti angažirano za pet do deset godina, jer mi živimo u nekom trenutku kada je prevlast medija i prevlast vijesti tolika na naše svakodnevne živote da apsolutno ništa na ovom stolu i ništa oko nas nije izuzeto od politike, svaka moja riječ i svaka moja ijekavica je već u ovom kontekstu obilježena politikom, i to je nešto što je sad apsolutno naša svakodnevica"

Pobednik osmog Hartefaktovog regionalnog konkursa za najbolji savremeni angažovani celovečernji dramski tekst je Dino Pešut. U obrazloženju žirija piše da je Pešut u nagrađenoj drami *Posljednji afterparty* izneo "paradoks generacije radnika i radnica u kulturi, rođenih u Jugoslaviji osamdesetih godina, koja se mahom iselila na Zapad, posebno u Berlin, kao centar savremene pozorišne scene".

Pešut (1990) živi u Zagrebu i Berlinu. Završio je dramaturgiju, dramsko i filmsko pismo na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu. Radi kao dramaturg u različitim pozorištima u Hrvatskoj i inostranstvu. *Posljednji afterparty* nije njegova prva nagrađivana drama. Njegov prvenac, drama *Pritisci moje generacije*, bila je pozvana na Forum of Young European Playwrights na festivalu Neue Stücke aus Europa u Vizbadenu. Drama "(Pret) posljednja panda ili statika" pozvana je na program Stückemarkt na festivalu Theatertreffen u Berlinu 2016. Dino Pešut je autor i romana "Poderana koljena", ima blog "Ultra kratke priče", piše i poeziju, eseje, tekstove za "Večernji list".

"VREME": Da li, kad sedneš da pišeš, kažeš "sad ću da napišem nešto angažovano", ili pišeš nešto što ti je hitno?

DINO PEŠUT: Mislim da nikad u životu nisam sjeo namjenski da napišem nešto angažirano... Zapravo, ono što ja možda malo svjesnije radim je rastvaranje kazališnog prostora za određene priče i određene likove i narative. Ispisujem svoj život ili bolje rečeno, svoje iskustvo života. Da li su to neki gradski klinci nižih klasa koji nisu nužno delinkventi, da li gej likovi koji se ne moraju objašnjavati ili opravdavati ili biti gurnuti u narative na koje je publika naviknutija... Isto tako, često raspisujem pozicije svojeglavih zrelih žena koje su preuzele kontrolu nad svojim životom. Ali po pitanju političkog angažmana, stvaranje tih prostora slobode je nešto što je zapravo meni dugoročno najvažnije, jer elementi dnevne politike se mijenjaju i meni je važnije pitanje koje strukturalne promijene možemo napraviti unutar svog dijelovanja u određenom polju umjetnosti. Zapravo je ključno pitanje što će biti angažirano za pet do deset godina, jer mi živimo u nekom trenutku kada je prevlast medija i prevlast vijesti tolika na naše svakodnevne živote da apsolutno ništa na ovom stolu i ništa oko nas nije izuzeto od politike, svaka moja riječ i svaka moja ijekavica je već u ovom kontekstu obilježena politikom, i to je nešto što je sad apsolutno naša svakodnevica. Ja sam sad opsednut tom temom – što će biti sljedeći veliki angažman? Možda, postaviti neironičnu melodramu.

Čitao sam neki intervju s Danilom Kišom, kaže da je najveća greška koja se dogodila za njegova života prodor realne politike u svaku poru umjetnosti. Mislim da je tu umjetnost izgubila svoju autonomiju. I u svijetu gdje je politička moć ideologije toliko manipulativna i gdje postoji kontrola svakodnevne misli, mi moramo izboriti autonomiju u umjetnosti da se, ako želi, ne mora baviti time. I mislim da će u tome biti nešto radikalno.

Zašto se zove *Posljednji afterparty*?

Nisam kralj naslova... Mislim da je na početku imala neki drugi koji sam zaboravio. Ali mislim da je afterparti dobar seting za svijet u kojem živimo, da je u urbanoj kulturi više afterpartija nego partija i da su partiji samo to nešto što moramo proći ne bi li se vratili u sigurnost nekih stanova i odabranih ljudi. A zašto posljednji? Da ne dajem neka mistifikatorska objašnjenja, to je neko posljednje veliko odgađanje za likove. I dopustio sam im da se razmaštaju, padnu u neku fantazmu jer afterparti je zaista poslednja odgoda tog vikenda. Za njih je to bilo – that's it. Ponedjeljak čeka i moramo dalje.

U *Afterparty*-ju pišeš o više vrsta ljubavi, o prijateljstvu, o potrebi da se ne bude sam...

Mislim da se nešto događa i da mlađe generacije vraćaju teme intime, teme ljubavi i teme nježnosti koje su možda ovoj generaciji prije nas malo izmakle, nisu bile u fokusu, djelovale su kičaste. Mi ih vraćamo zato što smo proširili pojmove ljubavi i sada pokušavamo gledati šta s tim, s novim oblicima ljubavi, obitelji i zajednice. Neke vrste urbanih obitelji su se formirale i duže će ostat neokrhnute ili potrebne nego kod prethodnih generacija, zato što kasnije stupamo u brak, kasnije se uspijevamo osamostaliti, kasnije uspijevamo naći neke nekretnine, poslove i karijere.

U svojim esejima vraćam se na temu empatije. Postala mi je bitna jer mi se čini da u posljednje vrijeme jedino bijes motivira ljude, a nekako nisam siguran da tu baš ima dugoročne promjene. Možda je to neki moj prirodni refleks, moje djetinjstvo je obilježeno bijesom raznih političkih elita i nekako mi svi živimo posljedice bijesa koji je bio eksploatiran i ja ne želim takvu svoju budućnost. Zato podsjećam na te stvari. I mislim da ljudi na neki način to i čuju. Druga stvar, mislim da je prijateljska ljubav nešto što se sad ne može uzimati zdravo za gotovo. Vidi se rivajval tradicionalnih vrijednosti, ali »

životno iskustvo nekih novih generacija dokazuje da su se stvari ipak malo promijenile po pitanju takozvanih odabranih obitelji. Meni su te teme zanimljive, probijam ih i ganjam, i u novom romanu ću na neki način propitivati taj odnos...

Znači, imaš novi roman?

Da, ja se nadam da ću ga izdati iduće godine. Ali kao i s drugom prozom, završeci su kao u disfunkcionalnim ljubavnim vezama. To traje koliko traje...

Gledala sam dramu *(Pret)posljednja panda ili statika* u izvođenju Šabačkog narodnog pozorišta. Igrala se i u Berlinu. Šta je to toliko univerzalno u *Pandi*?

Kako vrijeme ide, vidim da u toj drami nešto ipak opstaje iako su neki moji drugi tekstovi atraktivniji ili bolji. U njemačkom govornom području svijet ide prema nečemu što se meni učinilo kao jedinstveni politički trenutak u Hrvatskoj, a to je bilo oko jednog diskriminatornog referenduma koji je stavio u ustav da je brak definiran kao zajednica između muškarca i žene. Ja sam iz tog trenutka pisao dramu o tome kako neki ljudi mogu i skupa u školu i mogu se duboko intimno razumjeti iz djetinjstva, a ipak se mogu naći na totalno različitim krajevima. Kad je drama otišla u Berlin, moj je dojam bio da je oni čitaju kao razglednicu iz tako neke uboge Hrvatske. Postoji nešto što mi na Balkanu vrlo dobro znamo, a to je da smo duboko podijeljeni, da imamo stavove koji su nepomirljivi, i da je to neka vrsta ljudskog napora i empatije da pokušamo komunicirati i kao emotivna bića a ne samo kao politička, jer to nužno vodi u svađu. Ali ja mislim da oni na Zapadu toga nisu bili svjesni i da su mislili da su uspjeli kognitivno pobijediti mržnju ili neke duboke ljudske podjele i da se to sada mahnito vraća. Osim što je to njima zanimljivo na političkom nivou, ova drama se može postavljati u drugačijim uvjetima zato što je to nominalno priča o odrastanju i o prijateljstvu. Bilo gdje da se rodiš, odrastanje ima tu notu nužnosti i možda blagog, blagog očaja. I nešto je u tim likovima koji su toliko specifični, užasno prepoznatljivo, pa ih ljudi uspijevaju u sebe upisati. Mislim da će me ta drama pratiti još neko vrijeme, jer desi ti se nekad da se poklope forma, sadržaj, jednostavnost, i tekst može plutati u vremenu i preživljavati u interpretacijama. I onda će u jednom trenutku vjerojatno samo – pljas. Nestati u zaboravu. I neki klinci će za jedno deset, petnaest godina reći "kako stara i odvratna drama." Mislim da *Pande* sigurno jesu zapis jednog vremena i jedne estetike. Kao pisac nemam to kao – ja moram stvoriti nešto što će me sahranit, utemeljen sam tu gdje jesam, imam reference koje imam. Mislim da zasad nemam problem s time da se to sve zaboravi i da zastari.

Likovi i teme tvojih drama najčešće su likovi i teme naše generacije...

Mogao sam furati to "moja generacija, moja generacija", ali ja ću za dva mjeseca imati trideset godina i nešto će prosto prestati biti slatko. Mislim, MTV zvijezda – ti vidiš kad ona odraste. Majli Sajris je napravila jedan nastup i bilo je kao – odrasla je.

...zapravo, htela sam da te pitam da li je tema Srbija – Hrvatska tema i naše generacije? Je l' da da nam je *passe*?

Mi jesmo poslijeratna generacija i mislim da u kontekstu regije stvaramo nešto zanimljivo. Mene je ova regija na neki način učinila osobom koja jesam. Ja cijele svoje dvadesete putujem, pogotovo u Beograd me je život nanosio mnogo puta. Vidim da su određene veze i određeni kanali i centri napravljeni. Mislim da je to dokaz da možemo razgovarati o onim stvarima koje nas povezuju, da se mogu voditi intelektualne i duboke debate o našoj političkoj stvarnosti, da uspijevamo komunicirati koliko smo *fucked up*, ali koliko naše političko okruženje i naše političke ideologije nisu u pravu. Nemam točan odgovor sem da je to duboko osobno, ali da je određena baza napravljena i ako samo mi izdržimo, a trebaće nam malo dulje dok dođemo do neke razine moći, da na toj bazi možemo izgradit nešto lijepo, otvoreno.

Na šta planiraš da potrošiš nagradu Hartefaktovog konkursa?

Mislim da će ići u štednju. Pa da, zato što ja živim od pisanja, i to možda zvuči nekako čudno, ali pokušavam zaključati novac. Ne možeš očekivati da ćeš svake godine dobiti svaku nagradu i da će te postavljat. Tako da, gradim prostor za buduća pisanja. Sve što zaradim sad je zapravo investicija u idući tekst. I definitivno ću počastiti svoje prijatelje nekom večerom. ¶

MINA ĆIRIĆ

Teorija

Dve premijere Ateljea 212 uhvatile su se u koštac s vrućim aktuelnim temama i problemima, ali je ishod ovog "loženja" ispao prilično mlak

Na sceni Teatra u podrumu tj. Sceni "Petar Kralj" Ateljea 212 29. novembra bila je premijera predstave *Beli bubrezi* hrvatske spisateljice Vedrane Klepice u režiji Isidore Goncić. Komad se bavi temom žene koja je svedena na telo u patrijarhalnom društvu. Autorka izbegava da svoje likove (ili bolje reći funkcije) prostorno i vremenski odredi, pa ovu dramu možemo tumačiti kako nam drago – kao dramski igrokaz o životu žena od davnih vremena do danas, kao presek stanja savremene žene od najsiromašnije izbe do nekakve srednje klase neoliberalnog kapitalizma ili kao komentar na položaj žene od Balkana do Kine. Rediteljka zaključuje da sve uloge treba da igraju tri glumice (Jovana Stojiljković, Dragana Đukić i Katarina Marković) i jedan glumac (Željko Maksimović) na nekakvom opštem mestu. Kostim Mine Miladinović je sveden, tipski i omogućava akterima da lako pređu iz scene u scenu. Za pozorište koje se bavi telom važna je telesna ekspresija tako da su rediteljka i glumci funkcije likova definisali gestom. U prvoj sceni žene su svedene na životinje koje jedu i kote se, dok u narednim scenama u njihovim pokretima ima nešto od kritike malograđana, da bi na kraju serija pozicija neodoljivo podsećala na stavove socrealističkih skulptura partizanki i bolničarki iz NOB-a. Predstava se završava snažnim gestovima – žena je u patrijarhatu (i neoliberalnom kapitalizmu) podjarmljeno telo i to je to. Gledalac koji makar najpovršnije poznaje teorije tzv. trećeg talasa feminizma i tumačenje gestusa u postbrehtovskoj

praznog hoda

Beli bubrezi

Testirano na ljudima
Fotografije: Boško Đorđević

teoriji razumeće posle pet minuta kuda cilja ova predstava, pa im zato može biti neinteresantna. Međutim, oni koji o tome ne znaju ništa mogu ostati zbunjeni do samog kraja, te ni njima, verovatno, neće biti previše zabavno.

U petak veče na Sceni "Mira Trailović" Ateljea 212 gledali smo premijeru predstave *Testirano na ljudima* Maje Pelević u režiji Bojana Đorđeva. Predstava se bavi situacijom savremenog čoveka koji živi između virtuelnog sveta društvenih mreža i realnosti. Komad počinje tako što Mentorka (Sofija Juričan) govori publici instrukcije o tome kako da pozitivnim razmišljanjem privuče novac. Ovo je zabavno jer prepoznajemo jednu takvu personu koja je preko Jutjuba zaista davala instrukcije za uspešan život i finansijski prosperitet i tako nesvesno svedočila o banalnoj opsesiji novcem. Međutim, već u narednoj sceni ispostavi se da Mentorka nije glavna junakinja, već samo članica grupe koja ispoveda svoje probleme i pokušava da se iz njih ispetlja. Sledi niz likova i situacija koje će lako prepoznati svako ko bar 15 minuta dnevno provodi na društvenim mrežama (muškarac sa bizarnim seksualnim aspiracijama, žena koja uživa da gleda tuđu nesreću, građanin koji voli da lovi životinjske vrste koje izumiru...). Dok ih gledamo, smenjuju se ideje šta bi sve te scene zajedno mogle da budu: grupa za samopomoć, dobrovoljni učesnici u rialitiju, nevoljne žrtve socijalnog eksperimenta, sve to zajedno... Na kraju dolazi do zaokreta: devojka koja je upadljivo ćutala u stvari je robot Nova/Eva (čuli ste za robota Sofiju?), koja aktere ovog zbivanja koristi kao pokusne kuniće da bi razumela ljude.

Postoji niz sjajnih romana i filmova koji govore o tome šta bi bilo kada bi mašine pokušale da razumeju/oponašaju/(zlo)upotrebljavaju ljude, ali ova predstava se ne bavi ni time. Šta će Evi (Isidora Simijonović) ljudi i zašto bi ih proučavala? Umesto odgovora, predstava se vraća na početak – energičnu plesnu numeru (koreografkinja Isidora Stanišić) u kojoj muzika (kompozitor Luka Papić) "iscuri". Nevolje sa dramaturgijom prirodno se nadovezuju na scenski prostor (Siniša Ilić) i kostim (Maja Mirković) jer akteri treba da se istovremeno nalaze u prostoru za psihološke radionice, šumi, studiju... da budu obučeni kao u svojoj kući, kao za javnu prezentaciju... U želji da se bave različitim fenomenima koji postoje u različitim kontekstima, stvaraoci ove predstave nisu imali dovoljno vremena (pa ni koncentracije) da scenske situacije razviju i da prikažu složenije međuljudske odnose. Umesto toga se "juri" iz scene u scenu, iz jednog u drugi zaokret. Tako predstava o odnosu čoveka i medija, demokratije, fašizma, distopije, prava na izbor, manipulacije, kapitalizma, robota, drugosti, bliskosti, otuđenosti, ekologije, tehnologije... ne stiže dalje od onoga što na društvenim mrežama i sajtovima kritički nastrojeni pojedinci u nekoliko minuta (o)smisle i okače na svom profilu. Pod kojim uslovima bi se mogli sresti Mentorka, koja veruje da se maštanjem o novcu može doći do istog i Avanturista (Ivan Jevtović), koji bez problema može da potroši više desetina hiljada evra da bi ubio slona i o čemu bi razgovarali? Najrealnije, ili ako hoćete najuverljivije su bile Sofija Juričan (Mentorka) i Aleksandra Janković (Romantičarka). Sofija Juričan zato što nam je odigrala lik koji smo odmah prepoznali, a Aleksandra Janković zato što je svoj lik igrala sve vreme i sasvim koncentrisano sa finom maskom pasivno-agresivne žene koja na prvu loptu ne pripada liku Romantičarke, ali ubedljivo objašnjava pozadinu njenog delovanja. Kao da su slutili da se predstava i njena publika neće baš najbolje razumeti, stvaraoci su u programu predstave objavili niz tekstova u kojima objašnjavaju svoje namere. No, teorija u ovom slučaju ostaje teorija čak i kada hoda. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Učiniti nevidljivo

"Pomjerali smo iz godine u godinu granice shvatanja o tome ko može da bude umjetnik... Naravno, u kontekstu u kojem živimo, gdje su osobe sa invaliditetom marginalizovane, mi smo uspjeli da naše kolege sa invaliditetom afirmišemo kao autore i izvođače. Mi smo u grupi prije svega kolege i prijatelji, ravnopravni smo, i to je nešto što je i odlika našeg rada i što smatram bitnim"

Umetnička grupa Per.Art obeležila je dvadeset godina postojanja. Per.Art je nastao u Novom Sadu i čine ga umetnici sa i bez invaliditeta. Ova umetnička grupa deluje u oblasti produkcije, edukacije i promocije savremenih izvođačkih umetnosti. Svoje aktivnosti sprovodi kroz program za savremeni ples i performans i program umetnost i inkluzija. U dve decenije postojanja oni su svoje performanse izvodili na značajnim pozorišnim festivalima širom sveta, pre svega – afirmisali su inkluziju doslovno i temeljno, obezbedili kontinuitet zahvaljujući sopstvenoj prilježnosti i upornosti. Dok proslavljaju jubilej, zatičemo ih kako se pripremaju za učešće na nemačkoj plesnoj platformi koja je jedna od najreferentnijih u svetu. U okviru obeležavanja jubileja izveli su premijerno predstavu *Mi nismo čudovišta* koja na jedan složen i otvoren način promišlja poziciju umetnika danas – sa ili bez invaliditeta.

Sa umetničkim direktorom Per.Arta Sašom Asentićem govorimo o upornosti i posvećenosti koja je neophodna kada marginalizovanom dajete vidljivost.

"VREME": Kada se osvrneš, a jubilej je nekako uvek povod za sumiranje pređenog puta, šta je ono najvažnije što vidiš?

SAŠA ASENTIĆ: Čini mi se najvažnijim to što postojimo u kontinuitetu dvadeset godina. Smatram da su u tome naša najveća snaga i uspjeh. Znamo da danas u Srbiji malo šta ima kontinuitet. U turbulentnim vremenima iza nas uspjeli smo da izdržimo i slijedimo našu viziju, da ostanemo dosljedni svojim principima – stvaranju što otvorenijeg i inkluzivnijeg društva, jer vjerujemo da društvo zaista treba da izgleda drugačije od onoga kako smo ga zatekli prije dvadeset godina kad smo se okupili kao grupa mladih ljudi. Krenuli smo da ga mijenjamo, jer vjerujemo u prihvatanje drugog bez obzira na različitosti koje postoje među nama, i borimo se za odnose i uslove koji omogućavaju dostojanstven život i rad u Srbiji. To su naši važni ciljevi. Kao grupa se trudimo da stvorimo uslove u kojima umjetnici sa i bez invaliditeta mogu da rade zajedno.

Pomjerali smo iz godine u godinu granice shvatanja o tome ko može da bude umjetnik... Naravno, u kontekstu u kojem živimo, gdje su osobe sa invaliditetom marginalizovane, mi smo uspjeli da naše kolege sa invaliditetom afirmišemo kao autore i izvođače. Mi smo u grupi prije svega kolege i prijatelji, ravnopravni smo, i to je nešto što je i odlika našeg rada i što smatram bitnim.

Jedan od prvih utisaka nakon predstave jeste jedan stav koji kaže: mi smo oni i oni su mi – upravo u kontekstu ravnopravnosti o kojoj govoriš.

Naslov ove predstave *Mi nismo čudovišta* predložio je Dalibor Šandor, naš kolega sa invaliditetom, i cijela predstava je rađena po njegovoj ideji. Njegov osnovni motiv je bio da ukažemo na problem koji postoji u društvu u kojem se stvaraju slika i stav da je neko ko je drugačiji stran i poput čudovišta. U predstavi to kritički preispitujemo, pokazujemo da ako je nešto nepoznato, a izvor je određenog straha onda obično može da vodi ka predrasudama, stereotipima... pokušavamo da upravo to otklonimo i ponudimo drugačije iskustvo susreta sa nepoznatim, sa drugim.

Posmatrajući ovu predstavu, a u prostoru muzeja smo, što je takođe bitno, telo se zaista u prostoru jasno doživljava kao političko.

Predstavu nosimo ravnopravno i Dalibor Šandor, koji je dao ideju, i Gzavije le Roa, jedan od najznačajnijih koreografa u svijetu plesa danas, na kraju i ja, koji sam omogućio da se predstava desi u ovom kontekstu, ali sam i kao izvođač na sceni, zatim i svi drugi članovi i članice Per.Arta sa i bez invaliditeta – svi nosimo ovaj rad i u tom smislu političnost dolazi iz takvog izlaganja javnosti. Uži kontekst samog rada je neodvojiv od predstave, a to je Galerija Matice srpske, dakle institucija kulture od nacionalnog značaja, čiju umjetničku zbirku ne samo da preispitujemo kada je riječ o sadržaju i temi nego i u institucionalnom smislu: gdje je mjesto svih nas i koja je uloga i mjesto muzeja danas – u stvaranju javne slike o nama kao Per.Artu i društvu u kojem živimo. Galerija Matice srpske je jedan od naših glavnih partnera, u proteklih dvanaest godina sarađujemo kontinuirano, mogu da kažem da je jedan od jedinstvenih aspekata ove predstave da smo u Galeriji stalno prisutni i to nije situacija u kojoj se naše prisustvo prosto toleriše i vrata nam se otvaraju zbog toga što je, kako je to za neke, sada u trendu baviti se inkluzijom, a da iza toga stoji nerazumijevanje – ne radi se dakle o tome. Mi smo u Galeriji prisutni i čitavo stručno osoblje galerije nas podržava i daje nam priliku da se zaista bavimo Galerijom Matice srpske, njenom ulogom u društvu i njenom zbirkom.

Umjetnički nam je bilo bitno što nas je u izložbenom prostoru zbirke radova iz dvadesetog vijeka gdje smo preispitivali kako da se postavimo prema kolekciji,

vidljivim

Foto: Aleksandar Ramadanović

Galerija podržala u namjeri da prekrijemo ta djela. Evo otkrivam, a Dalibor Šandor ne voli da se otkriva šta se dešava u predstavi, ali pravim iznimku zbog onih koji nas čitaju – da shvate da je to umjetnički i društveno važan trenutak, gdje mi dobijamo dozvolu kao grupa Per.Art koju čine umjetnici sa i bez invaliditeta, da ispitamo na koji način se postavka percipira danas, ko ima pravo da utiče na stvaranje pogleda i javnog stava o nama samima, našem mjestu u društvu i kulturi kojima često pripadamo kroz mehanizme isključivanja ili sa pozicije isključenih. Mi se ovim radom kroz izvedbu sa svojim tjelima, i to je ono što je političko, upisujemo u stalnu zbirku Galerije Matice srpske. Preispitujemo šta jedna institucija od nacionalnog značaja poput Galerije Matice srpske sa svojom kolekcijom može da ponudi kao kolekciju novih subjekata i u umjetničkom i u društvenom smislu.

Za mene je Per. Art, ako govorimo o istrajnosti i neodustajanju, primer kako se prema preprekama pristupa kao prema izazovima. To je ono što vam je obezbedilo kontinuitet i pomeranje granica ako govorimo o odnosu društva prema osobama sa invaliditetom. Šta planirate dalje?

Krajem januara krećemo sa probama za novu plesnu predstavu čija je autorka naša članica Natalija Vladisavljević – ona je koreografkinja, izvođačica i spisateljica sa Daunovim sindromom koja je od samog početka u Per.Artu. Premijeru planiramo za kraj marta u Novosadskom pozorištu. Predstavu *Mi nismo čudovišta* nastavljamo da izvodimo u Galeriji Matice srpske, a predstava *Dis_Sylphide* je zvanično uvrštena u selekciju njemačke Plesne platforme, kao jedna od najznačajnijih predstava koje su nastale na njemačkoj plesnoj sceni u protekle dvije godine. To je velika stvar, pošto se prvi put na tako značajnom svjetskom događaju pojavljuju umjetnici sa intelektualnom ometenošću i pojavljuje se po prvi put predstava koja je nastala u koprodukciji Per.Arta i vodećih plesnih centara u Njemačkoj i Evropi – Kampnagela iz Hamburga i Muzonturma iz Frankfurta. Predstava je imala premijeru prošle godine u Kampnagelu i to je jedinstvena koprodukcija u kojoj su umjetnici sa intelektualnom ometenošću prvi put sarađivali sa umjetnicima sa druge plesne scene – u ovom slučaju njemačke. Meni je to posebno drago, jer sam se godinama trudio da omogućim priliku kolegama sa invaliditetom da sarađuju sa svojim kolegama iz neke druge zemlje, jer umjetnički svijet i infrastruktura savremene plesne scene funkcioniše tako da je veoma teško da se naše kolege sa invaliditetom uopšte pojave na sceni, a koprodukcija sa centrima iz drugih zemalja praktično ne postoji. Trudio sam se da to omogućimo i kažemo: to može da postoji, i da konkretnim primjerom pokažemo kako i na koji način. Predstava *Dis_Sylphide* je doživjela ogroman uspjeh, a igrana je na najznačajnijim mjestima u Njemačkoj kada je o savremenim izvođačkim umjetnostima riječ, stigli smo čak i do Tokija, a trenutno smo u pregovorima sa nekoliko evropskih festivala. Od prošle godine Per.Art je i jedan od glavnih partnera u velikom četvorogodišnjem projektu "Europe Beyond Access", kroz koji uz podršku Fondacije Novi Sad 2021 radimo na promjeni položaja umjetnika sa invaliditetom na evropskoj razini. Između ostalog predstavljaćemo zanimljive goste umjetnike u Novom Sadu, ali i producirati nove inkluzivne plesne predstave u Novom Sadu sa umjetnicima bez i sa invaliditetom i okupljati što veću publiku koju čine osobe sa invaliditetom u našoj namjeri da što više ljudi osvijesti i ostvari svoja ljudska prava, a to su prava na stvaranje i uživanje kulture i umjetnosti. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Neusiljeno i bez lakih

Iako se radi o domaćoj filmskoj komediji, ovo je šarmantan, duhovit i istinski smešan film

Sasvim zaslužena festivalska senzacija u poslednjih ni mesec dana i definitivno najprijatnije srpsko filmsko iznenađenje u godini na samom izmaku, pod krinkom "malog", naoko nenametljivog filma izniklog u primetnim produkcionim neuslovima, ostvarenje *Moj jutarnji smeh*, celovečernji igrani debi reditelja i scenariste Marka Đorđevića, govori o dosta toga, ali ponajpre, reklo bi se, o prokrastinaciji kao multigeneracijskom usudu i važnoj identitetskoj odrednici, koja, uz sav čemer i breme koje sa sobom tegli širom planete, pa, dakle, i kod nas, može da bude i izvor krajnje viralnog humora, ali i osnova za srećan svršetak.

Glavni junak, trideset i kusur godina star Dejan, nastavnik istorije na zameni, uz to i bez potpunog seksualnog iskustva, tenzična je, nezrela, sobom opsednuta i na prvi pogled ne baš simpatična osoba (film počinje prikazom njegovog sukoba sa ocem oko pojedenih palačinki), koja uprkos tome zavređuje i gledalačku pažnju i empatiju (naravno, ima tu podosta i radosti prepoznavanja istog ili makar dovoljno sličnog), baš kao i naročeni srećni svršetak. Čini se da ni Dejan ne vidi to u isti mah i mitsko i poslovično svetlo na kraju tunela, i da će spokoj (ili barem njegov privid) ostati tek puka apstrakcija i nikada zbilja nedosanjani san. Kao što to veli, recimo, Dino Bucati u svojoj izvrsnoj *Tatarskoj pustinji* (novo izdanje pre par sedmica objavila Laguna, u prevodu Dejana Ilića): "Pomisli da je mrtav, i da mu je bog oprostio. Pomisli da je na drugom svetu, i da je taj svet prividno jednak našemu, samo što se sve ono što je lepo obistinjuje u skladu s pravednim željama pojedinaca, i kad je čovek zadovoljan u tome, duša mu se smiri, a ne kao ovde dole, gde je uvek nešto što ogorčuje i najlepše dane."

U formi naglašeno naturalističkog i potencirano svedenog izraza, dakle, potentne građe za još jednu ubitačno čemernu dramu o životu ovde i sada, i na tragu onoga što već mnogi prepoznaju kao ovdašnji eho novog rumunskog filma, *Moj jutarnji smeh* zapravo gledaocima na dar "prošvercuje" izrazito šarmantnu, duhovitu i istinski smešnu komediju jedne zaista zanimljive naravi u naoko ne preterano maštovitoj životnoj situaciji – život sa roditeljima, pominjana prokrastinacija, usamljenost, izvesna nesnađenost u društvenom smislu, nelagoda u društvenim interakcijama čak i sa poznanicima iz sličnog miljea i istih i približnih godina... Dejan ubrzo u gledaočevim očima evoluira u sugestivan i vešto dramaturški isklesan primer ovdašnjeg poimanja pojma everyman. Dejan je epitom onoga što tangira i što u mnogima budi trenutno saosećanje, te imajući to u vidu nikoga ne bi trebalo da začudi srčana reakcija čak i neprikriveno ciničnih i zahtevnih ljubitelja autorski jasno i odrešito profilisanih filmova. Marko Đorđević je već u ovom svom dugometražnom prvencu postigao ono o čemu snevaju mnogi, čak i vidno iskusnije i starije kolege – da stvori centralni lik koji će se pokazati kadrim da nosi čitav film, da bude njegova prva i najneposrednija spona sa gledateljstvom, da pobudi razumevanje i saosećanje i da, koliko je tako nešto danas uopšte i moguće, dugo ostane u pamćenju onih koji su ovaj film odgledali. A Đorđević je sve to ostvario u formi neusiljene komedije, u kojoj humor i ono smešno proističu iz idejnog plana i okvira, a ne bivaju puki proizvod intenzivnog ponavljanja

prečica

Foto: Promo

poznatih preteča i udžbenički potvrđeno učinkovitih, lakih rešenja i prečica.

Naravno, *Moj jutarnji smeh*, uz svu evidentnu rediteljsku veštinu i suvereno vladanje zacrtanim ciljevima uprkos krajnje svedenom budžetskom okviru (a ovo je niskobudžetski film čak i po srpskim merilima), ne bi bio to što jeste (a jeste dosta toga, i to dosta toga važnog, privlačnog i podatnog i za analizu i za gledalačko uživanje) da nije naprosto savršene glume Filipa Đurića u, reklo bi se, ulozi dosadašnje karijere (Đurića ovih meseci gledamo i u RTS-ovoj seriji *Grupa*, a značajnu rolu izneo je i u takođe zanimljivom i vrednom filmu *Jesen u mojoj ulici* reditelja Miloša Pušića, koji je producent ovog Đorđevićevog filma). Đurić ovom svojom kreacijom u srpski film vraća nadahnutu i svežu glumu, u potpunosti lišenu blefa i ziheraškog preuzimanja gotovih rešenja i povlađivanja publici koja je ipak znatno mudrija i zahtevnija nego što to dobar deo ovdašnjih filmskih stvaralaca misli i veruje. Pohvale moraju da idu na račun Ivane Vuković, koja odlično parira Đuriću, svesno ostajući u njegovoj senci, ali ponudivši zrela i sasvim prikladna rešenja bez kojih ni Đurićeva rola ne bi mogla da dobaci do tih visova. Jasna Đuričić pak podseća na često zaboravljenu moć mudrog glumačkog *underplaya* (namerno svedene i diskretnije glume), a Nebojša Glogovac gospodari scenom koja će, sva je prilika, u daljoj budućnost nadživeti film u celini i postati deo kolektivnog filmskog sećanja. Naravno, sasvim zasluženo.

U rediteljskom smislu, Marko Đorđević se opredelio za jednostavan, voajerski pristup pripovedanja na vizuelnom planu, odlučivši se za statično postavljenu kameru koja beleži ono što može. I što treba. Po tom pitanju, Marko Đorđević i ostatak ključnog dela autorske ekipe izabrali su onaj čuveni vojni nauk iz *Umetnosti ratovanja*, koju je sročio Sun Cu, a koja nas podučava da je najbolje sakriti se upravo tamo gde je vidljivost najveća. I zaista – ovaj film svoj skroman budžet i sve što ta finansijska ograničenost nužno nameće kao bezmalo uvek neprobojni zid obrće u svoju korist, a film kao celina izvlači punu korist iz ograničenja baš te vrste. Na sve to, *Moj jutarnji smeh* se sa puno samopouzdanja kreće po najčešće malenoj, ako

ne i gotovo uvek eluzivnoj tački spoja autorskog filma i ostvarenja koje lako komunicira sa dobronamernim gledaocem, spremnim na grlen smeh na gorke teme a uz nimalo ušminkanu sliku stvarnosti koja boli pa boli. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Sirovo, poletno, prljavo i jako

Za razliku od neoteranih, večito povratničkih i prepariranih rokerskih veličina, ovi veterani deluju ulubljeno i očešano, kao stari auto koji oduvek parkirate po pretrpanom gradu, ali motor mu i dalje srčano radi

Šta god da je pank danas – ako ga uopšte ima – u drugoj polovini '70-ih (godina prošlog veka, kaže se) bio je *uzbunjivač* rokenrola, prodorno bljuvao istinu koju većina nije htela da zna iako je bila očigledna. Da pobuna više nije bitna za RnR, naprotiv. A veći deo ove petine XXI veka živimo tamo gde i državna TV ima rok-emisiju/festival *Bunt*. Šta bi se onda bolje moglo desiti sredovečnim ljudima usred vikenda u Beogradu, pošto nekako izbauljaju kroz redovne porodične obaveze i protest, nego da uživaju na koncertu rodonačelnika panka iz zemlje koja takvu omladinu nije nadživela?

Foto: Stanislav Milojković

Pravi lučki grad, Rijeka je u rokenrolu Jugoslavije dugo bila prvoklasni B-centar, uvek iznova – iz radničke klase – nudeći istinske stvari, kao alternativu neretko pozerskim scenama osovine Ljubljana-Zagreb-Beograd. Tu modernu tradiciju započeo je trio Paraf gitariste/pevača Valtera Kocijančića, bez privilegija tj. sa zadrškama zabeležen i vinilno, kultnim singlom *Rijeka/Moj život je novi val* ('79, RTV LJ) i albumom *A dan je tako lijepo počeo...* ('80, RTV LJ). No zato je ovaj bend – šireći postavu i menjajući se – u kratkom roku i *realnom vremenu*, sa svega tri LP izdanja ubedljivo prošao osnovna stilska razdoblja savremene im svetske rok-scene: drugi album *Izleti* i opet odličan singl *Fini dečko/Tužne uši* ('81, RTV LJ) bogat je novotalasnim teksturama i ključnom tačkom *Javna kupatila*, a nedorađeni i potcenjeni *Zastave* ('84, Helidon) tipično postpankerski tonuo u dark-koncept. Das Ist Walter napustio je grupu posle debi LP-a, nova i upečatljiva pevačica Vim Kola (Pavica Mijatović) ubrzo je postala ikonična, vizuelno 'smenivši' basistu Zdravka Čabrijana (legendarna fotka s BOOM festivala '78. u Novom Sadu), s kojim je i danas u braku.

Posle art-rokerskog predstavljanja SFR Jugoslavije na bijenalu u Barseloni '87. (u paketu sa slovenačkim likovnjacima Irwin i el.GBT Borghesia), parafiranje je obustavljeno. Retka okupljanja bila su povodom žilavog lokalnog festivala Ri-Rock '94. i 2003, te 2008. kada je Dallas Records njihovog starog prijatelja i menadžera/producenta Gorana Lisice (Fox) objavio trostruki CD *Riječki novi val* (više o tom značajnom izdanju, "Vreme" 903/904); tom prilikom u postavi su nastupili i Valter i Vim. A četiri decenije od prvog koncerta prošle godine u Rijeci obeleženo je izložbom, tribinom i kraćim nastupom (sve ovo vreme) učitelja V. Kocijančića i Perspektive, po staroj pesmi Parafa nazvanog sastava u kom ga prate ex-Lauferi Vlado Simčić-Vava i Alen Tibljaš. Ubrzo objavljuju jedan od Parafovih ranih koncertnih favorita *Goli otok*, nekadašnju provokaciju koja je stradala/ostala neobjavljena u prvim sudarima s cenzurom. Pre kraja 2018. najzad izlazi i box-set *Sabrana djela 1976–1987.* (4CD, Dallas Records), pa na promociji nastupaju Valter/Perspektiva i Vim/Paraf, i logično se stapaju. Štaviše, kao nagoveštaj novih radova, Paraf digitalno objavljuje numeru *Bez lica*. Uostalom, u prošlom broju "Vremena"...

Ali, najvažnije: brišućim letom Paraf je ponovo stigao uživo i u Beograd (i Novi Sad, prim. ur.)! Prijatno uzbudljivo gužvanje u gornjoj sali (Amerikana) Doma omladine, šarena publika uklj. post-festum pankere (ulaznice od 1200d.), dodatni šank, zagrevanje putem Crne liste, čiji su članovi iz drugog naraštaja beogradskog Novog talasa (tzv. ARA – Petar i zli vuci, TV moroni, Bezobrazno zeleno, Berliner Strasse). Naoko nasumična svetla i pozadinske projekcije. Šta li (na)goni prenosioca znanja Kocijančića da se ponovo hvata gitare i ovako praši? Žal za mlados' neće biti, estrada ne dolazi u obzir... Uzdržana gđa Kola ima vokalnu ispomoć (Iva Močibob, ex E.N.I, sada u Turistima sa suprugom Vavom), uz muža tu su i klavijaturista Raul Varljen, te prinove Simčić (gitara) i Tibljaš (bubnjevi). Za razliku od neoteranih, večito povratničkih i prepariranih rokerskih veličina, ovi veterani deluju ulubljeno i očešano, kao stari auto koji oduvek parkirate po pretrpanom gradu, ali motor mu i dalje srčano radi. Valter, Vim i repertoar se neosetno smenjuju, bend energično hvata zalet u sirov, poletan RnR koji pali prisutne. Neuredan zvuk ne ometa opsesivni melodijski zaplet *Pobune bubuljica*, uz već pomenute standarde prljavština i žestina, naravno, izbijaju kroz omasovljene refrene, s naglaskom na već legendarnom *Nijedne nema bolje od naše policije*. No, biser večeri je izvođenje *Kišnih razdraganaca* generacijskih pank-sugrađana Termita: ovaj omaž podseća na dublje, ljudske veze Parafa i Termita/Leta 2 i 3 Damira Martinovića Mrleta – zajednički članovi su im bubnjar Dušan Ladavac Pjer, gitaristi Mladen Vičić Riči, Robert Tičić Tica (iznenada preminuo '84) i Matej Zec koji je producirao i *Goli otok* i *Bez lica*.

Oduševljenoj publici na bis opet *Narodna pjesma*, pa *Živjela Jugoslavija*. Ispaljivanje sada nostalgičnih, komunist-slogana T*uđe nećemo, svoje ne damo!* i *Živjela KPJ!* izmamilo je osmeh i strogoj Vim Koli, i time je zapečaćen ovaj para(gra)f istorije. Koji uvek možemo osvežiti i ponovo čitati.

Kako beše, *nijedne nema bolje od naše politike*... Dan se tako lepo završio. ¶

DRAGAN KREMER

Bež'te od nas ćevabdžijske tmine!

Gradovi su za posjetitelje postali tek kulise, jer se danas putuje da bi se otkrile najbolje lokacije za selfije. Grad Ljubljana je tako postao slika mosta iznad zelene rijeke sa po tri restaurirane austrougarske kuće na svakom brijegu. Iza leđa jedne zgodne Francuskinje

Piše:
Goran Vojnović

Autor je pisac i reditelj iz Ljubljane

Kad se početkom decembra Ljubljana nakinđuri kao usidjela tetka za svatove, centar ovog evropskog gradića zamiriše na ćevape. Pokraj Plečnikovog Tromostovja, između spomenika velikom pjesniku i talijanske banke, peku se ćevapi, podgrijava prebranac, a uz ajvar se gostima kao prilog obično služe bugarski ciganski trubači koji već tradicionalno zimuju u našem gradu. I kad se pred Božić ljudi iz raznih šentjerneja i šentruperta sjate u svoj glavni grad, u svoju bijelu Ljubljanu, po svoj prilici dožive kulturni šok. Ljubljanska ih blagdanska atmosfera tako prenerazi da na Fejsbuku pokrenu narodni ustanak pa danima trešti internetom "Padaj, silo i nepravdo". Sila je, naravno, ljubljanski gradonačelnik rodom iz Smedereva, a nepravda balkanska uzurpacija dežele.

Istovremeno neki drugi Slovenci nemaju problema ni sa gumenim ćevapima ni sa plejlistom bugarskih trubača, ali ih dozlaboga smeta siroti harmonikaš koji poslednjih nekoliko godina preživljava na tom istom Prešernovom trgu. Njegova frajtonerica je, naime, za urbane Slovence mnogo nepodobniji instrument od trube, a čuvena alpska poskočnica "Na Golico", s kojom su braća Avsenik godinama palili i žarili po dojčlandskim vašarima, ujeda ih kao što one prve ujeda "Đurđevdan". Jer što ta goveđa muzika, kako se polka od milja ovdje naziva, radi u gradu koji je svijetu dao Pankrte i Slavoja Žižeka! Da u Ljubljani ima reda, misle oni, taj bi harmonikaš već odavno završio u Ljubljanici.

Iz godine u godinu mi tako gunđamo čas o balkanizaciji čas o ruralizaciji Ljubljane i sa njom čitave Slovenije. Od Božića do Božića se optužujemo da jedni drugima svjesno otuđujemo otadžbinu, razmjenjuju se uvrede i psovke i pune se forumi pismima nepismenih čitatelja. A sve vrijeme nitko ne shvaća da dva miliona i kusur turista ne bi više imalo blage veze gdje se nalazi kad bi se iz centra Ljubljane uklonio miris pečenog mesa i zvuk harmonike. Bez tih neautohtonih začina Ljubljana bi postala nerazlučiva od bezbroj sličnih joj evropskih gradića, od Vilniusa, Krakova, Lavova, Bratislave ili Graca, grad bez svog mirisa i zvuka. Ljubljana bi postala ono što Boris Dežulović naziva ničiji grad.

U svom bolnom oproštajnom pismu Splitu (Kronika jedne propasti) Boris, naime, piše: "Nije, naravno, problem što moga Splita nema. ... Problem je kad grad više nije ničiji. Kad se preseli iz sebe, pa se građani povuku u predgrađa, a grad na Instagram profile svjetskih usputnika."

I točno to se, mada u blažem i manje vulgarnom obliku, desilo Ljubljani. Poput Dežulovićevog Splita i moja je Ljubljana u posljednjih petnaestak godina na sebi izvela skupu liposukciju, nestalo je s njenog lica i socijalističkih bora i predsocijalističkih podočnjaka, nestalo je i najmanjeg traga nekadašnje oronulosti moga grada. Ljubljana se picnula kao influenserka koja se tobože upravo probudila pa sad veselo skuplja lajkove folovera.

Poput turističke atrakcije Splita i turistička atrakcija Ljubljana danas ima sve što joj treba. Restorane sa arapskom i meksičkom klopom, eko-bio-fairtraide-hipstermade espreso za dva i po te *brunch* za sedamnaest eura, rječne brodiće, muzeje iluzija i butik hotele. Dovoljno da turistima prolaznicima ne bude dosadno kad stanu na kafu i pišanje na proputovanju iz Venecije u Beč.

I zaista je Ljubljana sva lijepa i blistava, ali se u njoj domaćini osjećaju sve manje domaće. Jedni će reći zbog ćevapa i čefura, drugi zbog harmonike i seljaka, a malo tko će priznati da je problem veći od Ljubljane i njenih poroka. Krenite od Melake u Maleziji do Guanajuata u Meksiku i shvatit ćete da svi gradovi užurbano postaju ničiji na gotovo isti način kao Split i Ljubljana. Svi su nalik jedni drugima i sve ih je okupirao isti okupator: turizam.

Štoviše, gradovi su za posjetitelje postali tek kulise, jer se danas putuje da bi se otkrile najbolje lokacije za selfije. Grad Ljubljana je tako postao slika mosta iznad zelene rijeke sa po tri restaurirane austrougarske kuće na svakom brijegu. Iza leđa jedne zgodne Francuskinje.

I sve je to naizgled nedužno, ali kada čovjek putuje Istočnom Evropom, naprosto se mora zapitati koliko je i na koji način sve to povezano sa novodobnom žudnjom Mađara za Mađarskom ili Poljaka za Poljskom. Je li moguće, pitam se, da je oživljeni nacionalizam u Istočnoj Evropi između ostalog i žal za izgubljenim gradovima? Je li to žudnja za nestalim tragovima naših prošlih života? Je li to nostalgija za lošijom, ali ipak prepoznatljivom prošlošću? Žudnja za domaćim kojeg više nema jer se loše prodaje?

Bojim se, naime, da nije moglo proći bez posljedica to što su se gotovo sve istočnoevropske prijestolnice u poslednjih petnaestak godina na sličan način otuđile svojim građanima i što se u njima ljudi sve češće pitaju 'gdje smo tu mi?'. Sviđalo se nama to ili ne, činjenica je da je u našim gradovima iz dana u dan sve manje onoga što je te gradove nekada činilo srpskim, slovenskim ili mađarskim. I činjenica je da to mnoge boli. Boli ih što Slovenija nije više njihova Slovenija i što Poljska nije više njihova Poljska. A mi ih tješimo govoreći im da su fašisti. ¶

JEDANAEST VEL

Birači u Hrvatskoj u nedelju biraju predsednika, a borba za ulazak u drugi krug nikada nije bila toliko nezavisna. Od jedanaest kandidata, najveće šanse imaju aktuelna predsednica Kolinda Grabar-Kitarović i bivši premijer Zoran Milanović

Za "Vreme" iz Zagreba

Favoriti za mjesto predsednika su poznati, no planove bi im mogao pomrsiti pjevač Miroslav Škoro, koji im puše za vratom. Ne treba isključiti ni potencijal Mislava Kolakušića, čovjeka kojega nema previše u javnosti, a koji je sa svojim radikalnim stavovima dobio značajan broj glasova za EU parlament (i ušao u njega) te bio najveće iznenađenje tih izbora. Tu je još cijeli niz kandidata. Dejan Kovač, mladi znanstvenik, koji želi "upecati" glasove ljudi koji se zalažu za veće poduzetničke slobode, Anto Đapić nalazi se desnije od Kolinde Grabar-Kitarović i Miroslava Škore i cilja na tu publiku, dok, s druge strane, Katarina Peović iz ljevičarske Radničke fronte smatra da Milanović nije pravi ljevičar nego da ju ona predstavlja. Povratak u politiku pokušat će napraviti i Dalija Orešković (u Milanovićevoj Vladi je vodila ured za sukob interesa), ali i kontroverzni Ivan Pernar koji se također kandidira, ali bez podrške svog bivšeg pokreta Živi zid.

Posebno osvježenje ove kampanje je Dario Juričan, čovjek koji se predstavlja kao Milan Bandić i koji obećava još više korupcije u debelo korumpiranoj zemlji ("Korupcija, svima, a ne samo njima"). Iz vedra neba se pojavio i Nedjeljko Babić, čovjek za kojeg je malo tko čuo, ali je prvi predao potpise.

Ove izbore je opteretio prevelik broj kandidata. Prema anketama dosta rano se izdvojilo troje najpopularnijih – Kolinda Grabar Kitarović, Miroslav Škoro i Zoran Milanović, pa njih troje dominira i u medijima. No, na izborima za EU parlament se pokazalo da ankete u Hrvatskoj mogu značajno podbaciti.

BORBA UNUTAR HDZ-A

"HDZ je u ove izbore ušao uzdrman jer se unutar stranke vode frakcijske borbe, Plenković ne kontrolira stranku u dubini. Uzdrman je i zbog neuspjeha na izborima za EU parlament", smatra politička komentatorica portala Net.hr Đurđica Klancir. Ona kaže da se Plenković našao vezan uz kandidatkinju koju je "naslijedio" od bivšeg predsjednika Tomislava Karamarka, koja je bila vezana više za staro krilo HDZ-a, a sada je postala njegov izbor, ali i uteg. Ako ne prođe u drugi krug ili ako ne pobijedi, bit će to poraz Plenkovića i bitno će odrediti budućnost najjače hrvatske stranke.

Zanimljivo je da se Miroslav Škoro, pjevač koji se u prvoj fazi predstavljao kao nezavisan kandidat i jednako kritizirao i HDZ i SDP, u finišu prvog kruga počeo obraćati glasačima HDZ-a. On se otvoreno predstavlja kao "pravi" kandidat HDZ-a, bolji od KGK, ali i onaj koji podržava one koji bi maknuli Plenkovića i koji bi vratio HDZ Tuđmanovim korijenima.

"Zbog tog unutarstranačkog fajta Hrvatska se vratila unatrag i umjesto da dominiraju teme koje se tiču budućnosti vodeća tri kandidata su se krenula nadmetati tko više razumije i poštuje Tuđmana", kaže Klancir. Dodaje kako je uz Škoru gotovo cijela desnica, tzv. suverenisti, Most, ali ako ne odreže komad HDZ-ovih glasača nema izgleda za drugi krug.

A je li moguće da pjevač Škoro dobije izbore? "Jeste. Jer je nezadovoljstvo unutar HDZ-a veliko. Zapravo, ne bi bilo izne-

IČANSTVENIH

PREDSEDNICA I IZAZIVAČ:
Kolinda Graber-Kitarović i Zoran Milanović
Foto: Tomislav Pavlek/Tanjug/Hina;

nađenje da Škoro pobijedi jer od kada je objavio kandidaturu uživa veliku popularnost u medijima, a vidljivo je da iza njega stoji dobro pripremljen tim suradnika, ima jake financijere, poznate i nepoznate. Ukratko, jako se pumpa raspoloženje u javnosti da je on veliki favorit", ističe Klancir. S druge strane, od kada predsjednica KGK ređa greške na svojim javnim nastupima, više ne dominira uvjerenje da je ona jako izgledna pobjednica.

DESNICA I LEVICA

S obzirom da prema svim anketama u drugom krugu pobjeđuju ili Grabar-Kitarović ili Škoro – ako je u kombinaciji sa Zoranom Milanovićem, mogli bismo reći da bi doista bilo najveće iznenađenje ako bi pobijedio Milanović. Također, bilo bi šokantno iznenađenje ako bi pobijedio Kolakušić, koji je sada, prema anketama, četvrti – a sve vezano uz njega je posve nepredvidljivo. No, trenutno je on još uvijek najveća zvijezda obespravljenih, blokiranih, siromašnih i bijesnih građana koji čeznu za brzim rješenjima i osvetom onima koji su ubirali plodove vlasti – a to su i KGK i Škoro i Milanović, napominje Klancir.

Klancir kaže kako su izbori doista nepredvidljivi. Kampanja se jako intenzivirala, krenulo je otvoreno ratovanje i razmjena uvreda, a do finiša se ne isključuje da će se "vaditi" i kompromitantni materijali u zadnji čas. Na žalost, troje vodećih prema anketama ne želi sudjelovati u javnoj debati, a to je najbolji mehanizam za procjenu kandidata u finišu, dodaje.

Tomislav Klauški, kolumnista "24 sata" i predavač na Fakultetu političkih nauka u Zagrebu, također ističe kako je teško davati procjene: logično bi bilo očekivati da u drugi krug uđe kandidat ljevice i kandidat desnice. Znači pobjednik obračuna Kolinda – Škoro i Milanović–Kolakušić ili netko drugi.

"Hrvatska je žestoko podijeljena između ljevice i desnice i bilo bi iznenađenje da dvoje kandidata desnice uđu u drugi krug. Obični Hrvati navikli su glasati protiv, a HDZ-ovci su navikli glasati za svoje pod svaku cijenu", objašnjava Klauški.

Kaže dalje da je teško reći tko je ovdje normalan i što je u Hrvatskoj više normalno. Normalnih kandidata ima jako malo i tako se teško ističu u ovoj nenormalnosti da su praktički beznačajni. Među ostalima, utrka se vodi tko će se jače nametnuti u nenormalnim temama i okolnostima. Birači ne slušaju što se govori, nego tko govori i kako se govori. Žele emociju, žele glasati za one koji govore što žele čuti, a za programe ionako vjeruju da ih nitko neće provoditi.

Analitičari tvrde da je izborni sustav takav da će o ulasku u drugi krug presuditi nekoliko tisuća glasača. Činjenica je da imamo vrlo motivirane glasače HDZ-a, oni su obično disciplinirani i vrlo često egzistencijalno vezani uz sudbinu stranke. Za očekivati je da će oni i sada izaći na izbore, ali ovaj puta će birati između KGK i Škore i tko god od njih dvoje ušao u drugi krug, bit će to sudbonosno i za stranku i za njih osobno. »

"Moguće je da odu oboje. U tom slučaju će to biti veliki poraz za SDP i stranke ljevice okupljene oko Milanovića. Ako Milanović ne ode u drugi krug, bit će to znak, potvrda da je zemlja skrenula još snažnije udesno, u opasno konzervativno", smatra Klancir.

RAZOČARANI GRAĐANI

Sve više građana u Hrvatskoj govori da im se politika "gadi", da su svi političari lopovi, da nemaju za koga glasati, da se neće ništa promijeniti... Razočarenje je duboko jer su mnogi mislili da će promjene ići brže, da će se događati reforme koje će donijeti bolji život. Sada prevladava mišljenje da je nemoguće naći među političarima one koji su doista iskreni, koji neće – prevariti birače. Jako je mnogo onih koji govore da će morati "začepiti nos" i glasati za one koji su manje zlo.

"Za očekivati je da će prisutniji na biralištima biti oni koji tradicionalno glasaju za velike stranke i oni koji su osobno ugroženi, blokirani, ljudi s 'minusom' na računu, oni čija su djeca otišla u inozemstvo... Ukratko, oni koji su bijesni i koji žele poslati poruku. A ti nesretni ljudi se okupljaju ovaj puta oko Mislava Kolakušića, pa ne bi čudilo da i on bude neka vrsta iznenađenja", kaže Klancir.

Za Zorana Milanovića će prvi krug biti vrlo težak, a ako prođe u drugi, morat će nastupati vrlo mudro da bi obuhvatio sve lijevo-liberalne glasače. Veliki mu je uteg ostavština iz vremena kad je bio premijer: nije proveo reforme koje je najavljivao, a i ideološki je lutao više nego što se očekivalo. No, plus mu je sigurno to što mnogi priznaju da on sigurno ima znanja i umješnosti predstavljati Hrvatsku na međunarodnoj sceni, da bi bio ozbiljan državnik – za razliku od KGK ili Škore, koji je ipak prije svega – pjevač.

KORUPCIJA SVIMA

Dario Juričan iliti Milan Bandić najveće je osvježenje ovih izbora, nešto poput Ljubiše Preletačevića Belog na izborima u Srbiji prije nekoliko godina. Njega podržavaju mnogi predstavnici tzv. građanske ljevice. Podržavaju njegov projekt provociranja Bandića i ismijavanja njegovog modela upravljanja Zagrebom.

Dario Juričan je redatelj koji radi na dokumentarcu o Milanu Bandiću, nakon što je napravio prvi kritički dokumentarac o tada nedodirljivom Ivici Todoriću. Startao je u vrijeme kada se očekivalo da se kandidira "pravi" Milan Bandić i za mjesto predsjednika države, ali njegov je projekt prihvaćen tako dobro da je i nakon što se pravi Bandić nije kandidirao – ostao u ringu.

Analitičari kažu kako će on u prvom krugu sigurno privući mnogo onih protestnih glasača, onih koji bi možda izašli na izbore i nacrtali "raketu" ili nešto drugo na listiću. Ako ništa drugo, Juričan–Bandić je mnogim mladim biračima, kojima je "zlo" od politike, dao malo veselja i podučio ih kako to zapravo funkcionira korupcija na nekoliko slikovitih situacija.

I Tomislav Klauški kaže kako Mislav Kolakušić i Dario Juričan izazivaju najveću pažnju, poslije tri vodeća kandidata. Prvi je opasan demagog, diktator i populist, drugi je satiričar koji je okrenuo pilu naopako i biračima koji desetljećima glasaju za korumpirane stranke i političare nudi mogućnost da napokon otvoreno glasaju "za korupciju". Prvi igra na destrukciju, drugi na ironiju.

Građani se na predsjedničkim izborima u Hrvatskoj još uvijek opredjeljuju na temelju najjednostavnijeg dojma: je li im osoba simpatična, i čini li im se da ta osoba zna raditi "taj posao". KGK je još uvijek simpatičan velikom broju građana. Kolakušić je ozbiljan kandidat, kontroverzan, još uvijek nejasan što zapravo smjera kada bi postao predsjednik, ali činjenica jest da on uspješno lovi glasače kojima je najteže. Oni vjeruju u tu njegovu žestinu, vjeruju da bi on hapsio one koji su krali, koji su ih doveli do tako teškog života.

Ako Škoro istisne KGK, to će sigurno utjecati na unutarstranačke odnose u HDZ-u i odrediti njihovu poziciju na parlamentarnim izborima. Ako Milanović pobijedi doći će do novog buđenja njegove struje u SDP-u, a ako bude drastično poražen, za njega će to značiti potpuni odlazak s političke scene.

Predsjednik u Hrvatskoj nipošto nije beznačajna figura i da i u ovom trenutku ima ozbiljne ovlasti – to je pozicija koja značajno utječe oko pitanja nacionalne sigurnosti, vojnih pitanja i vanjske politike. Osim toga, to je mjesto koje može biti značajan korektiv prema vladi.

"Nažalost, u slučaju KGK smo svjedočili nesnalaženju, kalkuliranju, odašiljanju nejasnih poruka. Od toga je li pozdrav "Za dom spremni" stari hrvatski pozdrav ili ustaški pa nadalje. Primjerice, pravi državnik, predsjednik, odmah bi osobno otišao na mjesto gdje su prebijeni predstavnici srpske manjine i poslao jasnu poruku. Ali kod KGK nismo uspjeli dobiti taj nastup jake državnice", ističe Klancir.

ZA KOGA ĆE GLASATI SRBI

Zanimljivo je da do sada predstavnici Srba nisu predložili srpskoj manjini u Hrvatskoj za koga bi bilo poželjno glasati. SDSS koji je u koaliciji s HDZ-om nije pozvao članove da glasaju za KGK, no, to nije neočekivano: predsjednica nije uspjela izgraditi nikakav ozbiljan most prema srpskoj manjini u Hrvatskoj. Srpsko narodno vijeće je u kampanju krenulo s projektom plakata na ćirilici (s porukama vodećih kandidata) i taj je projekt zapravo prošao dobro, bez mnogo incidenata i ljutnje.

"Baš sam ovih dana prolazila uz jumbo plakat na ćirilici s porukom Kolinde Grabar-Kitarović. Bez ijednog uvredljivog grafita. I to je dobro", kaže Klancir.

Klancir misli da se može očekivati da će dio Srba u Hrvatskoj podržati Zorana Milanovića, naprosto zato jer je eksponent lijevo-liberalnih snaga koje su se tradicionalno više trudile oko zaštite manjinskih prava. Milanović je i jedini kandidat koji je tijekom kampanje obišao dijelove Hrvatske gdje žive Srbi i gdje političari inače rijetko odlaze. Dio Srba će sigurno dati glas i Katarini Peović iz Radničke fronte, prije svega zbog najjasnijeg i beskompromisnog antifašističkog kursa.

"Osobno, radije bih volio vidjeti da je Pupovac iznjedrio prvog srpskog kandidata za predsjednika Hrvatske. Bila je to dobra prilika. Umjesto da plagira tuđe plakate na ćirilici mogao je plasirati plakate svog kandidata na ćirilici", zaključuje Klauški. Dodaje da se nikada niti jedan Srbin nije natjecao na predsjedničkim izborima, da je ovo bila dragocjena i idealna prilika za to da se i tako afirmira srpska manjina, razbiju predrasude i ohrabri sudjelovanje srpskih građana u hrvatskom društvu. Uostalom, Srbi već godinama odlučuju o vladajućoj većini. Zašto ne bi onda nudili i kandidata za predsjednika države. ¶

MIROSLAV KUSKUNOVIĆ

Borisov gambit

Pobeda Borisa Džonsona na parlamentarnim izborima rasterala je maglu koja je od referenduma o Bregzitu 2016. godine obavila britansku političku scenu

POBEDNIK:
Boris Džonson
Fotografije: AP Photo

Pre samo nekoliko meseci Borisu Džonsonu su proricali da će po svoj prilici biti premijer sa najkraćim mandatom u novijoj istoriji Velike Britanije. U trenutku kada je preuzeo čelo stranke i vlade, situacija je delovala beznadežno: parlament bez jasne većine koji ne zna šta hoće ali ponekad zna šta neće, poslanici većine nepomirljivo podeljeni na tvrde bregzitere i protivnike Bregzita.

Boris Džonson je uz velike lomove u stranci presekao Gordijev čvor i opredelio se za sprovođenje Bregzita po svaku cenu. To je dovelo do pobune više desetina uglednih konzervativaca protivnika, mahom nekadašnjih ministara, pa je vlada izgubila ionako mršavu većinu u parlamentu. Džonsona su čak "napustili" i rođeni brat (koji je podneo ostavku u vladi) i sestra, protiveći se mogućnosti tvrdog Bregzita.

U septembru je Džonson doživeo čitav niz ponižavajućih poraza u parlamentu, gde je maltene svaki njegov predlog odbijen. Parlament je koristeći zakon iz vremena Dejvida Kamerona dva puta odbijao raspisivanje novih izbora kako bi se rasplelo vrzino kolo, iako je bilo jasno da ne postoji većina posle dezertiranja više od dvadeset konzervativnih poslanika.

Ipak, Džonson je u krajnje nepovoljnim okolnostima i na opšte iznenađenje uspeo da izmeni nepopularni sporazum o napuštanju Evropske unije, što su lideri EU prethodno kategorički odbacivali. Sa zaključenim sporazumom Džonson je "amortizovao" strahovanja dela birača da će ih izvesti iz EU bez dogovora, što mu je na izborima donelo poene kod kolebljivih birača.

PORAZ LABURISTA

Odlučnost Džonsona da sprovede Bregzit svela je Stranku Bregzita Najdžela Faraža na margine političke scene. Kako ne bi sabotirao Bregzit, Faraž je učinio značajan ustupak konzervativcima kada je odustao od kandidovanja poslanika u svim mestima u kojima su oni imali prednost 2017. godine.

Sa druge strane Bregzita našli su se laburisti i liberalne demokrate. Laburisti su zauzeli neodređen stav da treba održati nove pregovore sa EU koji bi rezultovali drugim referendumom. Laburistima nije išla u prilog ni ličnost Džeremija Korbina koji je delovao kruto i nefleksibilno, za razliku od šarmantnog Džonsona. Korbina su, pritom, neprestano konzervativni tabloidi i političari satanizovali kao radikalnog marksistu i komunistu, simpatizer IRA i organizacija kakve su Hamas i Hezbolah.

Nedostatak jasnog stava o Bregzitu laburisti su pokušali da zamažu radikalnim socijalnim reformama i ogromnim davanjima za veliki broj ugroženih birača.

Iako su laburisti i liberalne demokrate u zbiru imali više glasova od torijevaca, »

dobili su čak 150 mandata manje. U proporcionalnom sistemu koji se primenjuje u Srbiji, Džonson bi završio u opoziciji, pošto s njima niko ne bi hteo da pravi koaliciju, a Faraž ne bi prošao cenzus.

Laburisti su posebno loše prošli na severu Engleske i Midlendsu, u takozvanom "crvenom zidu", okruzima koje su držali u kontinuitetu po pedeset ili sedamdeset godina, a gde je 70 odsto birača glasalo za Bregzit. Crveni zid je "pao", laburisti su izgubili veliki broj "sigurnih" mesta, a Džonson je dobio većinu koja je prevazišla predizborne prognoze.

GENIJALNA STRATEGIJA KAMINGSA

Nema nikakve sumnje da je glavni strateg pobede torijevaca i Džonsona na ovim izborima bio famozni Dominik Kamings (u filmu *Bregzit* tumači ga Benedikt Kamberbač), mastermajnd pobedonosne kampanje za Bregzit 2016. godine koga smo već predstavili čitaocima ("Vreme" 1492) i koji je bio defakto šef kabineta Džonsona.

Kamings je počeo izbornu kampanju od trenutka kada je Džonson postao premijer, a kada su raspisani izbori držao se u pozadini dok su kampanju sprovodila dvojica mladih "gurua" iz Australije.

Pre raspisivanja izbora Kamings je osmislio i strategiju koja je pomogla Džonsonu da ubedi tvrdokorne Evropljane da izmene ugovor o napuštanju EU u trenutku kada je delovalo da su pregovori propali. "Pustio" je u britanske medije pretnju da će Džonson ići na izbore sa programom napuštanja EU bez dogovora. Pretnja je imala efekta, prvo su popustili Irci a zatim i ostatak EU.

JOŠ MALO BREGZITA

Nema nikakve dileme da će novi parlament veoma brzo izglasati sve potrebne akte kako bi Britanija napustila EU do 31. 1. 2020. godine.

Međutim, to neće biti kraj sage o Bregzitu. U sporazumu se predviđa da do 31. 12. 2020. godine traje prelazni period u kome je Britanija defakto član EU bez prava odlučivanja. Plan Tereze Mej je predviđao da prelazni status (nazvan i "bekstop") traje sve dok se ne sklopi novi trgovinski sporazum koji bi omogućio neometani prelaz granice.

Prema Džonsonovom sporazumu, ako se do isteka prelaznog perioda ne sklopi trgovinski sporazum, nastupa "*no deal*" Bregzit. Između Britanije i EU prestaće sve trgovinske veze i ona će postati zemlja trećeg sveta za EU. Na trgovinu će se primenjivati pravila Svetske trgovinske organizacije sa carinama i svim drugim graničnim kontrolama.

NAJAVA OTCEPLJENJA ŠKOTSKE: Nikola Stardžen

Iako iz Džonsonovog štaba najavljuju da će "lako" ispregovarati nov sporazum do kraja 2020. godine, to nije nimalo izvesno, baš kao što nije izvesno da se i taj rok neće produžiti, mada to Džonson za sada isključuje.

OLAKŠANJE U EU

Za vreme održavanja izbora, u Briselu je zasedao Evropski savet u pokušaju da usaglasi takozvanu "zelenu agendu" (nisu uspeli, pošto je Poljska odbila zaključke), kada su u toku noći saopšteni rezultati. Utisak je da je evropskim liderima na kraju laknulo. Iako su navijali za "rimejnere", na kraju je i njima bilo dosta neizvesnosti oko toga da li će i kada Britanija napustiti EU. Sa Džonsonom bar znaju na čemu su, a stabilna većina u parlamentu je garancija da će bilo kakav dogovor sa njim biti realizovan.

Evropski lideri će uskoro morati da donesu teške odluke o tome kakve žele odnose sa Britancima. Ključni spor će biti oko mogućnosti da Britanija samostalno sklapa trgovinske sporazume sa trećim državama i koliko će moći da izmeni unutrašnje zakonodavstvo, prvenstveno u vezi s radničkim pravima, ekološkim standardima, državnom pomoći, ako bi

želela da nastavi bescarinski pristup tržištu Unije.

Ukoliko bi ne bi došlo do sporazuma, doći će do velikog poremećaja trgovinske razmene u kojoj EU ima ogroman suficit od 94 milijarde funti (110 milijardi evra). Time bi EU bila uzdrmana još jednom krizom u situaciji kada ne mogu da usaglase ni tzv. "zelenu" politiku zbog protivljenja Poljske, a još manje da se dogovore oko budžeta za naredni sedmogodišnji period.

Poznati novinar i komentator "Fajnenšl tajmsa" Vofgang Minšau je u svojoj kolumni upozorio lidere EU da treba da promene pristup koji su do sada imali prema Bregzitu. On smatra da je EU učinila istorijsku grešku podržavajući protivnike Bregzita, čime je pomogla Džonsonu da dođe na vlast. Da su podržali Terezu Mej i odbili svaku mogućnost odlaganja Bregzita početkom godine, parlament bi na kraju usvojio njen plan glasovima dela laburista jer ne bi ni želeli ni smeli da dozvole "*no deal*".

Minšau nije optimista da će EU biti racionalna. Po njemu, lideri EU bi trebalo da izbegnu "sindrom Versaja iz 1919. godine", a da nisu shvatili lekciju govori i najava predsednice Evropske komisije Ursule fon der Lajen da će se prvo zaključiti pregovori o onim oblastima koje interesuju EU kao što su ribarenje i robni promet. To je iz perspektive Britanaca poniženje na koje neće pristati.

RASIPNIČKA POLITIKA

Za razliku od prethodnih konzervativnih vlada, nova vlada neće biti štedljiva. Još u izbornoj kampanji u programu stranke je ponuđeno ozbiljno ulaganje u državno zdravstvo (NHS) i povećanje javne potrošnje. Prema proceni političkog urednika "Sana" Toma Njutn-Dana, koji je veoma blizak Džonsonu, vlada će posebno voditi računa o nekadašnjim tvrdim laburističkim uporištima na severu Engleske koja su pala u ruke konzervativcima na ovim izborima. U tim krajevima ulagaće se u nove puteve, pruge i ostalu infrastrukturu kako bi zacementirali vlast na duži period.

Njutn-Dan smatra da konzervativna vlada neće smanjivati poreze najbogatijim slojevima društva (što je bila tradicionalna politika konzervativaca). Umesto toga, Džonson će voditi politiku centra (slično Bleru) sa velikom javnom potrošnjom kako bi se novopridošli birači osećali zadovoljnim.

ŠKOTSKA I SEVERNA IRSKA

Konzervativci su postali stranka engleskog nacionalizma, koji u suštini stoji iza pokreta za Bregzit. To će neminovno pojačati tenzije sa dva dela Ujedinjenog Kraljevstva gde su lokalni nacionalisti-separatisti dobro prošli, tj. u Škotskoj i Severnoj Irskoj.

Vodeća stranka škotskih nacionalista SNP dobila je četvrtinu glasova više nego na prethodnim izborima i osvojila zavidnih 48 od ukupno 59 mandata iz Škotske. To je osokolilo škotsku premijerku Nikolu Stardžen da zatraži održavanje novog referenduma o nezavisnosti Škotske, pod izgovorom da Škoti ne žele da ostanu u Ujedinjenom Kraljevstvu ako se izađe iz EU. Ipak, nova vlada u Londonu polazi od toga da u Škotskoj, makar u dogledno vreme, nema većine za izlazak iz UK.

Za Džonsona je neuporedivo nezgodnije pitanje Severne Irske. Na ovim izborima severnoirski unionisti iz DUP-a izgubili su 2 mandata, a što je posebno zanimljivo, u delu Belfasta DUP je izgubio mandat u korist katoličkih irskih nacionalista iz Šin Fejna. Prvi put broj mandata koji su osvojili katolički irski nacionalisti iz Šin Fejna i SLDP nadmašio je broj mandata protestantskih unionista. Pritom se u Severnoj Irskoj pre skoro tri godine pokrajinska vlada raspala usled sukoba dve zajednice.

Višegodišnji tihi građanski rat sa više od 3500 žrtava u Severnoj Irskoj okončao se Sporazumom na Veliki petak 1998, kojim je predviđeno da pokrajinom upravljaju obe zajednice. Pitanje slobodnog kretanja na Irskom ostrvu je i beskonačno iskomplikovalo Bregzit. Prema Džonsonovom sporazumu sa EU predviđeno je da Severna Irska ostaje vezana za propise EU (iako se formalno nalazi u carinskom području UK), a da će u određenim slučajevima roba iz Britanije koja ide ka Severnoj Irskoj (i obrnuto) morati da prođe carinsku kontrolu britanskih organa.

Problemi za jedinstvo UK će nastati ako do 31. 12. 2020. godine ne bude dogovora o slobodnoj trgovini sa EU, pošto će tada morati da se uspostave određene carinske procedure. U tom slučaju će se postaviti pitanje prisajedinjenja Severne Irske Irskoj, posebno što je u pomenutom sporazumu predviđeno da će se ako stanovništvo to bude želelo održati referendum o budućem statusu pokrajine. Britanija je time dala zeleno svetlo za budući referendum i njega Džonson ne može sprečiti.

Do sada katolici iz Severne Irske nisu tražili referendum, znajući da su u manjini. Međutim, usled demografskih kretanja (veći natalitet kod katolika plus iseljavanje protestanata u Englesku) pitanje je dokle će protestanti imati većinu.

EFEKAT OPSTRUKCIJE

Nedvosmislena podrška koju je Džonson dobio na izborima sprečila je najgori scenario za UK, a to je još jedan parlament bez jasne većine ili sa tankom većinom gde bi male grupe poslanika mogle da ucenjuju vladu. Tri godine nestabilnosti oko Bregzita iscrpele su politički sistem u kome se vlada bez pisanog ustava, na osnovu nepisanih konvencija, pozivanjem na tradiciju i uz dogovor elite. Podele u obe velike stranke dovele su do ogromnog nepoverenja unutar političke elite, i to je blokiralo funkcionisanje države koja se tri godine bavila samo Bregzitom.

Kako bi izbegli novu blokadu parlamenta i arbitrarno ponašanje političkih faktora, nije isključeno ni da će se pristupiti donošenju pisanog ustava. Već je najavljeno da će Džonson odmah pokrenuti ukidanje fatalnog Kameronovog zakona o fiksnom trajanju mandata parlamenta koji je doveo do parlamentarne krize pošto je blokirao raspisivanje novih izbora.

Protiv Bregzita bili su se urotili ključni mediji (osim nekoliko tabloida), između ostalih i BBC i Kanal 4, najveći deo akademske elite, pa desetine ključnih konzervativnih ministara i poslanika, pa i Vrhovni sud UK političkom presudom protiv vlade. Ništa nije vredelo.

Opstrukcija referendumske volje na kraju im se obila o glavu; umesto neuporedivo "mekšeg" napuštanja EU pod Terezom Mej, dobili su vladu na čelu sa omrznutim Džonsonom, koga su optuživali da je šarlatan i lažov. ¶

BOGDAN PETROVIĆ

Kultura na lokalu

Dadaizam na

KREATORI KULTURE: Detalj sa festivala "Oslobađanje"
Foto: Dušica Stojanović

Gradska opština Obrenovac je planirala da iduće godine svojoj kulturi odvoji 1,300. 000 dinara, a svojim medijima osamnaest puta više – 23.500.000 dinara. Ovogodišnji budžet za medije bio je neznatno, za 500.000 dinara, manji nego što će biti iduće godine, ali je zato bio znatno veći nego 2018. godine, kad je iznosio 17.800.000 dinara. Najveći deo ovogodišnjeg budžeta za medije odvojen je za lokalnu Radio televiziju Mag – 19.800.000 dinara čiji je osnivač Miroslav Paunović, nekadašnji član Jul-a i gitarista benda "Holesterol". Sledeći na toj listi medija sa 1.950.000 dinara je portal Lokalne Novine Obrenovac, osnovan 2014. godine kad je dobio brojne lajkove za senzacionalističke informacije o poplavi. Treći medij po visini opštinske donacije je mesečnik tabloidnog karaktera "Palež" sa 950.000 dinara, medij koji po pisanju Cenzolovke od 2011. godine egzistira nelegalno s obzirom da je njegov izdavač brisan iz registra Agencije za privredne registre, a od jula 2018. izbrisan je i sam tabloid. Svi navedeni mediji su nekritički naklonjeni vladajućoj stranci. Dodajmo još samo da se ovog oktobra na konkurs za obeležavanje 160 godina od kako je opština nazvana Obrenovac javio samo jedan projekat – redakcija za kulturu RTV Mag i dobio 3.000.000 dinara. Zašto niko drugi nije bio zainteresovan za taj konkurs, nije poznato.

A KULTURI SAMO REČI

Za razliku od budžeta za medije, Obrenovac je ove godine smanjio budžet za kulturu u odnosu na 2018. godinu sa 1.500.000 na 1.090.000 dinara. Od tog novca najviše je dodeljeno kulturno-umetničkim društvima i udruženjima koja se od skoro bave kulturom – 1.030.000 dinara.

Sudeći po izjavama zaduženih za kulturu, Obrenovac se zalaže za negovanje tradicije i nasleđa. Pa ipak, Obrenovac nije postavio čak ni info-tablu kod neolitskog nalazišta u Stublinama iako je ono i važno i poznato. Slično je i sa spomenicima novije istorije. U parku u centru grada je spomenički kompleks posvećen borcima NOB-a, dominiraju dve biste, dva visoka konusa i spomenik sa reljefom. Ispod betonskih ploča se nalazi spomen-grobnica boraca palih tokom Drugog svetskog rata, koja ni do danas nije obeležena, pa Obrenovčani ne znaju da tu leže uz počasti sahranjeni borci NOB-a. Nakon petooktobarskih promena nova vlast je u park postavila veliko ograđeno zasađeno uzvišenje da, kako je objašnjeno, parkom ne bi dominirao spomenik NOB-u. Obrenovčani smatraju da to uzvišenje ruži park. Pored spomenika borcima NOB-a nalazi se spomenik palim Obrenovčanima u ratovima devedesetih, koji se do 2015. godine nalazio ispred Sportsko-kulturnog centra. Prilikom premeštanja oštećena je jedna od dve glave nemanjićkog orla sa vrha spomenika. Do danas nije restaurirana. Tako se u obrenovačkom parku već više godina nalaze jednoipoglavi nemanjićki orao i neobeležena spomen-grobnica boraca NOB-a, u samom centru, pored zgrade opštine. Nakon Drugog svetskog rata, u parku na ulazu u grad postavljena je spomen-ploča narodnom heroju Vladi Aksentijeviću, na mestu gde su ga Nemci obesili. Iza spomen-ploče je česma izgrađena nakon petooktobarskih promena posvećena kralju Aleksandru Karađorđeviću, a iza česme je spomenik tragično stradalom pevaču narodne muzike Darku Radovanoviću. Navi-

obrenovački način

Ako Beograd izdvaja za kulturu svojih stanovnika manje nego što izdvajaju sve ostale prestonice u regionu, šta je sa drugim gradovima i opštinama u Srbiji, koliko je to malo koliko one izdvajaju? Primer Obrenovca, opštine udaljene samo tridesetak kilometara od Beograda kome i pripada, slikovit je primer i odgovor na postavljeno pitanje

jačke grafite, odavno ispisane po spomeniku, niko nije skinuo.

Dešava se da oni koji nisu uz vlast, bilo udruženja bilo pojedinci, ne mogu da se bave svojim poslom. Tako je ovog maja otkazana predstava amaterskog "Poetskog teatra" *Migrantkinja Lejla, ili daleko je Hajdelberg* po tekstu Slavka Stamenića, zato što je u njoj trebalo da glumi Aleksandar Veličković, jedan od organizatora protesta "1 od 5 miliona". Ova amaterska predstava je premijerno izvedena u aprilu 2018. godine, da bi u avgustu iste godine na Festivalu amaterskih pozorišta u Slavonskom Brodu dobila šest nagrada i vratila se kao apsolutni pobednik tog festivala. Predstava je tada bila na ponos COTK "Tent"-u (Centar za očuvanje tradicije i kulture "Termoelektrane Nikola Tesla" Obrenovac), čiji je "Poetski teatar" tada bio član, gradskoj opštini i celokupnoj zajednici. Pomenuto izvođenje bilo je u znak sećanja na Slavka Stamenića, obrenovačkog pisca i profesora. Međutim, neposredno pre toga COTK je obavestio "Poetski teatar" da otkažu predstavu uz komentar da se ne može jedan dan protestovati a sutradan igrati predstava u Sportsko-kulturnom centru. "Poetski teatar" je nakon toga istupio iz COTK-a.

ZABREŽJE

Kulturom i tradicijom se u Obrenovcu bave oni kojima se ne bavi opština. Na Zabrežju, delu Obrenovca, u devetnaestovekovnoj pograničnoj savskoj luci, udruženje građana "Perilo Zabrežje" organizuje nekoliko programa s idejom da poveže umetničko delovanje sa tradicijom i istorijskim mestom na kome su, mestom koje je puno značenja a o kojima se premalo zna, da mapira zdanja, događaje i istorijske ličnosti sa lokaliteta radi kulturološke, turističke i istorijske promocije Zabrežja, tog uzbudljivog trga i luke, nekadašnje carine na Savi. Tako se, na primer, koristi "Perilo kolekcija" i predmeti iz doma Pantelije Ružičića, u čijem domu je 1804. godine počela srpska diplomatija, kada se Prota Mateja Nenadović pismom obratio austrijskim dostojanstvenicima i tražio pomoć za dizanje Prvog srpskog ustanka. Pored mnogih eksponata iz devetnaestovekovne prošlosti, kolekcija sadrži umetnine i svedočanstva koja su pripadala avangardnim mladozenitistima "Travelerima" iz dvadesetih godina prošlog veka. Grupu "Traveleri" činilo je sedam mladića i jedna devojka iz uglednih zagrebačkih porodica. Smatraju se začetnicima *dadaističkih* manifestacija na prostoru bivše Jugoslavije. Bili su inspirisani pokretom Zenit Ljubomira Micića. Jedan od "Travelera" bio je Miloš Somborski, sin zabreške učiteljice i pionir urbanizma kod nas kao posebne grane arhitekture. Između ostalog, autor je Generalno-urbanističkog plana Beograda 1950. godine. U kolekciji se čuvaju njegovi lični predmeti.

Njihov projekat "Zabreški grad – muzej na otvorenom" je najdostupniji, realizovan je na obrenovačkim fasadama. To je istorijsko umetnička postavka koju čine devet tabli na fasadi Doma kulture Zabrežje dizajnera Nenada Aćimovića sa likovima vladara, veliko sidro pronađemo u Savi, i *Rasuta Pafama* slikara Čede Petrovića na zgradama vremešnih istorijskih objekata. U planu je godišnji izlagački program savremenih umetnika. Taj program se ne realizuje jer je udruženje u poslednjih pet godina od svih nivoa vlasti, uprkos brojnim predlozima projekata na konkursima za kulturu, od 2015. godine dobilo samo 40.000 dinara.

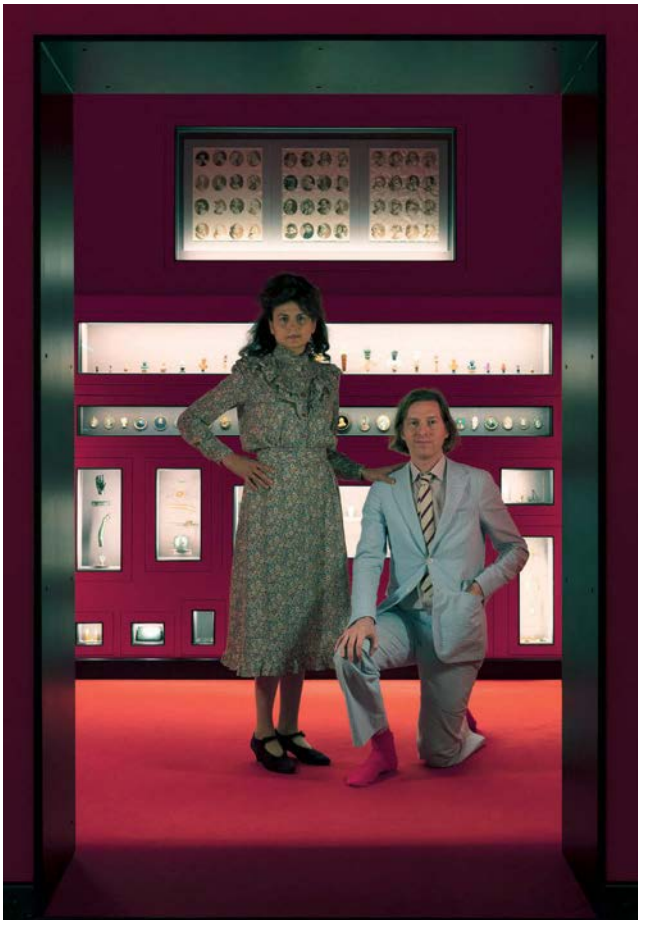
Nakon lokalnih izbora 2016. godine, raspušten je Savet mesne zajednice Zabrežje, opština je radnike Javno komunalnog preduzeća postavila za članove saveta i rukovodstva Doma kulture Zabrežje, a oni su tu osnovali džudo klub "Obrenobac". Džudisti su odmah po osnivanju dobili 350.000 dinara od EPS-a, i odbili da sarađuju sa udruženjem "Perilo" koje je bilo u Domu kulture. Na primer, prošle godine onemogućili su postavljanje izložbe u okviru njihovog šestog međunarodnog džez omladinskog festivala "Oslobađanje". Ove godine festival su podržale ambasade Austrije, Danske i Mađarske. Prvim "Oslobađanjem" obeležen je jubilej, 200 godina od kada je Miloš Obrenović baš na Zabreškom gradu, po slomu Prvog ustanka odbio nagovor Jakova Nenadovića da napusti Srbiju rečima: "Ja idem u narod, pa kako bude njemu neka bude i meni". Obrenovac, koji nosi ime po Milošu Obrenoviću, nije podržao ovaj međunarodni festival kao deo obeležavanja jubileja, ali je zato kao glavni kulturni događaj podržao koncert Harisa Džinovića. Haris je tom prilikom lokalnoj televiziji MAG rekao da mu je "Miroslav Čučković lični prijatelj". Miroslav Čučković je gradonačelnik Obrenovca. Bio je najpre član URS-a Mlađana Dinkića, a nakon poplave Obrenovca 2014. godine učlanio se u vladajuću SNS. Nije počeo najavljeni proces ustanovljenja odgovornosti povodom propusta u poplavi koji su prouzrokovali smrt više desetina Obrenovčana.

Obrenovčani pola u šali a pola u zbilji kažu da Obrenovac sa navedenim celinama predstavlja jednu veliku dadaističku konceptualnu postavku poništenja istorije, kulture i logike. Možda baš zato treba Obrenovac ponuditi kao kulturnu i turističku atrakciju. Situacija je slična u mnogim gradovima u kojima nema dovoljno slobode i odgovornih medija. ¶

MIHAILO SAVIĆ

Sarkofag mumije miša

Veliko pitanje ovdašnjih muzeja je kako napraviti izložbu koja će zainteresovati publiku naviklu na spektakl i tehnološke novotarije. Primer Umetničko-istorijskog muzeja u Beču deluje i lako ostvarljivo, i lako primenljivo

Iz Italije za "Vreme"

Upravni odbor čuvenog Kunsthistorisches muzeja u Beču već duži niz godina promišlja nove načine predstavljanja svojih kolekcija kroz inovativni, nekonvencionalni pristup koncipiranja izložbi, što je dovelo u pitanje sve one koji muzeje vide kao mesta sa nepromenljivim i večnim postavkama.

Naime, 2012. godine Kunsthistorisches započinje seriju inovativnih izložbi nudeći eminentnim savremenim umetnicima priliku da predstave sopstvenu selekciju predmeta iz 14 muzejskih kolekcija i da se tako okušaju u ulozi kustosa. Muzej je umetnicima stavio na raspolaganje celokupan inventar uključujući muzejske predmete iz depoa, ostavio im potpunu slobodu kriterijuma izbora i dao im priliku da odabrane predmete izmeste iz njihovog uobičajenog konteksta, u nadi da će na taj način slike i predmeti dobiti novi smisao, ili možda i neko novo značenje. Taj smeli korak bio je odlična marketinška strategija koja je ponudila nesvakidašnje svež dijalog između živog umetnika-kustosa koji sastavlja izložbu sledeći sopstveni ukus i slobodne asocijacije, i izloženih muzejskih predmeta koji vekovima čame na istim mestima, u istim vitrinama.

ANDERSON I MALOUF

Prvi umetnik kome je pripala čast da sastavi kolekciju u Kunsthistorisches-u bio je američki slikar i fotograf Ed Rusej (Ruscha), pripadnik umetničkog pokreta pop-art, čije slike danas vrede milione dolara. Rusej je priredio izložbu sastavljenu od 35 predmeta nazvavši je *Preci su nam ukrali sve dobre ideje*. Engleski keramičar Edmund de Val (Waal) je 2016. godine postavio izlozbu *U toku noći* inspirisanu apokaliptičnim akvarelom Albrehta Direra koji je renesansni genije naslikao u gluvo doba noći, pod svežim utiskom noćne more. Godine 2018. došao je red na američkog filmskog reditelja i scenaristu Vesa Andersona i njegovu suprugu, ilustratorku i dizajnerku Juman Malouf koji su osmislili izložbu *Mumija rovčice u sarkofagu i ostala blaga*, koja upravo gostuje u Fondaciji Prada u Milanu.

Novi ne-kustos u svetu kustosa, Teksašanin Ves Anderson poznat je po bizarnim i surealnim filmovima, koji odražavaju njegov pogled na svet filtriran kroz stilizovane scenografije, logoroično-komične scenarije, rigoroznu geometrijsku strukturu kadrova i muziku iz šezdesetih. Najuspešniji igrani filmovi *Rojal Tenenbaums* (2001), *Grand Hotel Budapest* (2014), *Moonrise Kingdom* (2012) otkrivaju rediteljevu predilekciju za pastelne boje, rigoroznu simetriju kadra, ljubav za arhitekturu, minijature i slikarstvo. Radoznali Anderson se uspešno oprobao i u animiranoj formi: *Fantastični gospodin Lisac* (2009) i *Ostrvo pasa* (2018), rađeni su u tehnici *stop motion*, u kojima je posebno došla do izražaja njegova opsednutost detaljima, ironičnim humorom i težnja za vizuelnom perfekcijom. Pomenuti afiniteti ovog reditelja mogu se prepoznati i u njegovoj muzejskoj postavci.

Uz pomoć mnogobrojnih kustosa i konzervatora muzeja Kunsthistorisches, bračni par Anderson-Malouf je krajem 2018. godine izložio postavku od oko 400 predmeta preuzetih iz svih 14 muzejskih kolekcija, ali i iz fundusa Pozorišnog i Etnografskog muzeja, Muzeja carskih kočija, Prirodno-istorijskog muzeja, kao i iz čuvenog dvorca Ambras u Insbruku, koji još nazivaju i najstarijim muzejom na svetu. Muzej Kunsthistoriches je u slučaju izložbe Anderson-Malouf napravio presedan – organizovao ju je u saradnji sa Fondacijom Prada iz Milana, pa se bečka postavka, obogaćena sa još stotinak izložbenih predmeta, početkom ove jeseni preselila u Milano.

Fondacija Prada je privatni izložbeni prostor Mjučije Prade i Patricija Bertelija, osnivača italijanskog modnog kolosa Prada, pasioniranih kolekcionara savremene umetnosti. Njihov miljenik Ves Anderson je pre nekoliko godina redizajnirao Bar Luče koji se nalazi u sklopu Fondacije u stilu italijanskih šezdesetih, a režirao je i reklamu za jedan od Pradinih parfema.

Anderson i Maloufova su proveli nekoliko godina u strpljivom ali i frustrirajućem pregovaranju, gorkim debatama i

NEKI NOVI MUZEJ: Autori i detalj sa izložbe
Foto: Andrea Rossetti / zahvaljujući Fondaciji Prada

iracionalnim sučeljavanjima sa kustosima koji su često rezultirali u "makijavelističkoj dvojnosti i obmanama", kako kaže Anderson. Zaobišli su muzejska remekdela i izložili predmete koji retko imaju priliku da vide svetlost dana. Zapravo, uglavnom su pažnju fokusirali na predmete koji su zaboravljeni ležali u muzejskom depou i od kojih su neki prvi put izloženi. U međuvremenu su svojim neobičnim zahtevima izludeli kustose nekih kolekcija i odeljenja. Komentariše jedan viši kustos: "Od Vesa bismo dobili imejl u kome nas pita – imate li listu zelenih predmeta? Možete li nam poslati popis svega onoga što je žuto? Naša banka podataka ne sadrži takve kategorije."

RUBENS I PREPARIRANA SOVA

Milanska izložba, neznatno promenjenog naziva u odnosu na bečku – *Sarkofag rovčice i ostala blaga*, smeštena je u topli, usuškani prostor Podijuma u Fondaciji Prada, prijatno zamračen dugim i debelim zavesama boje šafrana, postaje lavirint od nekoliko paviljona presvučenim čojom različitih boja: u zelenu, karmin crvenu, kamilju bež, kestenjastu braon. Postavka jasno asocira na tzv. *Wunderkammern* iliti Sobe čudesa, iliti Kabinete neobičnih predmeta koji su predstavljali neku vrstu statusnog simbola svakog velikog evropskog renesansnog vladara. Nije slučajno što je slika koja otvara izložbu izvrsno Rubensovo platno, portret renesansne vladarke Isabele D'Este, markize od Mantove. To je direktni omaž obrazovanoj italijanskoj vladarki, pasioniranoj kolekcionarki i modnoj ikoni svog vremena. Izabeline privatne odaje na mantovanskom dvoru pohranjivale su neobičnu i vrednu kolekciju prirodnih čuda, antičkih i savremenih knjiga i skulptura, kameja i medaljona, kao i zbirku slika najprestižnijih slikara onog vremena. Zamršenim spletom okolnosti mnogi izuzetni primerci iz Izabeline privatne kolekcije završili su na dvoru Ambras u Insbruku, u *Kunst* i *Wunderkammer*-i nadvojvode Ferdinanda II Habzburškog, u kolekciji koja je bračnom paru Anderson poslužila kao glavna vizuelna i konceptualna referenca izložbe.

Kako da shvatimo način odabira eksponata Vesa Andersona i Juman Malouf? Šta povezuje Rubensova i Arčimboldijeva platna, prepariranu sovu, tri jaja emua, jabuke od mermera, zmiju u formaldehidu, portrete dece aristokrata iz 16. veka, uloške za mačeve, minijature od dragog kamenja, lišće iz herbarijuma, polinezijsku ogrlicu? Zašto oni misle da je interesantno baš to delo koje su oni izabrali da izlože? Da li je to zbog boje, veličine, teme, stila, tehnike, materijala od kojeg je ono načinjeno? Nijedan izloženi predmet ne prati pisano obrazloženje autora izložbe niti objašnjenje njihovog izbora. Ali, ukoliko poznajemo estetiku Andersonovih filmova, potpuno će nam biti jasno zašto je stavio u dijalog pozorišni kostim iz predstave *Heda Gabler* iz 1978. godine, prekrasnu zelenu haljinu od šantung svile, preko puta velikog komada zelenog malahita. Biće nam jasno zašto su portret jedne bogato odevene italijanske markize stavili pored maestoznog portreta Petrusa Gonsalvusa i njegove dece, koji su patili od hipertrikoze. I zašto su u crvenom paviljonu crteže malih dimenzija groteskних glava stavili iznad dugog niza minijaturnih bista od mermera i bronze, slavnih i nepoznatih protagonista iz raznih epoha. I zašto je baš sarkofag jednog egipatskog miša izloženog u maloj vitrini u centru paviljona, po kome izložba nosi ime, dobio posebno mesto. I zaista, mnoge od izloženih eksponata (slike jelena, mrtvih priroda, portreta grofa Drakule i Rokselane žene Sulejmana Veličanstvenog, dečjeg oklopa iz perioda renesanse) lako možemo da zamislimo u pozadini Andersonovih artističkih, otkačenih i pseudo-naivnih filmova, a najlepše je što na osnovu njegove postavke možemo da pravimo i sopstvene slobodne asocijacije i veze.

Ova očigledno autoreferencijalna izložba namenjena je pre svega ljubiteljima Andersonovih filmova, koji već poznaju njegovu neobičnu vizuelnu estetiku. Izložba bi istovremeno mogla da bude zanimljiva i onima koji nikada nisu posetili Kunsthistorisches i ostale bečke muzeje iz kojih su Ves Anderson i Juman Malouf izvukli na svetlost dana blago koje ti muzeji čuvaju. Blago koje, na kraju, reflektuje ukus svih onih evropskih vladara i aristokratije iz davno prohujalih vremena, koji su iza sebe ostavili kolekcije raznih kurioziteta, prirodnih čuda i umetnina. Zadovoljni autori izložbe se skromno nadaju da će "možda trivijalan, ali svakako prepoznatljiv način nekonvencionalnog grupisanja i postavke izloženih predmeta uticati na buduće generacije koje će se baviti proučavanjem umetnosti i antikviteta", dok vlasnici Fondacije Prada smatraju da u današnje vreme ovakav tip izložbe predstavlja "razigrani, demokratski povod za uživanje u renesansnim Sobama čudesa." ¶

ANDRIJANA RUŽIĆ

Čija istina je prava istina

Savremenici su je hvalili, posle Drugog svetskog rata nova vlast joj je ukazala poverenje, a onda je u ovom veku Maga Magazinović proglašena kolaboracionistkinjom

O Mariji Magi Magazinović se više od deset godina unazad piše kao o kolaboracionistkinji. Ona je, podsetimo, jedna od žena koje su menjale društvo: bila je prva diplomirana studentkinja filozofije, rana prevoditeljka ključnih evropskih feministkinja, prva žena-službenik u Narodnoj biblioteci Srbije, prva zapisničarka u Narodnoj skupštini, prva novinarka "Politike", ugledna profesorka Prve ženske gimnazije, zagovornica moderne igre, koreograf, pedagoškinja igre – jedna od najistaknutijih žena ovih prostora. Pomenuta nova slika o njoj povod je nedavno objavljenoj knjizi Svetlane Tomić *Maga Magazinović – Sećanja, činjenice, interpretacije* (Fakultet za strane jezike, Alfa BK univerzitet), koja je nastavak studije *Slavne i ignorisane: Ka kritičkoj kulturi pamćenja.*

Svetlana Tomić za "Vreme" navodi da su "kao dokazi o kolaboraciji korištena dva teksta objavljena u "Prosvetnom glasniku" 1942. godine. Njen savremenik i muzički saradnik Živojin Zdravković, međutim, u nekoliko navrata je svedočio o tome da je Maga Magazinović na samom početku Drugog svetskog rata odbila saradnju sa nemačkom vojskom te da je posle rata o njoj nastala "zlonamerna zabuna". U štampanim memoarima Magazinović je pisala da joj je stan bio rekviriran, što pokazuje da je bila u nepovoljnom položaju kod okupatora. Učenik Mage Magazinović, Branko Marković, pamtio je da su je partizani poštovali. Njena savremenica, istoričarka igre Milica Jovanović, navela je da je Magazinović organizovala igre na "Kolarcu" "u želji da spase svoje učenike od odvođenja na prinudni rad ili u logore. Dakle, Magu Magazinović savremenici nisu osudili za kolaboraciju, naprotiv, posle rata ona je obavljala značajne funkcije."

DVA TEKSTA

Povod da se 2009. godine Maga Magazinović razmatra u kontekstu kolaboracije a da se 2015. definiše kao kolaboracionistkinja, navodi Svetlana Tomić, bila su dva teksta koja je Magazinović objavila u "Prosvetnom glasniku" 1942. godine, a na koje je ukazala istoričarka Olivera Milosavljević. "Nedvosmisleno je tačno da se u tim odlomcima nalaze nacionalšovinistički stavovi koji podilaze ideologiji Milana Nedića, antisemitizam, i gotovo divljenje Hitleru. No, celim tekstovima se nije pristupilo dovoljno pažljivo. Ne zna se kako i kada su ti tekstovi nastali, da li su trpeli neke uredničke intervencije. Neke su reči naglašene kao i u tekstovima drugih autora 'Prosvetnog glasnika', stil pisanja razlikuje se od njenih ranijih tekstova, njeni višedecenijski učvršćeni humanistički stavovi i delovanja odjednom su preokrenuti." Sama Magazinović nije se nikad ogradila od stavova koje je iznela u tekstovima "Prosvetnog glasnika".

Svetlana Tomić navodi da se istoričarka dr Nadežda Mosusova nedavno, prva posle pokušaja dr Milana Ristovića iz 2009. godine da objasni ovu vrstu preokreta kod Mage Magazinović, uhvatila u koštac sa tom temom. "Pre Mosusove, očekivali bismo temeljan rad drugih istoričara kolaboracije, ali nažalost do toga nije došlo. Radije su se ponavljale ili prepisivale već napisane tvrdnje premda ih je trebalo temeljno proveriti. U javnost se stalno lepila negativna etiketa o Magi Magazinović, čak se za nju pominjalo da je fašista. Iznenađujući je podatak koji je iznela prof. dr Vera Obradović da je vršen pritisak od strane Helsinškog odbora za ljudska prava da se u galeriji Artget Kulturnog centra Beograda ne održi tribina o Magi Magazinović. Tribina je ipak organizovana novembra 2011. godine."

DRAGUTINOVIĆEVA SVINJARIJA

Činjenice su, kaže Svetlana Tomić, sledeće: "odmah po završetku Drugog svetskog rata Maga Magazinović nije bila osuđivana. Ako je bila deo priče o izdaji ili kolaboraciji, kako i zašto je izbegla kaznu, na primer streljanje? Činjenica je da je kao penzionisana nastavnica pozvana da radi na Kolarčevom univerzitetu, gde je vodila Folklornu grupu do 1948. godine. Nakon toga do 1955. predavala je u Baletskoj školi "Lujo Davičo", koja je ponela naziv po njenom učeniku. Šta je sama Maga Magazinović otkrila u nikad objavljenom *Pogovoru*, završnom delu druge manje poznate verzije memoara koju je 1966, dve godine pred smrt, poslala Zavičajnom odeljenju biblioteke u Užicu, mestu u kojem je bila rođena? U tom tekstu Magazinović je kao svoja 'najružnija iskustva' ispovedila da ju je u dva navrata napao najugledniji muzički kritičar 'Politike', Branko Dragutinović, tada pomoćnik direktora Opere beogradskog Narodnog pozorišta. Prvi put 1949. njegov napad nije imao posledica, ona je čak i dobila zadovoljenje, posao u školi 'Lujo Davičo'. Ali drugi napad iz 1954. godine obeležio je njenu sudbinu. Dragutinović se okomio na izvođenje njene igre *Jelisavka Obilića majka* (deo njenog

JEDNA OD NAJISTAKNUTIJIH ŽENA: Maga Magazinović u predstavi *Zelena frula Poloneza*, 1934.
Foto: avangardmagazine.com

čuvenog kosovskog triptiha: *Smrt Majke Jugovića i Kosovka devojka)*, na maliciozan način povezao je njen scenski rad sa Nedićem (jer je za vreme okupacije izvodila igre na 'Kolarcu'), upisao njenoj igri reakcionarstvo i tražio od političara da reaguju. Šta je konkretno zamerio? Dragutinović, koji je inače bio poznat kao kritičar koji se interesovao za sve vrste svetovne i crkvene muzike, zamerio je pojavljivanje kosovskog barjaka, 'zastave sa kamuflirano-stilizovanim krstom' u jednoj sceni."

Maga Magazinović je u *Pogovoru* objasnila da je od urednika "Politike" tražila da objavi njen odgovor Dragutinoviću. To joj nije odobreno, pa je pokrenula tužbu protiv Dragutinovića. Sud je, nakon godinu dana otezanja, presudio u korist "slobode umetničke kritike". Tu "slobodu umetničke kritike" njena sledbenica i savremenica Smiljana Mandukić definisala je kao "Dragutinovićevu svinjariju", koju je on neretko umeo da priređuje umetnicima, često sa veoma ozbiljnim posledicama po umetnike. Svetlana Tomić navodi da je "Magazinović upozorila javnost da napad Branka Dragutinovića ne dolazi od nepoznavanja njenog rada već od političke potrebe da se dodvori novoj vlasti a da '*Jelisavki* podmetne nekakvu političku pozadinu'. Objasnila je da je njen rad na 'Kolarcu' bio prinudan. Podsetila je da je pre Drugog svetskog rata, 1935. godine, upravo Dragutinović najpohvalnije pisao o toj istoj *Jelisavki*. Ona nije precizirala druge detalje o Branku Dragutinoviću. Njih je otkrio dr Boro Majdanac u studiji iz 2010. *Pozorište u okupiranoj Srbiji* i time u stvari pokazao čitaocima koliko je teško suditi o kolaboraciji. Tokom okupacije, zapravo je Dragutinović radio za Jonićevo Ministarstvo prosvete, pišući izveštaje o kulturnoumetničkom programu na Kolarcu. Prilikom pisanja o presudi Vojnog suda jednom drugom novinaru, 1945. godine u 'Politici' se za Dragutinovića tražila smrtna kazna i žalilo se što je Dragutinović prošao nekažnjeno."

Muk koji je izazvala Dragutinovićeva kritika pretio je da uništi ukupan rad Mage Magazinović. Pa ipak, 1963. godine Magina sledbenica Smiljana Mandukić organizuje svečanost Magi u čast, a već naredne "Politika", koju je Magazinović obeležila kao prva novinarka, objavljuje intervju sa njom koji je napisala Olga Božičković. Upravo u to vreme Maga Magazinović šalje svoje memoare u Novi Sad Matici srpskoj, niz dokumenata i rukopisa dostavlja u Beograd Muzeju grada, ponovo prekucava svoj tekst odbrane, dodaje mu *Pogovor*, i 1966. šalje tu novu verziju memoara Zavičajnom odeljenju biblioteke u Užicu.

Povodom njene smrti 1968. godine, kaže Svetlana Tomić, objavljeni su nekrolozi puni divljenja, a ubrzo zatim o značaju njenog rada pišu enciklopedije, leksikoni novinarstva, muzike, igre, baleta, književnosti, istorije ženskog gimnazijskog obrazovanja, naučne studije, akademski radovi, monografije. "Dakle, ako pogledamo činjenice, imamo sledeće: sa jedne strane impresivnu biografiju, ogroman značaj i doprinos jugoslovenskoj i srpskoj kulturi, avangradnu umetnicu koja je pomerila kako granice individualne slobode tako i društvene norme prihvatanja novog i drugačijeg, obavljala značajne uloge pre i posle Drugog svetskog rata, i sa druge strane, optužbe za kolaboraciju bazirane na dva teksta, nedvosmisleno, nacionalšovinističkog sadržaja, napisana stilom koji odudara od svega ostalog što je Magazinović napisala, ispunjena stavovima i sadržajem koji je u direktnoj suprotnosti sa njenim delima, još važnije u direktnoj kontradikciji sa percepcijom ličnosti Magazinović od strane njenih savremenika."

Kako protumačiti činjenice i šta je istina? ¶

SONJA ĆIRIĆ

Produkcija: Danas

NOVI OPTIMIZAM 15 GODINA
www.novioptimizam.rs

Promocija i prodaja

Koraksovih novogodišnjih kalendara

Corax

NOVA ERA

2020

Novi Sad

subota, 21.12.

Nove prostorije NDNV
(SPENS, ulaz kod suda, prvi sprata)
11-14 časova

NDN VOJVODINE
NDNV MEDIA HUB

Predrag Koraksić Corax
karikaturista

Vladimir Jokić
kolumnista lista Danas

Vesna Mališić
zamenica glavnog i odgovornog urednika NIN-a

Draža Petrović
glavni i odgovorni urednik Danas-a

Gordana Nonin
šefica dopisništa Danas-a za Vojvodinu

Dušan Petričić
karikaturista

Miloš Biro
profesor Univerziteta u Novom Sadu

Slobodan Georgijev
novinar BIRN-a

Moderira:

Maja Leđenac
potpredsednica NDNV-a

Solidarnost sa Coraxom, dnevnim listom Danas, nedeljnikom Vreme i ostalim slobodnim medijima!

VREME

Cena kalendara: 400 din

Kragujevac, 24.12.
Siti pasaž (Glas Šumadije), 18 časova

Pančevo 26.12.
Kafe "Kupe" (Braće Jovanovića 5), 19 časova

Požega 28.12.
Mesna zajednica Požega (Trg slobode), 13 časova

KAŽI TRAŽI! ŠTA TE ZANIMA

BIRN BALKAN INVESTIGATIVE REPORTING NETWORK SERBIA

FONDACIJA SLAVKO ĆURUVIJA FOUNDATION

NUNS PRESS NEZAVISNO UDRUŽENJE NOVINARA SRBIJE

nova solidarnost

Deda Mraze, mi ti se kunemo

Da vam se obrati Deda Mraz, lično, dok sedite u sobi i čitate knjigu, da li biste se obradovali i uradili ono što vam kaže da uradite? Jednoj osmogodišnjoj devojčici u Americi se baš to dogodilo. Bila je sama u sobi i čula je najpre muziku, a potom i glas koji joj se obratio i predstavio kao Santa Klaus kada ga je upitala ko je on. Imao je i predlog, posavetovao je da napravi rusvaj u svojoj sobi ako želi da joj on donese poklone. Pošto je koristio božićnu muziku iz horor filma, cela stvar je bila previše za dete pa je počelo da doziva majku, koja je usplahireno dotrčala i sama čula glas i muziku.

Sve ovo je živa istina, a krivac za tu neverovatnu scenu je Ring kamera koju su roditelji ugradili u dečiju sobu kako bi mogli da kontrolišu svoje tri male kćerke. Kamera ima zvučnik i mikrofon za komunikaciju, a povezana je na internet. I tu počinju problemi. Neko im je ishakovao sistem, posmatrao decu i odlučio da se malo, khm, "našali".

Kompanija Ring odbacila je svaku odgovornost za ovaj upad ukazujući da roditelji nisu upotrebili ni osnovnu zaštitu sistema, koja se sastoji od dvostrukog pasvorda. Smatrali su da je jedan sasvim dovoljan uprkos upozorenjima da je u svaki sistem koji ima samo jedan pasvord prilično lako upasti.

Postavljanje kamera u kuću veoma je popularno u Americi, a sve više i drugde. Roditelji to pravdaju potrebom da znaju šta deca rade kada su sama u sobi ili u kući, neki drugi žele da vide da li ih čistačica potkrada ili naprosto šta se dešava sa kućom kada su na putu. Nedovoljnim obezbeđivanjem sistema sebe dovode u veću opasnost, a na mukama ćemo se tek naći kada se svetom raširi elektronski kućni asistenti preko kojih komandujemo drugim uređajima. A o zaštiti ne znamo ništa niti imamo volju da se obrazujemo, sve dok nije kasno.

Upravo mogućnost hakovanja je razlog što je automobilska industrija vrlo oprezna kad je reč o povezivanju automobila na internet. Strah od toga da neko preuzme kontrolu nad automobilom veći je od koristi koju bi povezanost donela, a ta korist nije mala.

Ipak, prošlonedeljni šampion nerazumevanja promena koje je donela nova tehnologija jeste izvesni Arlando Henderson (29) iz američkog grada Šarlota. Arlando je radio u banci i došao je na fantastičnu ideju. Iz sefa banke krao je deponovani keš koji je potom tovario na svoj račun na bankomatu u blizini banke. S posla je odlazio praznih ruku jer je kontrola onih koji rade u sefu obavezna.

Šta ga je odalo? Pa, to što se svojim poduhvatima uredno hvalio na Fejsbuku gde je objavljivao slike sa svežnjevima novčanicama pišući kako to što on radi možda nekome izgleda jednostavno, ali nije pa je on razradio neverovatan sistem. Nije mu pomoglo ni što se novcem razbacivao kao da mu pada s neba, takoreći, a manjak je prikrivao dovodeći kolege u zabludu. Sada mu se smeši dugogodišnja robija gde neće imati pristup društvenim mrežama, što ga najviše čuva od njega samog. Zatvor, za sada, ne koristi pasvorde. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a*	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om*	7250 RSD	63,00 EUR

novogodišnji popust!!!

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

SELU U POHODE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

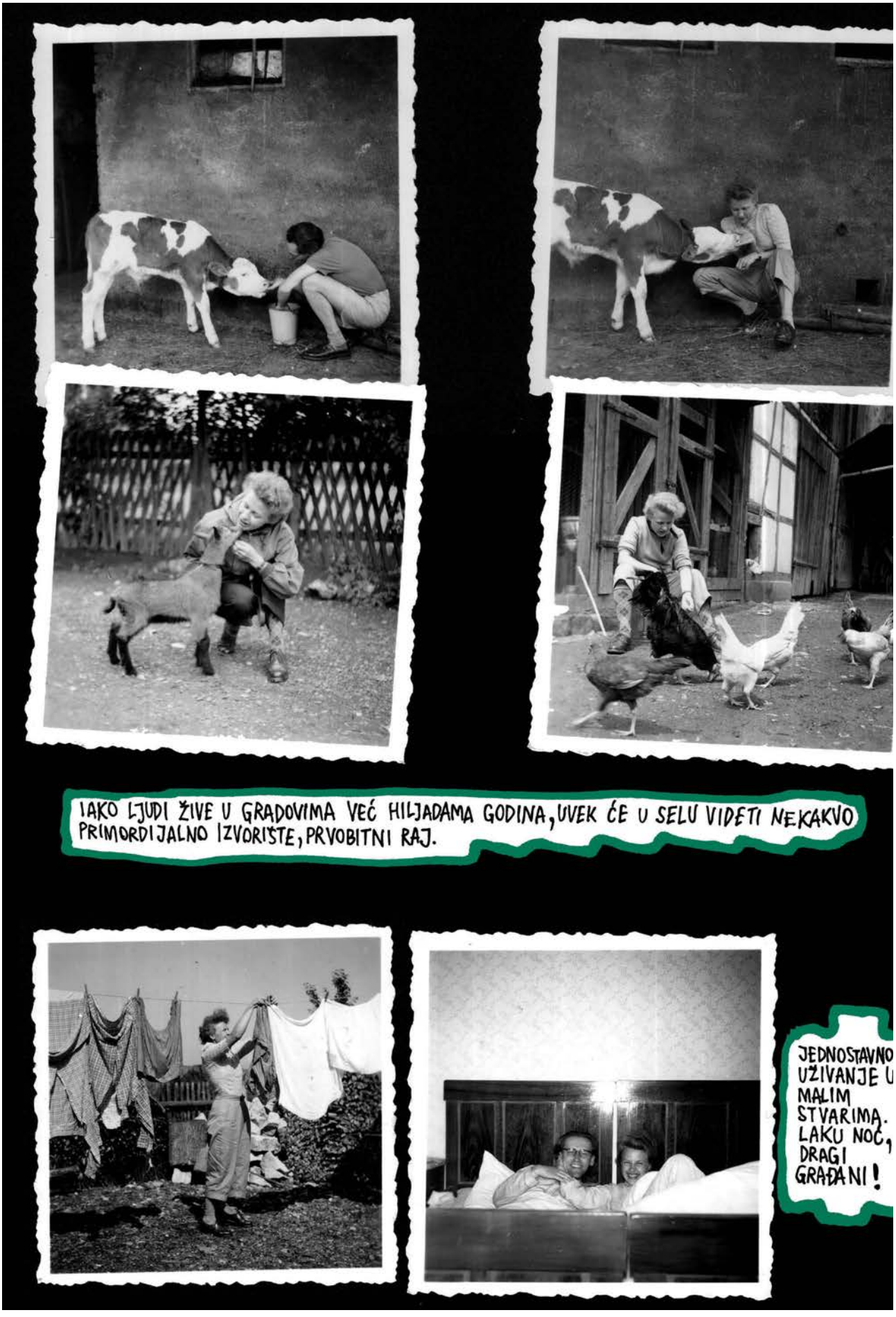

ZAHVALJUJUĆI GASTERBAJTERSKIM KANALIMA, NA SRPSKIM BUVLJACIMA JE MOGUĆE PRONAĆI DOSTA MATERIJALA DOSPELIH SA ZAPADNOEVROPSKIH BUVLJIH PIJACA. TAKO SAM NABAVIO ALBUM SA FOTOGRAFIJAMA IZ 1953. GODINE, NA KOJIMA NEMAČKI BRAČNI PAR DOKUMENTUJE SVOJ IZLET U SELO.

U SVIM VREMENIMA, I NA SVIM MERIDIJANIMA, LAKO ĆETE PREPOZNATI STANOVNIKE GRADA ZATEČENE U RURALNOM AMBIJENTU: SVAKA ŽIVULJKA, BIO TO PUŽ, JARE, ILI NEŠTO TREĆE, NJIMA IZGLEDAJU KAO VANREDNA ATRAKCIJA.

IAKO LJUDI ŽIVE U GRADOVIMA VEĆ HILJADAMA GODINA, UVEK ĆE U SELU VIDETI NEKAKVO PRIMORDIJALNO IZVORIŠTE, PRVOBITNI RAJ.
JEDNOSTAVNO UŽIVANJE U MALIM STVARIMA. LAKU NOĆ, DRAGI GRAĐANI!

Mešoviti brak

J. poznajem od kada znam za sebe. Dobro, možda koju godinu manje. J. je dete iz mešovitog braka, što je, u trenutku kada sam je upoznala, za mene bila krajnje nerazumljiva činjenica. U mom šestogodišnjem kosmosu, J. je najbolja drugarica i duboko sam zbunjena kada čujem da njena majka govori mojoj kako se nekada plaši da naglas nešto kaže u autobusu jer će ljudi primetiti... i mislim o tome danima jer ne shvatam šta bi to ljudi mogli da primete. Ona je mama J, pravi najukusnije lepinje sa mesom, tera me da jedem grašak i ljuti se kada mi šiške padaju u oči.

J. i njena mama me vode u Brčko, u stan iz kojeg su otišli početkom rata. Tada smo bile još klinke, nosimo barbike i jedva čekamo da se igramo. Sramota nas je od njihovog porodičnog prijatelja koji čuva stan, jer se igramo barbikama, a nismo baš toliko male, pa pravimo dogovor sa njegovom ženom da on ne ulazi u sobu. Sada već mogu da zamislim kako mu ona šapatom priča, verovatno kikotajući se, kako se J. i ja krijući igramo barbikama i mogu samo da se divim, iz ove odrasle perspektive, njihovom trudu da sve to prihvate sa, ni pokretom usana narušenom, ozbiljnošću. Jedno popodne, porodični prijatelj kuca na vrata naše sobe. Čujemo bušilicu i jasno nam je da neko u zgradi renovira stan. Nama je to jasno jer bušilica ne može da znači ništa drugo. Ali on nastavlja da kuca i da govori: "izgleda da je ponovo počeo rat, izađite". Nema trenutka, kada se toga setim, da me ne potrese sve što se skupilo u tom kucanju – jedna užasna, neopisiva trauma koja odraslog čoveka, koji na svaki jači zvuk veruje da je iznova krenulo, da treba bežati što pre jer bombe ne čekaju, i to potresno poštovanje naše dečije igre. On ne ulazi, kuca i govori da je počeo rat. Kada tu rečenicu ponovim u sebi, nešto mi se stegne u grlu.

Foto: *pxhere.com*

Drugi put dolazim u Brčko kod J. 1999 – oni odlaze na početku bombardovanja iz Beograda što J. tada ne može da prežali – na nekoliko dana u aprilu, da se malo sklonim. Mama J. misli da je dobro da idemo u tamošnju školu, da ne propustimo nešto. U školi čujemo da postoje časovi veronauke, da je veroučitelj "mnogo sladak" i da zahteva da svi znaju "Oče naš". J. i ja bubamo to popodne "Oče naš" kao poludele (kada sam na to podsetila J. pre nekoliko dana, odgovorila je da i dalje zna Oče naš, ali da joj je bilo čudno odakle zna). Na času jedva čekamo da nas prozove, da ga oduševimo: *Oče naš, koji si na nebesima...*- a on ništa, samo kaže *dobrodošle*, i to je to. Razočarane smo tom nemogućnosti da se iskažemo.

Ali zato istog dana J. briljira. Iz škole nas prati "neki mali kovrdžavi" koji hoće da se druži sa nama, ali mi nećemo s njim jer imamo toliko tema i on nam smeta. J. čak skoro da odbija i da razgovara sa njim, sve vreme nešto pevuši za sebe i kada smo već stigle negde blizu kuće, on nas pita: "A hoćemo i večeras da se prošetamo?". J, kao u holivudskom filmu, odgovara "večeras i nisam neko društvo", okrećemo se i odlazimo. Ne znam šta nas je toliko dojmilo u tom nastupu J, ali smo bile naprosto oduševljene.

Treći put odlazim u Brčko početkom marta ove godine, da govorim na okruglom stolu o kulturi sećanja. Povod je nova knjiga Marka Oršolića – dragog prijatelja i jednog od onih koji su bili Ljudi u mračnim vremenima – "Suvremena suočavanja". Dan održavanja okruglog stola je dan ubistva Zorana Đinđića.

Pričam sa Ž. o tome jer ona radi doktorat u Nemačkoj na temu kulture sećanja vezano za ubijenog premijera Srbije. Ž. sam upoznala u Nemačkoj, u jednoj crkvi u Vajmaru, i od tog prvog trenutka imala sam osećaj da je poznajem od kad znam za sebe. I pomišljam, kako je i Ž. dete iz mešovitog braka i sećam se njene predivne majke, Hrvatice, koja je išla čak da se prijavi u Kolo srpskih sestara, ne videvši ništa neobično u tome što je ona Hrvatica, jer čovek je pobogu čovek i kakve veze ime bilo šta drugo. Pa su je zagledali zbunjeno, ne znajući ni šta da joj kažu ni kako da je odbiju.

Onda otvaram knjigu Marka Oršolića i čitam posvetu: "Ovu knjigu posvećujem svim odvažnim ženama i muškarcima kojima je ljubav bila važnija i od nacije, svjetonazora i religije, pa su sklopili mješoviti brak. Njima i njihovom potomstvu koje se susreće s mnogim teškoćama suočavajući se sa zamršenom svakodnevicom zbog roditeljskog izbora. Nadam se da će ova knjiga pomoći roditeljima i djeci da se lakše suoče sa raznorodnim životnim iskustvima u izgradnji novog čovjeka i svijeta..."

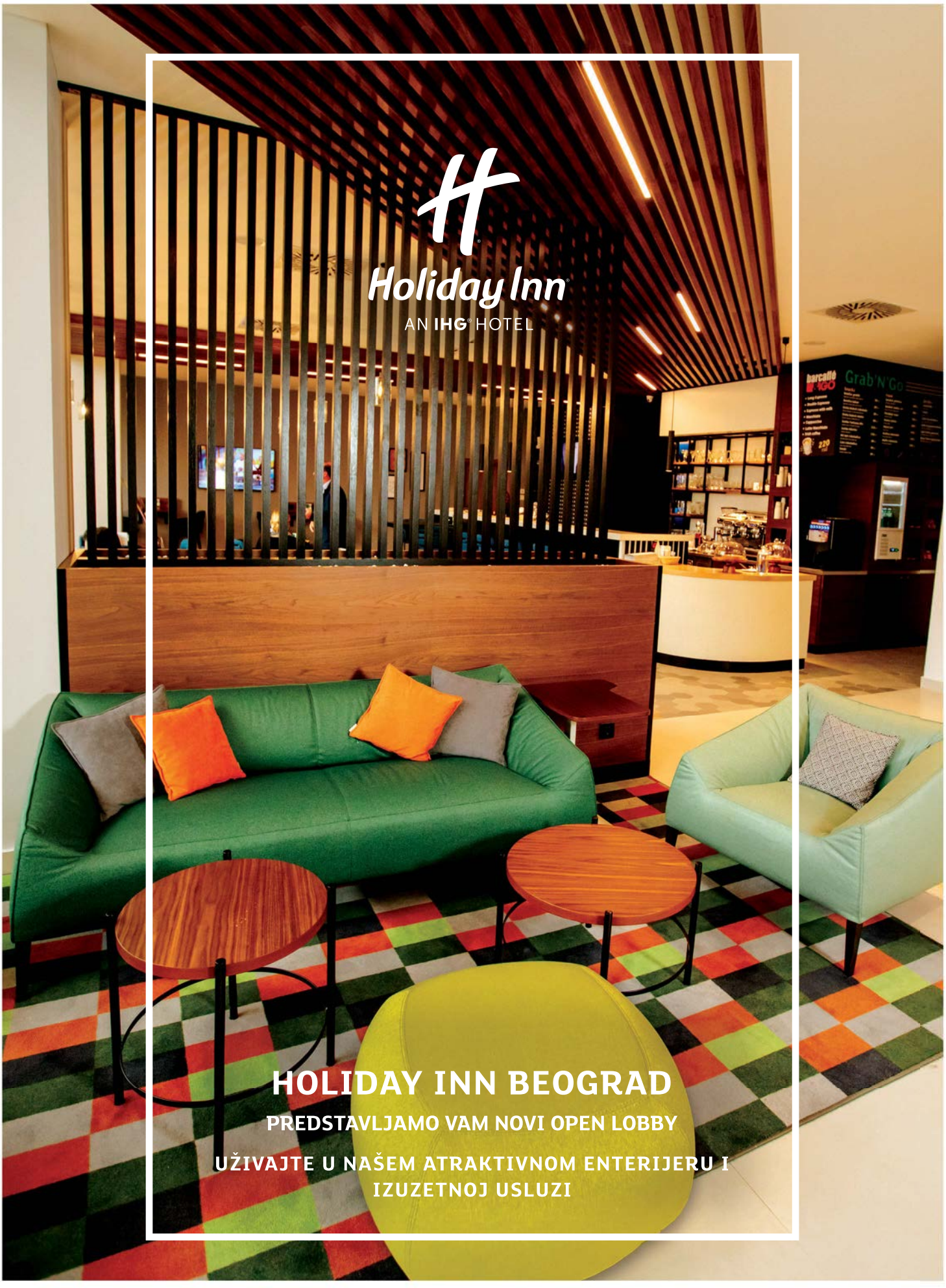
Ništa nije slučajno, hoću da kažem mužu, ali me nešto guši.

Gušim se od te obuzimajuće tuge što otac J. i majka Ž. nisu ovde da i danas, baš danas, gledaju kakve su divne ljude stvorili, koliko je u njihovoj deci plemenitosti, dobrote, koliko unutarnje i zarazne svetlosti, koliko njih dve tuđe svetove čine radosnijim i potpunijim.

Dobro sam naučila *Oče naš*, pa ponavljam u sebi rečenicu pred amin. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Vincent
Cassel
Reda
Kateb
FESTIVAL DE CANNES
Neobični
Režija Éric Toledano i Olivier Nakache
U BIOSKOPIMA OD 19.DECEMBRA

Španskih boraca 74, 11070 Beograd, Srbija, + 381 (0)11 31 00 000
www.holidayinn.com/belgrade

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec